



# Monikulttuurisuus ja tietoyhteiskunta

Mikko Pakarinen

# Monikulttuurisuus ja tietoyhteiskunta

---

Mikko Pakarinen

---

Sitran raportteja 36

© Sitra ja Mikko Pakarinen

Graafinen suunnittelu: Marjut Heikkinen

ISBN 951-37-4154-0  
ISSN 1457-571X (nid.)

ISBN 951-563-452-0 (URL: <http://www.sitra.fi>)  
ISSN 1457-5728 (URL: <http://www.sitra.fi>)

Sitran raportteja -sarjassa julkaistaan tutkimusten, selvitysten ja arviointien tuloksia erityisesti asiantuntijoiden käyttöön.

Raportteja voi tilata Sitrasta, puhelin (09) 618 991, sähköposti: [julkaisut@sitra.fi](mailto:julkaisut@sitra.fi)

Edita Prima Oy  
Helsinki 2004

---

## SAATTEEKSI

Sitran projektitoiminnan tavoitteena on, että kokeilemalla ja uutta tietoa tuottamalla voidaan tarjota päätöksentekijöille ja vaikuttajatahoille taustamateriaalia viisaiden päätösten edesauttamiseksi.

Uutta tietoa ja kokemusta haettiin myös juuri päättyneessä Sitran Oppivat seutukunnat (OSKU) -tietoyhteiskuntaprojektissa, jonka tuloksia kootaan parhaillaan yhteen. OSKUssa oli yhtenä painopistealueena maahanmuuttajien tietoyhteiskuntavalmiuksien luominen ja kehittäminen. Tämä osaprojekti toteutettiin Itä-Turussa.

Projektin edetessä kävi ilmeiseksi, että tarvitaan erillinen selvitys maahanmuuttajatyöstä ja siitä miten maahanmuuttajatyötä voidaan edistää tietoyhteiskunnan tarjoamin keinoin. Samalla havaitsimme, että maahanmuuttajatyön kehittäminen ja yhteistyön edistäminen etsivät vielä muotoaan. Tässä raportissa on paneuduttu näihin kysymyksiin. Toivomme, että raportti herättää keskustelua ja luo osaltaan yhteistä näkemystä monikulttuurisen Suomen kehittämistyöhön.

Haluamme kiittää Mikko Pakarista, joka on koonnut vaikeasta aiheesta kiitettävällä tavalla vakuuttavan kokonaisuuden. Hän on sinnikkäästi hakenut asioiden välisiä yhteyksiä ja rakentanut vaikeasti hahmotettavista asioista jäsennellyn kokonaiskuvan. Maahanmuuttajatyötä on lähestytty, ei vain asiakastyönä, vaan myös viranomaistyön kehittämisen ja poliittisten linjausten kannalta.

---

Esitämme kiitokset myös Turun kaupungille sekä monille muille, jotka ovat olleet avuksi Mikko Pakariselle tämän selvityksen tekemisessä.

*Maaliskuussa 2004*  
*Tutkimuspäällikkö Pia Mero*  
*Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra*

---

## LUKIJALLE

Monikulttuurisuus on voimavara, sanotaan. Onnistunut tietoyhteiskuntakehitys on osaltaan tehnyt maastamme maailman kilpailukykyisimmän.

Suomi onkin kiistatta yhden sortin priimus valtioiden yhteisellä luokalla. Tulevaisuudessa saattaa silti olla edessä tukiopetus, sillä monikulttuurisuus ei muutu voimavaraksi itsestään. Niinpä kilpailukykyisen maamme tuleekin ottaa menestystekijänsä käyttöön myös sisäisesti entistä tehokkaammin, monenlaiset maahanmuuttajat huomioiden.

Kansalaisten tietoyhteiskuntaa kehitettäessä on aina muistettava kansan heterogeenisuus. Tuskin keltään on jäänyt huomaamatta, miten pitkään syrjässä ollut Suomi on nyt monikulttuurisempi kuin koskaan. Todellinen kulttuurien sulatusuuni maamme ei ole eikä sellaiseksi hetkessä muutu, mutta katukuvamme tulevaisuus on taatusti värikkäämpi kuin menneinä vuosikymmeninä.

Elämme nyt ratkaisevia hetkiä. Aikoja, jolloin maamme ratkaisee pitkälle oman tulevaisuutensa. Pysymmekö kansainvälisesti kilpailukykyisenä kansana ja maana vai tuijotammeko vain omaan napaamme, tyytyväisinä kansainvälisiin vertailuihin tuijotellen? Tie ei vie huipulta kuin yhteen suuntaan.

Ulkomaille katsottaessa voidaan pohtia monikulttuurisuuden mukanaan tuomia etuja ja haittoja. Onko maahanmuutto ja monikulttuurisuus yhteiskunnalle vain rasite, vaiva joka pahenee? Vai voiko se tuoda mukanaan myös etuja, olla jopa tavoiteltavaa? Avain tietoyhteiskunnan kehitykseen?

---

Tehtävän työn lähtökohtana oli ottaa selvää tietoyhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista auttaa maahanmuuttajien kotoutumisessa ja kotouttamistyössä. Sitra kiinnostui asiasta omana kokonaisuutenaan Itä-Turussa OSKU-projektin ohessa tehdyn asukasläheisen työn myötä: ”Löytyykö paikallisesti tietoyhteiskuntakehityksen ja maahanmuuttajien parissa tehdystä työstä kokemuksia, joita tulisi siirtää eteenpäin? Tässä on kansallisesti tärkeä aihe, joka vaatii selvittämistä”.

Kädessäsi on tuotos, joka yhdistää uudella tavalla nämä yhteiskunnan horisontaalisesti läpäisevät käsitteelliset amebat, tietoyhteiskuntakehityksen ja maahanmuuttopolitiikan osana monikulttuurisuutta. Näkökulma muuttui työn myötä laajemmaksi kuin alussa ajateltiin. Toivottavasti esitetyistä ajatuksista ja huomioista on apua tulevaisuuden toimissa. Jos ei muuten, niin ainakin keskustelun tukena tai herättäjänä yhdistettäessä näitä meille niin tärkeitä kokonaisuuksia.

Olen saanut olla yhteistyössä monen asiantuntijan kanssa ja kerännyt lukuisia kullannarvoisia kommentteja eri puolilta. Inspiroivissa keskusteluissa on noussut esiin kiinnostavia ajatuksia niin ruohonjuuri- kuin valtionhallinnon toiminnan tasolta. Tiedostan erittäin hyvin, että monia asiaa hyvin tuntevia henkilöitä on jäänyt tapaamatta ja kuulematta. Pahoitteluni jo etukäteen heille. Olen pyrkinyt käytettävissä olevan ajan ja tehtävän työn mitoissa löytämään mahdollisimman paljon materiaalia, josta olisi työssä iloa ja hyötyä. Valmiita monikulttuurisen tietoyhteiskunnan asiantuntijoita en kuitenkaan löytänyt.

Työn tilaajan, Sitran, puolesta minulle annettiin vapaat kädet, resursseja ja tarvittaessa myös tukea selvityksen teolle. Siitä suurkiitos Leni Haavistolle, Pia Merolle, Kari-Pekka Mäki-Lohiluomalle ja Jenni Sarolahdelle. Kiitokset myös Turun kaupungin viestintäkeskuksen väelle, joka ystävällisesti ”adoptoi” minut työn parin viimeisen kuukauden ajaksi antaen käyttööni työtilan, mahdollisuuden testata joitain ajatuksia sekä auttaen käytännön toimissa. Hatunnosto myös kaikille niille henkilöille eri puolilla maata, joiden kanssa olen saanut keskustella, joilta olen kuulla kommentteja, neuvoja ja vinkkejä ja joita olen toistuvasti vaivannut erilaisin sähköpostiviestein ja hankalin kysymyksin. Erityiskiitos Helsingin yliopiston tutkijalle

---

Annika Forsanderille hänen arvokkaista huomioistaan. Kumarrus kuuluu myös hankkeessa työskennelleille Ramin Badvinezhadille, Nedad Jakupovicille, Valeri Närjäselle, Abdullahi Sultanille ja Inna Taukille, jotka keräsivät tietoa omien kieli- ja kulttuuriryhmiensä tilanteesta. Ilman heitä maahanmuuttajajärjestöjen omat mielipiteet ja ääni olisivat jääneet kuulematta.

Lopuksi vielä suurkiitos Sari Hannila-Neulaselle, joka jaksoi pohtia asioita kanssani töissä, sekä rakkaalle vaimolleni Jutalle, jonka suhteen perusteluja ei edes tarvita.

*Turussa, 28.11.2003*

*Mikko Pakarinen*



---

## SISÄLLYS

JOHDANTO	10
1 TIETOYHTEISKUNTA JA MAAHANMUUTTAJAT	13
Informaatioyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan	13
Kilpailukyky ja ihmisläheisyys	14
Euroopan unionin haasteita	17
Maahanmuutto yhtenä haasteena	19
Valtakunnallinen maahanmuuttopolitiikka ja kotouttaminen	22
Mönnen tason toimintaa	25
2 KAUPUNKIPOLITIIKAN ROOLI	27
Ulkomaalaisten osajien houkuttelu	28
Maahanmuuttajien maassamuutto	39
Sosiaalinen eheys ja kotouttaminen	41
Suomen suurten kaupunkien tilanne	44
Toimenpide-ehdotuksia	56
3 SÄHKÖISET PALVELUT VIRANOMAISTASON TYÖSSÄ	66
Verkkopalvelut monikulttuurisen työn tukena	67
Suomalaiset monikulttuuriset verkkopalvelut	69
Olemassa olevia ulkomaisia verkkopalveluja ja linjauksia	73
Maahanmuuttajien suosimat verkkopalvelut	76
Toimenpide-ehdotuksia	79
4 ASIAKASPALVELUN HAASTAVA TOIMIKENTTÄ	85
Kirjava kohderyhmä	86

---

Maahanmuuttajien tavoittaminen	87
OSKU ja MATKA – monikulttuuristen tietoyhteiskuntaprojektien opetukset	93
Toimenpide-ehdotuksia	104
5 MAAHANMUUTTAJIEN OMA TOIMINTA JA TOIVEET	114
Yksilön suuri haaste	114
Yhdistysten toiminta	117
Tietoyhteiskunnan palvelut	119
Verkon rooli maahanmuuttajien silmissä	121
Yhteistyö muiden tahojen kanssa	123
Yhteenveto	124
6 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	126
Valtion eli leijonan osa	127
Suuret kunnat pakon edessä	129
Asiakaspalvelu avainasemassa	130
Lista hankeaihoista	132
TIIVISTELMÄ	137
LÄHTEET	142
LIITTEET	152
Maahanmuuttoasioiden hallinto Suomessa	152
Aineisto ja menetelmät	153

# Johdanto

---

Tietoyhteiskunnan ja maahanmuuton välistä suhdetta ei ole juuri tutkittu. Kyseessä on kaksi yhteiskunnan horisontaalisesti läpäisevää suurta megatrendiä, joiden yhteensovittaminen on hankalaa, mutta tulevaisuuden kannalta välttämätöntä. Kokonaisuuksien kompleksisuuden vuoksi tietoyhteiskuntakehitys ei anna yhtä selkeätä ratkaisua tai mallia Suomea ja muuta maailmaa enenevissä määrin koskettavaan maahanmuuttoon ja sen vaikutuksiin. Erilaisia vaihtoehtoja on toki paljon.

Tyypillisin tapa tarkastella tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia maahanmuuttajien kotoutumisessa ja kotouttamistyössä on tarkastella asiaa asiakaspalvelun kannalta. Tällöin tavoitteena on etsiä arjen ongelmien parissa kamppailevia maahanmuuttajia palvelevia ihmisläheisiä käytännön sovelluksia. Toinen mahdollisuus on tarkastella asiaa palvelurakenteiden uudelleenjärjestämisen näkökulmasta eli virkamiesten kannalta. Tällöin on tavoitteena luoda edellytyksiä palvelutoiminnalle, tehostaa olemassa olevaa palvelurakennetta sekä mahdollisesti luoda uusia tapoja muokata mielipiteitä ja asenteita vastaamaan monikulttuuristuvan ympäristön vaatimuksia. Unohtaa ei sovi myöskään poliittista tasoa, jolla määritellään toiminnan linjauksia kansallisesti ja luodaan mahdollisuuksia alemmien tasojen toiminnalle.

Tärkeätä on myös päättää kahden megatrendin suhde toisiinsa, eli onko kyseessä monikulttuurinen maahanmuuttaja-asia, johon

---

tietoyhteiskuntakehitystä sovitetaan, vai tietoyhteiskuntakehitys, jonka kohderyhmänä on monikulttuuristuva yhteiskunta ja sen asukkaat? Periaatteessa tähän tasoon keskittyy poliittinen taso, jota puolestaan olisi mahdollista tarkastella valtion tasolta, mutta on syytä katsoa myös haasteet paikallisesti kohtaavien kaupunkien kannalta, kaupunkipolitiikan näkökulmasta. Miten maahanmuuttajat tai monikulttuurisuus nähdään kaupunkien ja alueiden suunnitelmissa? Mikä on tietoyhteiskunnan rooli kaupunkien suunnitelmissa? Yhdistetäänkö näitä lainkaan toisiinsa?

Asiaa tarkasteltaessa esiin nousevat eri intressit. Suomelle on esitetty tulevaisuudenkuva, jossa työvoimapula uhkaa ikääntyvää yhteiskuntaa, ja jota varten maa tarvitsee yhteiskunnan rattaita pyörittäviä osaajia myös ulkomailta. Toisaalta heterogeeninen maahanmuuttajaryhmä sisältää suuren määrän henkilöitä, joiden yhteiskuntaan sopeutuminen vaatii enemmän töitä, ja jotka eivät välittömästi ala tuottaa yhteiskunnalle voittoa. Heidän onnistunut kotoutumisensa voi tuoda yhteiskunnalle säästöjä ja pidemmällä aikavälillä suurta hyötyä, mutta se vaatii kuitenkin pitkäjänteisempää yhteiskunnan tukemaa toimintaa kuin edellä mainittujen korkeasti koulutettujen osaajien kotoutuminen. Jos maahanmuuttajia erotellaan puheessa osaajiin ja hyvinvointiyhteiskunnan elätteihin, on myös erotettava kokonaan toisistaan työperäinen maahanmuutto ja muista syistä johtuva maahanmuutto. Samalla tulee muistaa, että kyseistenkin ryhmien sisäinen monimuotoisuus on yhä valtavan suurta.

Maahanmuuttaja-asia koskettaa yhteiskuntaa valtakunnan tasolla, mutta sen seuraukset koetaan paikallistasolla. Tämä on perustavanlaatuisen lähtökohta mietittäessä valtakunnallisen työn toimintaedellytyksiä. Tietoyhteiskunta tai lähinnä sen osana olevat tietoverkot antavat mahdollisuuden päästä irti paikallisuudesta, maantieteellisestä alueesta. Valtakunnan tasolle päästään myös toimintalinjauksissa, maahanmuuttaja- ja tietoyhteiskuntapolitiikassa, jonka avulla voidaan ohjata paikallistasolle kohdistuvaa toimintaa.

Pohjimmiltaan tietoyhteiskunnan ja monikulttuurisen yhteiskunnan yhteensovittamisen aiheuttamat kitkat johtuvat riittämättömästä tiedosta puolin ja toisin. Tiedon puute hidastaa virkamieskunnan

---

ja maahanmuuttajien parissa tekevien tahojen työtä ja hankaloittaa maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kyse on siis pitkälti tehokkaasta vuorovaikutteisesta viestinnästä helposti ymmärrettävässä muodossa taholta ja henkilöltä toiselle. Pelkkä tiedon siirto ei riitä. Tärkeintä on viestin ymmärtäminen. Tämä tekee viestinnästä hyvin haastavaa, sillä tietoyhteiskunnassa haasteet kohdistuvat yksilöön: ihmisen henkilökohtaisiin kykyihin, tietoihin ja taitoihin.

Tuloksellisen toiminnan ehtona tässä yhteiskunnan läpäisevässä kentässä on sitoutuminen yhteistyöhön eri tahojen kesken ja koordinoivan vastuutahon löytäminen tai luominen. Selvää on, että hyvinvointiyhteiskunnan tulee kiinnittää yhteisesti huomiota maahanmuuttajiin, yhteiskunnan hyvinvoinnin mittareihin. He heijastavat hyvinvointiamme.

## INFORMAATIOYHTEISKUNNASTA TIETOYHTEISKUNTAAN

Nykyistä yhteiskuntaamme on kuvailtu monilla sanoilla, mutta tietoyhteiskunta on vakiintunut yhdeksi käytetyimmistä termeistä, pitäen sisällään tulkintoja moneen suuntaan. Samalla on esitetty näkemyksiä, että emme varsinaisesti vielä elä oikeassa tietoyhteiskunnassa, jossa esimerkiksi investoinnit keskittyvät erityisesti inhimilliseen pääomaan, ihmisiin ja heidän osaamiseensa. Osaaminen syntyy ihmisten välisissä sosiaalisissa verkostoissa, ja tietoyhteiskunnan perusominaisuus on verkottaa maailmaa ja ihmisiä – osaamista luoden.

Nykyistä myllerrystä kuvataan pikemminkin murrosajaksi, jossa siirrymme vanhasta teollisuusyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan. Murrosaikaa, informaatioyhteiskuntaa, kuvaa tiedon tehokas käsittely ja siirtäminen (Hautamäki 1996). Yhteiskunnan avainsanaksi nousee tässä vaiheessa informaatioteknologia, jonka tehokas hyödyntäminen erilaisissa yhteyksissä on ratkaisevassa asemassa. Siirryttäessä eteenpäin tietoyhteiskuntaan, on ihminen tietoineen ja osaamisineen keskeisessä asemassa.

Murrosaika kuvaa melko hyvin nykyisen yhteiskunnan tilaa, sillä yllätyksellisyys ja vallitsevan tilanteen epävakaisuus on nähtävissä useilla yhteiskunnan eri aloilla. Ajatuksen murrosajasta on ottanut esille useampi tutkija, sillä viimeisimmät vuodet ja tämäkin päivä ovat täynnä erilaisia odotuksia ja mahdollisuuksia, mutta varsinaisen

---

pysyvemmän kehitysvaiheen piirteitä ei aivan pystytä vielä erottamaan. Tämän vuoksi tulevaisuuskuvat ovat hyvin kompleksisia ja monimuotoisia (Heinonen et al. 2003).

Havaittavissa on kuitenkin selviä megatrendejä, suurempia ilmiöitä, joilla on havaittava suunta, ja joiden uskotaan jatkuvan samansuuntaisena myös tulevaisuudessa (Heinonen et al. 2003). Tässä mielessä kyseinen selvitys yhdistää periaatteessa kaksi megatrendiä: globaalin muuttoliikkeen lisääntymisen sekä tietoyhteiskuntakehityksen. Kumpikin on selvästi havaittavissa oleva ilmiö, joiden kehityssuunnista on olemassa vahvoja näkemyksiä monella tasolla. Näiden megatrendien yhdistäminen mahdollisimman hedelmällisellä tavalla, käytännön tason toimenpiteinä, on haaste johon pitäisi vastata. Vastauksia pitäisi löytää murroksen pienistä piirteistä.

Murrosajan, informaatioyhteiskunnan, ajattelutavasta pyritäänkin nyt pääsemään eroon myös käytännön tasolla. Teknologia ei itsessään ratkaise mitään, vaan kysymys kuuluu: miten osaamme hyödyntää sitä, ja muuttaa tämä osaaminen, tieto ja taito hyvinvoinniksi. Kilpailukykykin ammentaa voimansa hyvinvoinnista. Kaikissa tietoyhteiskunnan kuvauksissa tullaan tekniikan antamien mahdollisuuksien jälkeen itse ihmiseen, ja ennen kaikkea oppimiseen eli kykyyn omaksua jatkuvasti uusia asioita. Kyse onkin pitkälti uuden oppimisesta eri tasoilla.

## KILPAILUKYKY JA IHMISLÄHEISYYS

Vaikka tietoyhteiskuntaa voi ja pitääkin teoretisoida, ja puheissa ja käytännöissäkään alkaa vähitellen näkyä pitkään peräty keskittyminen ihmisiin, ovat taustalla luonnollisesti huikeat odotukset kehityksen mukanaan tuomista taloudellisista ja yhteiskunnallisista mahdollisuuksista parantaa tuottavuutta ja elämänlaatua. Tämä herättää kiinnostusta asiaa kohtaan, sillä hyvinvoinnin kehittäminen muuttuu kiinnostavammaksi silloin, kun sen nähdään edistävän kilpailukykyä yhteiskunnan, yritysten ja yksilöiden kesken.

Taustalla on ajatus tuottavuudesta ja taloudellisesta kasvusta, joka etenkin 1990-luvun lopulla oli tieto- ja viestintätekniikan kehityksen

---

ja erityisesti Nokian ansiosta merkittävää (ks. Tietoyhteiskunta-asiain... 2002a; Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). Poikkeuksellinen talouskasvu sai aikaan melkoisia odotusarvoja, jotka nyt joudutaan arvioimaan uudelleen. Nopeimman kasvun aika lienee ohitettu, ja pidemmällä aikajänteellä informaatiotekniikan kasvu on maltillisempaa. Tilaa uusille innovaatioille toki on, mutta pelkän tekniikan kehittämisen sijaan katseita tulee kääntää kännyköiden sijasta ihmisiin.

Avainkysymykseksi on koettu valtiovaltaa ja korkeakouluja myöten kovan teknologian liittäminen ihmisen käytäntöihin, ihmisyyteisöihin, elämyksellisyyteen (Inkinen 2002). Huoli verkostomaiseen yhteiskuntaan siirtymisen seurauksista painaakin mieltä monella tasolla ja monella taholla. Suomalaisen yhteiskunnan rakenneuutokset eivät ole takana, vaan uusi muutos on jo ovelta väestön ikääntyessä ja väestömäärän laskiessa (ks. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). Riippuvuus maailmantalouden kehityksestä ja globaalista taloudellisesta kilpailusta voimistuvat samalla kun käymme läpi myös yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden muutosta (Liikenne- ja viestintäministeriö 2003a).

Maahanmuuttajat asettavat tässäkin mielessä suuren haasteen suomalaiselle tietoyhteiskunnalle. Heissä on potentiaalia, jota ei ole varaa hukata. Erilaiset ajatusmallit, luovuus, perspektiivi asioihin sekä muualla tai täällä hankittu koulutus ja osaaminen ovat Suomelle arvokasta henkistä pääomaa. Hyvä esimerkki on Volvo Auton monikulttuurisen liiketoiminnan kehityksestä vastaavan johtajan Kaarin Dubeen huomio siitä, miten yrityksen menestymisen edellytys on ymmärtää asiakaskunnan moninaisuus ja muuttuvat tarpeet. Tuotekehitykseen saadaan aivan uudenlaisia ajatuksia ja ymmärrystä, kun eri taustoista tulevien työntekijöiden erilaisuutta todella hyödynnetään. (Lassila 2003).

Tässä tuleekin huomata, että globaalisti toisiinsa yhteyttä pitävät maahanmuuttajat muokkaavat yleisesti Suomi-kuvaa maailmalla. Tietoyhteiskunnan tarjoamat verkostot antavat mahdollisuuden ylläpitää ja solmia tiiviitäkin sosiaalisia suhteita sekä välittää tietoa ympäri maailmaa. Tämä luo uusia mahdollisuuksia erilaisille innovaatioille, joiden synnylle sosiaaliset verkostot ovat elintärkeitä. Uusista ajatuksista ja ideoista puolestaan saattaa kirjvota erittäinkin



---

linkkelipaisia mahdollisuuksia, kilpailukyvyille tärkeitä ituja. Mikäli maailmalla muodostunut Suomi-kuva on kovin negatiivinen, tai me emme ylipäättään ole mukana näissä kansainvälisissä verkostoissa, heijastuu se väkisin myös maamme tulevaisuuden kilpailukykyyn.

Liikenne- ja viestintäministeri Kimmo Sasi (2002) toteaa, että tarvitaan uudenlaista lähestymistapaa, jossa yhdistetään hyvinvointiyhteiskunnan parhaat puolet globaalin tietotalouden mahdollisuuksiin. Yhteiskunnan on luotava yrityksille ja yksilöille edellytykset tuottaa ja käyttää viestintätekniikkaa. Maahanmuuttajiin ministeri viittaa työvoiman saatavuuden osalta. Ulkomaalaisten asiantuntijoiden maahanmuuttoa tulee helpottaa, ja siten tehdä Suomesta houkuttelevampi paikka elää ja tehdä työtä.

Tietoyhteiskuntaan pitää panostaa, sanotaan. Tällä tavoitellaan kilpailukyvyyn säilyttämistä, kehittymistä ja hyvinvointia usealla tasolla. Toisin sanoen yhteiskunnan kehittämisessä pitää satsata ihmisiin, koulutukseen, työvoimaan, mutta myös alueiden tasapuoliseen kehitykseen, yritysten kilpailukykyyn, ympäristöön sekä julkisen sektorin toimintaan. Vaatimukset ovat kovia, mutta eivät koske vain Suomea. Muut maat ovat saman tilanteen edessä. Kilpailu hyvinvoinnin tekijöistä tulee olemaan kovaa.

Mielenkiintoisen ajatuksen kilpailukyvyyn indikaattoreista esittää amerikkalaisprofessori Richard Florida, jonka mukaan Yhdysvalloissa menestyvät alueet ja kaupungit, ovat niitä, jotka pystyvät houkuttelemaan luovia ihmisiä (Florida 2002, cit. Snellman 2003). Nykytalouden kannalta ratkaisevia tekijöitä olisivat siis teknologian lisäksi *talentti* eli lahjakkuus ja *toleranssi* eli suvaitsevaisuus, jolloin monikulttuurinen ja luova sulatusuuni saattaa olla menestymisen kannalta oikeanlainen ympäristö. Suomi ei ole Yhdysvallat, mutta Floridan ajatuksissa on varmasti totuuden siemen ja monikulttuurista tietoyhteiskuntaa tukeva viesti. Suomen kohdalta voitaneen ainakin sanoa, että meillä on teknologiaa ja talenttia, mutta toleranssin suhteen on vielä paljon työtä tehtävänä. Maan sisäisesti erot ovat vielä suurempia.

Suomella on tai on ainakin ollut tietoyhteiskunta-asian suhteen jonkinlainen etumatka osaan muista maista. Manuel Castells ja Pekka Himanen (2002) viittaavat Suomen malliin lähes kadehdittavana

---

tapana yhdistää tietoyhteiskunta ja hyvinvointiyhteiskunta toisiinsa. World Economic Forum (WEF) vuonna 2003 julkaisemassa selvityksessä Suomi sijoittui ensimmäiseksi vertailtaessa maita informaatioteknologian saralla (Dutta & Jain 2003).

Onko kaikki sitten erinomaisesti? Tieto- ja viestintäteknologiaa tuotetaan kyllä, mutta meidän ongelmanamme on teknologian antamien mahdollisuuksien hyödyntäminen ja käyttäminen. Tämä onkin se todellinen haaste, sillä hyödyntäminen pitäisi pystyä ulottamaan läpi koko suomalaisen yhteiskunnan eri osiin ja eri tasoille. Myös maahanmuuttajiin, ja heidän parissaan työskenteleviin.

Suomi on pitkään ollut hyvin homogeeninen yhteiskunta, rauhallinen lintukoto, jonka haaste tulee olemaan kilpailukyvyyn säilyttäminen uudessa tilanteessa. Castells ja Himanen (2002) toivovatkin, että kansallinen ja kulttuurillinen identiteetti ovat lähinnä arvojen lähteitä monikulttuurisen dialogin syntymiselle uudella tavalla aktiivisessa multietnisessä toimintaympäristössä.

Himasen ja Castellsin toive saattaa olla turhan optimistinen. Euroopan parlamentin selvityksessä laaja asiantuntijajoukko näki kulttuurisen monimuotoisuuden etuna tietoyhteiskunnalle, mutta arvioi samalla normaaliväestön ajattelevan asiasta lähestulkoon päinvastoin. Selkeänä haasteena nähtiin normaaliväestön kyky kommunikoida vieraita kulttuureita edustavien kanssa sekä hyväksyä kulttuuriset erilaisuudet. (Marsh 2001).

## EUROOPAN UNIONIN HAASTEITA

Tarkasteltaessa Suomea osana suurempaa talousaluetta, Euroopan unionia, joudumme toteamaan tietoyhteiskuntakehityksen nykytilanteen vielä entistä keskeneräisemmäksi. Suomessa saavutettu taso on monessa unionin eri maassa vasta haave, ja uusia maita on tulossa mukaan liittoon itälaajenemisen myötä. Tietoyhteiskunnan sekä monikulttuurisuudenkin osalta Suomen tilanne unionin sisällä on melko hyvä, mutta elimellisenä osana EU:ta, tulevat myös unionin kohtaamat haasteet osaksi valtiomme haasteita. EU:n tavoite olla maailman kilpailukykyisin talousalue vuoteen 2010 mennessä

---

on kova tavoite ja tulee vaatimaan ehdottoman sujuvaa yhteistyötä talousalueen sisällä komissiossa samoin kuin valtioiden ja niiden hallitusten välillä.

Euroopan unionin eEurooppa-ohjelmassa painotetaan tietoyhteiskunnan mukanaan tuomien mahdollisuuksien ja hyötyjen takaamista kaikille. Jokaisella tulee siis olla mahdollisuus päästä hyödyntämään tarjolla olevia palveluita. Suuret erot jäsenvaltioiden nykytilanteessa, yhteiskunnallisissa rakennusmalleissa ja tietoyhteiskuntaa koskevissa käsityksissä eivät helpota asian eteenpäin viemistä. Yhteistä visiota yritetään kovasti hahmotella esimerkiksi EU:n tietoyhteiskunnan huippukokouksen (WSIS) päätöksiä varten, mutta tavoitteet tuntuvat helposti jäävän kovin yleiselle tasolle (ks. European Union 2003).

EU:n laajeneminen tulee vaikuttamaan näihin tavoitteisiin merkittävästi. Noin vuoden 2004 tienoilla unioniin odotetaan liittyvän nykyisen 375 miljoonan ihmisen päälle 75 miljoonaa uutta kansalaista (European Commission 2002). Näiden ihmisten mukaan saaminen aktiiviseksi osaksi lähes globaalia tietoyhteiskuntaa, ilman vaaraa niin sanottuun digikuiluun tippumisesta, on suuri haaste entistä tasa-arvoisemmaksi pyrkivässä Euroopassa.

Unionin kannalta keskeinen tulevaisuuden haaste tasa-arvoisen tietoyhteiskuntakehityksen lisäksi on luoda yhteinen, aktiivinen maahanmuuttopolitiikka, joka on jäänyt tähän mennessä lähes yksinomaan lyhytnäköisten, hetkellistä poliittista painetta hoitavien päätösten tasolle (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). EU:n tavoitteena on laatia vuoden 2004 huhtikuuhun mennessä Euroopan neuvoston vuoden 1999 Tampereen kokouksen pohjalta maahanmuutto- ja turvapaikkasäädösten kokonaisuus.

Komissio on asettanut myös tavoitteita kotouttamiselle ja korostaa kotoutumisen merkitystä. Kotoutumisen tulisi olla sellaisen sopimuksen kaltainen, jossa toisaalta yhteiskunta on valmis hyväksymään erilaisuutta ja toisaalta maahanmuuttajien tulee kunnioittaa Euroopan yhteisiä arvoja: ihmisoikeuksia, demokratiaa, sukupuolten välistä tasa-arvoa ja monimuotoisuutta. Komissio korostaa lisäksi politiikan ja median roolin merkitystä mielipidevaikuttajina rasismien ja muukalaispelon torjumisessa (Työministeriö 2002a).

---

Kyseisen politiikan merkitys tulee kasvamaan, mikä näkyy erityisesti EU-maiden työmarkkinoilla, eläkejärjestelmissä ja terveydenhuollossa. Maahanmuutto tulee olemaan keskeinen tekijä sekä korkeasti koulutettujen osaajien että suorittavan työn työmarkkinoiden kehittyessä lähivuosikymmeninä. (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002).

Suomen kohdalla itälaajenemisen vaikutukset voivat olla dramaattisiakin esimerkiksi käytettävissä olevien kehittämisvarojen suhteen. Vaikka olemme tällä hetkellä EU:n kärkimaa tietoyhteiskuntakehityksessä, ei se ole taie piikkipaikan säilyttämisestä. Tilanne on kuin Herttakuningattarella Liisa ihmemaassa -romaanissa: Herttakuningattaren oli jatkuvasti juostava mahdollisimman lujaa pysyäkseen paikallaan. Tämä koskee niin yhteiskuntaamme kuin sen yksilöitäkin. Jatkossa laajenemisen myötä mahdollisuudet saada rakennerahastojen tukia oman tietoyhteiskuntamme ja maahanmuuttajatilanteen kehittämiseen pienentyvät entisestään, sillä uusien jäsenmaiden tarpeet ajanevat Suomen tarpeiden ohi.

Tietoyhteiskunnan edistäminen on suuri ponnistus, joka on vaatinut ja tulee jatkossakin vaatimaan paljon varoja, julkisia varoja. Täysin markkinavetoisesti ei tasa-arvoisen tietoyhteiskunnan kehittäminen liene helppoa. Lisäksi esimerkiksi ammattiyhdistysliikkeet nostavat esiin uhkakuvia palvelujen vapaan liikkuvuuden mukanaan tuomista ongelmista, kuten halpatyövoimalla, työvoiman vuokrauksella sekä mahdollisesti sähköisellä kaupankäynnillä keinottelun (Viialainen 2003). Tästä ammattiyhdistyksen näkemyksestä voidaan tosin olla useaa mieltä, sillä esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA:n tutkimuksessa todetaan, että virolaisten kiinnostus asua, opiskella tai työskennellä Suomessa on verrattain vähäistä (Torvi 2003).

## MAAHANMUUTTO YHTENÄ HAASTEENA

Vaikka maahanmuuttajia ei pitäisikään erotella tietoyhteiskuntakehityksestä puhuttaessa, ovat he silti monesti laskettavissa erityisryhmäksi – kovin heterogeeniseksi tosin. Maahanmuuttaja-asia tulee

joka tapauksessa olemaan toinen iso megatrendi, joka vaikuttaa Euroopan unionin tasolla. Maahanmuuttopolitiikka tulee olemaan erityisen kuuma peruna lähitulevaisuudessa, kun väestön ikääntymisen vaikutukset alkavat näkyä, ei vain Suomessa, vaan koko Euroopassa. Työvoiman tarve kasvaa, ja EU:n laajeneminen tuo oman lisänsä maahanmuuttopolitiikkakeskusteluun (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002).

Työvoiman tarpeesta huolimatta maahanmuuttajiin kohdistuva maahanmuuttopolitiikka on jatkuvasti kovien paineiden alla, ja monissa Euroopan maissa onkin toimittu harvinaisen tiukoin ja kovin ottein laittoman maahanmuuton estämiseksi. Monessa maassa tämä käytäntö on osittain seurausta erityisesti äärioikeiston nousun pelosta, jolloin sen suosiota pyritään estämään melko jyrkin toimin. Laittoman maahanmuuton ongelman kitkeminen ja osaavien maahanmuuttajien houkuttelu puskemaan Eurooppaa eteenpäin eivät ole tietenkään yksi ja sama asia, mutta osoittavat mainiosti monikulttuurisuusasian moninaisuuden ja kompleksisuuden. Selvää on, että maahanmuutto pitää käsitteenä sisällään monenlaista ja moniin eri motiiveihin perustuvaa muuttoliikettä (kuva 1).

Maahanmuuttajien määrä EU:n alueella kasvaa unionin ulkopuolelta muuttavien, mutta myös alueen sisäisen muuttoliikkeen ansiosta. Sama tilanne koskee Suomea. Maahanmuuttajien määrä ei vähene, päinvastoin (kuva 2). Erityisesti työperäinen maahanmuutto

Kuva 1. Maahanmuuton perusmallit.

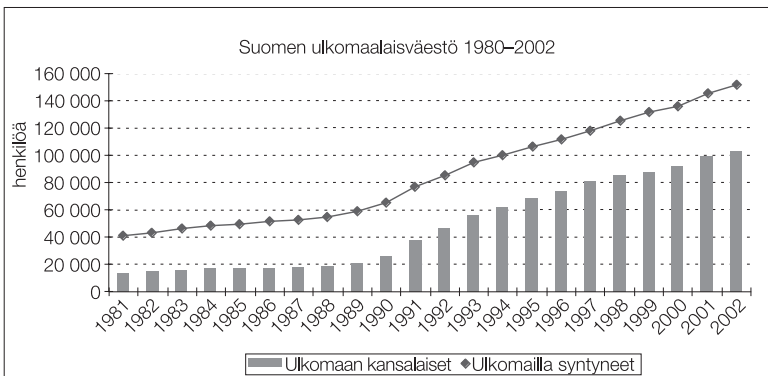
Maahanmuuttajaryhmä	Maahanmuuton tapa	
	Työperäinen tms. tehtäväperusteinen muutto	Ei työperäinen
Globaalitalouden osaajat	X	
Muu työvoima (palveluala jne.)	X	
Opiskelijat	X	
Siteet Suomeen (esim. inkerinsuomalaiset)		X
Humanitaarisista syistä muuttavat (pakolaiset)		X
Perheenjäsenet (Suomen kansalaisen tai maassa asuvan ulkomaalaisen)		X

on kasvanut. Myös turvapaikkaa Suomesta vuonna 2002 haki yli kaksinkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Turvapaikanhakijoiden lähtömaa ja hakijaprofiili muuttui entisestään: hakijoita tuli yhä enemmän Euroopan sisältä ja sen lähialueilta. (Ulkomaalaisvirasto 2003a).

Arno Tannerin (2003) mukaan Suomen linja työperäisessä maahanmuutossa on tällä hetkellä maltillinen liberaali käytäntö ja mahdollisesti myöhemmin vastaava politiikka. Maailmantalouden globalisoituminen tulee ilman poliittisia päätöksiäkin viemään jonkin verran kansallista suvereniteettia, mutta sen ja maahanmuuttopolitiikan suhdetta tulevaisuudessa on vaikea arvioida.

Paljon riippuu EU:n ja jäsenvaltioiden suhteen kehityksestä sekä siitä, miten maahanmuuttoasioiden sopiminen onnistuu EU:ssa. Suomen kannalta johdonmukaisinta olisi seurata maita, joissa on viime aikoina tehty kansallisen taloudellisen hyödyn kannalta onnistunutta liberaalia maahanmuuttopolitiikkaa ja joissa ollaan valmiita luopumaan osasta omaa maahantuloon liittyvää suvereniteettia maahanmuuttajien tuoman hyödyn tavoittamiseksi. Yhdeksi esimerkiksi nousee Suomesta tosin merkittävästi eroava Kanada. (Tanner 2003).

Kuva 2. Ulkomaalaisten osuuden kehitys Suomessa vuosina 1981–2002  
(Siirtolaisuusinstituutti 2003a).



---

Alati kasvavalle hyvin heterogeeniselle maahanmuuttajaväestölle tulee olla Suomessa ja koko Euroopassa suunnitelma tietoyhteiskuntaan kotouttamiseksi. Tämä asettaa haasteita esimerkiksi uudelle tietoyhteiskuntaohjelmajohtajalle ja tietoyhteiskuntaneuvoston asettamille kehityksen painopistealueille. Jokaisella tulisi olla tiedot ja taidot, jotka nykyisessä vaativassa yhteiskunnassa toimiminen edellyttää, sekä mahdollisuus niiden hyödyntämiseen. Vähintään näiden taitojen tulisi olla jokaisen opittavissa ohjatusti.

Ongelmana on, että hallituksen tuoreessa tietoyhteiskuntaohjelmassa ei mainita mitenkään monikulttuurisuutta tai maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia. Harjuhahto-Madetojan (2003) mukaan yksikään poliittinen taho ei ole ottanut asiaa esille, joten asia ei senkään takia ole mukana ohjelmassa. Lisäksi ohjelmajohtaja näkee maahanmuuton niin laajana poliittisena kokonaisuutena, että se täytyy käsitellä omana asianaan, eikä tietoyhteiskuntaohjelma ole kyseiseen tarkoitukseen sopiva ohjelma.

## VALTAKUNNALLINEN MAAHANMUUTTOPOLITIikka JA KOTOUTTAMINEN

Kotoutumisen lähtökohtana on maahanmuuttajien kohtelu tasavertaisina (tieto)yhteiskunnan jäseninä. Perustana ovat maahanmuuttajien oma aktiivisuus, vastuu ja osallisuus päätöksentekoon. Hallituksen vuonna 1997 hyväksymän maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen ohjelman mukaan kaikkien maahanmuuttajien joustava ja tehokas kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja työelämään on maahanmuuttopolitiikan peruspyrkimys. Edellytyksenä menestymiselle on suomen tai ruotsin kielen ja yhteiskunnan pelisääntöjen nopea omaksuminen.

Lähtökohtana onkin antaa maahanmuuttajille tietoa suomalaisen yhteiskunnan toimintaperiaatteista ja palvelujärjestelmästä. Yksilöllisen ja vuosia kestävä kotouttamisprosessin edetessä opetetaan maahanmuuttajalle maan tapoja ja kansalaistaitoja, joihin esimerkiksi tietoyhteiskuntataidot tulisi lukea.

---

Vuoden 1999 toukokuun alusta voimaan tulleen lain maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta (493/1999, ns. Kotouttamislaki) mukaan vastuu maahanmuuttajien kotouttamisen yleis- ja yhteensovittamisesta on kunnalla. Kunnalla on vastuu erityisesti työvoimaan kuulumattomien maahanmuuttajien kuten lasten, nuorten ja vanhusten integraatiota edistävien toimenpiteiden järjestämisestä.

Kotouttamisen tavoitteet, sitä edistävät toimenpiteet, käytettävät resurssit ja yhteistyökysymykset määrittelee kunta yhteistyössä työvoima- ja muiden viranomaisten, kansaneläkelaitoksen ja muiden tahojen kanssa. Kotouttamistoimenpide voi olla työvoimapolitiittinen toimenpide, siihen rinnastettava toimenpide tai muu kotoutumista edistävä toimenpide, joka edistää yhteiskuntaan integroitumista.

Kotouttamispolitiikka voidaan mainiosti lukea osaksi yleistä tasa-arvoon pyrkivää, syrjäytymistä ja huono-osaisuutta ehkäisevää yhteiskuntapolitiikkaa, mutta maahanmuuttopolitiikka tulisi erottaa puhtaasta kotouttamisesta. Maahanmuuttopolitiikka on yhä enenevässä määrin työvoimapolitiikkaa, sillä ympäri Eurooppaa nousee esiin huoli lähitulevaisuuden uhkakuvista: väestön ikääntymisestä, työvoimapolusta ja talouden hiipumisesta. Työvoimapolitiikka ja kotouttamispolitiikka toki kietoutuvat toisiinsa sen maassa olevan maahanmuuttajareservin myötä, jonka työllistämiseen kotouttamispolitiittiset toimenpiteet vahvasti keskittyvät.

Yhtenä ongelmana Suomen maahanmuuttopolitiikan käsittelyssä onkin pidetty siirtolais- ja pakolaispolitiikan käsittelyä yhtenä kokonaisuutena. Termeinä siirtolaisuus ja pakolaisuus tulisi pitää erillään (Kauhanen & Lyytinen 2003). Itse asiassa siirtolaisuuden sijaan tulisi pikemminkin puhua työvoimaperäisestä maahanmuutosta. Globaalitalouden osaajien ja palvelualojen työntekijöiden houkuttelu ja muu aktiivinen kansallisen kilpailukyvyyn kehittäminen kuuluvat selkeästi osaksi työvoimaperäistä maahanmuuttopolitiikkaa. Sitä tulee kehittää eri keinoin, ja näissä yhteyksissä suomalaista keskustelua leimannut pakolaispolitiikka tulisi jättää selkeästi taka-alalle.

Toinen selkeä ongelma on varsinaisen vastuutahon puute, sillä tällä hetkellä maahanmuuttoasioiden hallinto on jaettu usean



---

ministeriön kesken, jotka hoitavat omaa sektorikohtaista asiakokonaisuuttaan. Valtionhallinnon sisäinen toimijakenttä on tunnetusti kirjava, ja siten myös asiat on ripoteltu eri puolille hallintoa, jonka lisäksi ovat olemassa alueelliset yhteistyöverkostot ja kuntien yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta (liite 1). Tilanne on siis sekava, jonka lisäksi ministeriökohtaiset sektorirajat tuntuvat olevan paksuja kuin muuri. Valitettavasti vastaava tilanne on havaittavissa myös aluetasolla esimerkiksi monen kunnan eri hallintokuntien välillä.

Tämän vuoksi on esitetty ajatuksia maahanmuutosta vastaavan ministeriön perustamisesta (ks. Kauhanen & Lyytinen 2003). On kyseenalaista, olisiko uusi ministeriö oikea ratkaisu. Joka tapauksessa tarvitaan vastuutaho, joka ottaisi edessä olevan monikulttuurisuusasian hoitaakseen. Vastuutahon tulisi kaikesti ottaa hoitaakseen ainakin tällä hetkellä sisäasianministeriön ja sen alaisten instituutioiden vastuulla oleva maahantulopoliittikka, ja nyt työministeriön kontolla oleva maassaolopoliittikka, joka on pitkälti kotouttamispolitiikkaa. Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää hyviin etnisiin suhteisiin liittyviin poliittisiin toimiin, jotta voitaisiin edistää hyvän monikulttuurisen yhteiskunnan muodostumista. Maailmahan on täynnä monikulttuurisia yhteiskuntia, mutta kysyä sopii miten moni niistä on hyvä?

Tällä hetkellä vastuuta vältellään, ja jokainen valtion taho keskittyy omaan asiakokonaisuuteensa, jossa niillä varmasti riittääkin työtä. Käytännössä suurin osa maahanmuuttoon liittyvistä asioista on kaadettu työministeriölle, joka tekeekin asian kanssa hyvää työtä. Keskustelua maahanmuuton hallinnoinnista käydään, ja myös mm. sisäasiainministeri Kari Rajamäki näkee ulkomaalaishallintomme hajanaisena (ks. Salmenhaara & Forsander 2003; Rajamäki 2003). Yksimielisyyteen ministeriöiden välisestä tehtäväjaosta tuntuu silti olevan vaikeata päästä. Tasa-arvoisen tietoyhteiskuntakehityksen sovittaminen nykytilanteeseen ei näytä kovin lupaavalta, etenkin kun koko asia on jätetty pois valtakunnan tietoyhteiskuntakehitystä linjaavasta ohjelmasta.

---

## MONEN TASON TOIMINTAA

Tietoyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet kotoutumiseen ovat tämän selvityksen keskiössä (kuva 3). Kun mallinnetaan tietoyhteiskunnan ja monikulttuurisuuden haasteellista toimintakenttää, voidaan etenkin nämä välineet sijoittaa toiminnan keskiöön. Tietoyhteiskunnan tarjoamia välineitä kuvaa kolmio, jonka jokainen kärki pitää sisällään kahden eri tason tekijän. Ensimmäistä tasoa kuvaa A-kirjain, ja toista tasoa B-kirjain.

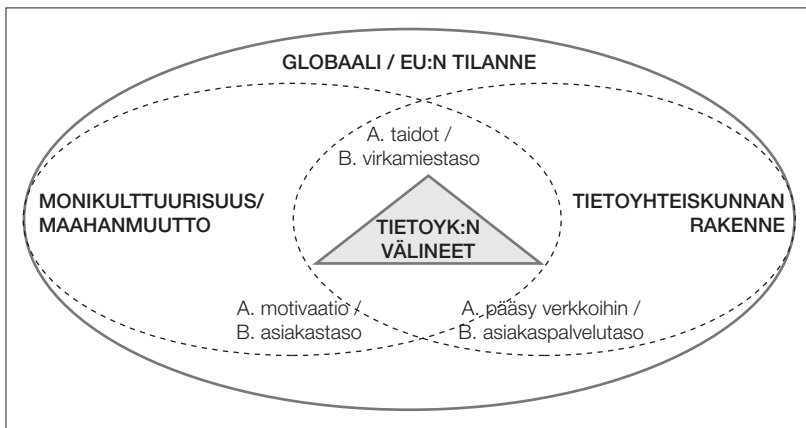
A-kirjaimen tasoilla viitataan Marja Liisa Viherän (1999) lanseeraamiin viestintätaitoihin, jotka jokaisella aktiivisella tietoyhteiskunnan jäsenellä tulisi olla hallussaan voidakseen toimia aktiivisena yhteiskunnan jäsenenä. Näitä ovat tietotekniikan perustaidot, pääsy tietoverkkoihin, kuten internetiin esimerkiksi julkisella yleisöpöytäteellä, ja motivaatio joka saa ihmisen käyttämään tarjolla olevia palveluita.

Kolmion B-kirjaimen kuvaamia kärkiä ovat maahanmuuton palvelutasot. Virkamiestasolla viitataan siihen toiminnan tasoon, jota esimerkiksi kaupungit tekevät sisäisesti, keskenään ja muiden organisaatioiden kanssa järjestäessään ja kehittäessään palveluita asukkaiden ja muiden kaupungin asiakkaiden hyväksi. Tähän tasoon voidaan laskea esimerkiksi viranomaisten yhteistyö tietojen vaihdossa, koulutuksen järjestäminen henkilökunnan kehittämiseksi kohtaamaan monikulttuurisen asiakaspinnan vaatimukset, erilaisten verkkopalvelujen kehittäminen jne. Asiakaspalvelutasolla viitataan niihin suoriin toimiin, joita esimerkiksi kunta tai kaupunki tarjoaa asukkailleen, maahanmuuttajille. Esimerkkinä tämän tason toiminnasta voisi olla asukkaille tarjottava atk-koulutus. Viimeisenä kolmion kärkenä on asiakastason toiminta, jolla viitataan siihen aktiivisuuteen, jota odotetaan asukkaalta, tässä tapauksessa maahanmuuttajalta.

Tämä tietoyhteiskuntavälineiden kolmio sijaitsee luonnollisesti käsiteltävän kahden kokonaisuuden, maahanmuuton ja tietoyhteiskunnan rakenteen kehityksen, keskellä. Nämä katkoviivalla kuvatut kansalliset haasteet sijoittuvat puolestaan vielä osaksi globaalia tai vaihtoehtoisesti EU:n sisäistä kokonaisuutta, joten niihin vaikutta-

vat niin globaali markkinatalous kuin EU:n sisäiset toimintalinjat esimerkiksi maahanmuuttopolitiikan ja tietoyhteiskuntakehityksen suhteen.

Kuva 3. Tietoyhteiskunnan välineet toiminnan keskiössä.



Tietoyhteiskunnan nähdään tuovan mukanaan paljon hyvää, sen voidaan jopa katsoa olevan yksi keino suuren saavutuksemme, hyvinvointiyhteiskunnan, pelastamiseksi. Tavoitteeseen pyrkiminen asettaa samalla hurjia vaatimuksia.

Suomen vahvan kilpailutekijän, hyvinvointiyhteiskunnan, peruspiirteitä ovat ilmaiset tai ainakin edulliset koulutus-, sosiaali- ja terveyspalvelut, joihin kaikilla Suomessa asuvilla on oikeus. Myös korkea koulutustaso ja tasainen tulonjako kuuluvat tunnusmerkkeihin. Ovatko hyvinvointiyhteiskunnan peruspiirteet nykyisin kilpailutekijöitä, on toinen asia. Niiden vaatiman infrastruktuurin rapautuminen tehtyjen säästöjen ja leikkausten seurauksena sekä Keski-Euroopan suhteellinen lähentyminen ovat tekijöitä, jotka kyseenalaistavat suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan kilpailukyvyn (Forsander et al., tulossa 2004).

Koska osaaminen on tietoyhteiskunnan kulmakivi, on pienen kansan jokaisen jäsenen lahjakkuutta ja innokkuutta pyrittävä hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti. Hyvin koulutetut ihmiset ovat kilpailutekijä, siitä ei ole epäilystä. Tämän vuoksi valtiosalla tulisi ehdottomasti saada aikaiseksi kunnollinen suunnitelma väestö- ja maahanmuuttajapolitiikalle, joka voitaisiin nivoa osaksi valtakunnallista tietoyhteiskuntakehitystä. Toisaalta, myös uuden hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmaan tulee sisällyttää monikulttuurisuus selvästi huomioituna kokonaisuutena. Kummatkin asiat

---

kun ovat luonteeltaan kovin horisontaalisesti yhteiskunnan läpi leikkaavia.

Koska valtion eri tahojen parista ei ainakaan tällä hetkellä löydy vapaaehtoista tahoa koordinoimaan toimintaa, joudutaan katse suuntaamaan maamme suuriin kaupunkeihin, jotka joutuvat pääosin kohtaamaan monikulttuurisuuden aiheuttamat haasteet. Suurin osa maahanmuuttajista asuu Etelä-Suomen kaupungeissa. Tässä mielessä maahanmuuttopolitiikka on mitä suurimmassa määrin myös kaupunkipoliittikkaa. Miten (kaupunki)poliittisella tasolla on varauduttu monikulttuurisuuteen, ja missä muodossa se nähdään? Entä onko kukaan yhdistänyt tietoyhteiskuntakehitystä kokonaisuuteen?

## ULKOMAALAISTEN OSAAJIEN HOUKUTTELU

Kansallisella tasolla esitetään toiveita etenkin korkeasti koulutettujen maahanmuuttajien houkuttelemiseksi Suomeen vastaamaan edessä olevaan työvoimapulaan (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). Tämä voi kuitenkin olla ongelmallista, sillä osajien houkuttelemiseksi vieraaseen maahan heille täytyy olla tarjottavana jotain heitä erityisesti hyödyttävää. Tässä mielessä etenkin valmiiden osajien houkuttelu Suomeen on haasteellista.

Pelkkä Suomessa opiskelu tai ulkomaalaisen yhtiön satelliittiyrietyksessä työskentely ei riitä viemään maamme taloutta kiitoradalta takaisin hurjaan nousuun. Monella maahan muuttaneella on tarkoitus palata omaan kotimaahansa mahdollisimman pian hyödyntämään kotimaataan ja sen yrityksiä oppimillaan taidoilla. Tämän vuoksi jo maahan saatujen osajien pitämisessä maassa riittää siinäkin haastetta.

Katseita tulisi suunnata opiskelijoihin, joita on helpompi houkutella maahan, ja jotka on helpompi sitouttaa Suomeen pidemmäksi aikaa. Opiskelijat luovat maassa oleskelunsa aikana sosiaalisia verkostoja, joiden hyöty nähdään vasta pidemmällä aikavälillä, kun ”globaali puskaradio” välittää heidän kokemuksiaan.

Ulkomaalaisten osajien lisäksi poliittisella tasolla tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota alueellisen tarpeen vaihteluihin.

---

Työperäinen maahanmuutto koskettaa erityisesti palvelusektoria, ei niinkään huippuosaajia (Kavonius 2003). Asiaan on toki herätty etenkin muuttotappiokunnissa, mutta huomattavaa on, ettei tietoyhteiskuntakehitystä ja palvelusektorin työvoimavajetta juuri yhdistetä keskusteluissa.

### **Mielikuvat Suomesta ohuita**

Kansallisesti osaajien houkuttelussa täytyy olla tehokas ja tehdä yhteistyötä, sillä Suomi ei tällä hetkellä näyttäydy kaikkein vetovoimaisimpana paikkana elää, yrittää ja työskennellä. Tämän vuoksi osaajille täytyy todella pystyä tarjoamaan jotain kiinnostavaa, jollei hänellä ole varsinaisesti maahan houkuttelevaa vetovoimatekijää esimerkiksi perhepiirissä.

Raunio (2002) mukaan mielikuvat Suomesta ovat globaalitalouden ICT-osaajien keskuudessa melko ohuita ja stereotyyppisiä, eivät kovin vetovoimaisia. Suomi nähdään kylmänä ja harvaan asuttuna, hiljaisen kansan asuttamana maana. Pääasiallisesti vain eurooppalaisilla osaajilla on tietoutta maamme tietoyhteiskuntakehityksestä eli lähinnä internetin ja matkapuhelinten yleisyydestä. Mielikuva esimerkiksi kaupunkiseuduista on sekä Euroopassa että sen ulkopuolella lähellä tietämättömyyttä. Tämän vuoksi tiiviille yhteistyölle suurten kaupunkien kesken voisi olla sijaa.

Holtilan (2003) mukaan Suomi ja Helsinki tai pääkaupunkiseutu ovat monelle ulkomaalaiselle käytännössä yksi ja sama asia. Tämän vuoksi esimerkiksi pääkaupunkiseudun muiden kaupunkien, Espoon ja Vantaan, on täysin turha yrittää erottua kansainvälisesti, vaan yhteistyö Helsingin kanssa on välttämätöntä. Kokonaisuutena Helsinki Region lieneekin ainoa kansainvälisesti tunnettu kaupunkialueemme.

Myönteisenä puolena tuntemattomuudessa on myös voimakaiden kielteisten mielikuvien puuttuminen, joihin esimerkiksi Saksa törmäsi yrittäessään houkutella maahan intialaisia ohjelmoijia. Toisen maailmansodan aikainen natsimenneisyys leimasi yllättävällä tavalla maata, eikä sinne haluttu muuttaa (Raunio 2003). Tässä mielessä Suomi on tietyllä tavalla *tabula rasa*, tyhjä taulu, johon kenties Nokia on vetänyt ensimmäisiä positiivisia piirtoja.

---

Kansainvälisesti aktiivinen yhteinen verkkomarkkinointi internetissä saattaisi olla kannattavaa, sillä Raunion (2002) mukaan internet nähdään osaamis- ja työmarkkinoilla liikkuvien osaajien virtuaalikarttana, jonka kautta mahdollisuuksia etsitään ja välitetään. Esimerkiksi yritysten keskuudessa internetmarkkinointi on kasvanut todella merkittävästi viime vuosina, eikä sen merkitys rajoja rikkovana välineenä varmastikaan tule vähenemään.

### **Hankala maahanmuutto**

Työ- ja oleskelulupaprosessiin on tulossa helpotusta uuden ulkomaalaislain seurauksena. Hallitus jätti laista esityksen eduskunnalle 13.6.2003. Esityksen mukaan esimerkiksi työlupajärjestelmän perusteita muutettaisiin siten, että maahan työn vuoksi tulevalta ulkomaalaiselta edellytettäisiin jatkossa vain yhtä lupaa, työntekijän oleskelulupaa. Varsinaiset maahantulon edellytykset säilyisivät ennallaan (Sisäasiainministeriö 2003). Toisena muutoksena kannattanee mainita muutos lupakäytännössä työnantajakohtaisesta luvasta toimialasektorikohtaiseen lupaan, joka hieman helpottaa urakehitystä ja työpaikasta toiseen siirtymistä (Raunio 2003).

Esimerkiksi yritysten aktiivisten houkuttelu- ja rekrytointitoimien jälkeen voi yksittäisen osaajan kannalta olla yllättävää, että työ- ja oleskelulupia saattaa joutua odottamaan pitkään. Tämänkin takia uuden ulkomaalaislain toivotaan parantavan tilannetta ja hyödyttävän välillisesti myös kansantaloutta. Nähtäväksi jää, miten paljon keskustelua herättänyt uusi laki tulee vaikuttamaan maan kaipaamien osaajien muuttopäätöksiin. Varsinaista osaamistulvaa ei kuitenkaan kannata pelätä.

### **Suomen vetovoimaisuus?**

Kärjistäen voidaan sanoa, että globaalitalouden osaajia motivoivat muuttamaan työ- ja uramahdollisuudet, sosiaaliset suhteet tai sen hetkisen asuinseudun työntävät tekijät. Asuinympäristön laatu, turvallisuus, sosiaalinen ilmapiiri ja taloudellinen hyvinvointi ovat

---

nekin tärkeitä tekijöitä, kun osaajat tekevät valintojaan. Tästä huolimatta tärkeänakin pidetyt kriteerit saavat väistyä päämotiivien tieltä ja päätös tehdään niiden perusteella, jos riittävä taso tärkeimpien tekijöiden kohdilta täyttyy. (Raunio 2002). Tässä mielessä Suomen ajoittain luotaantyöntävä ilmasto, sijainti kaukana syrjässä ja pohjoisessa, vähäinen ulkomaalaisten asukkaiden määrä, outo ja vaikea kieli, pienet kaupungit sekä kulttuurierot eivät tee maasta mahdotonta ulkomaalaisille osaajille, eivät tosin kovin houkuttelevaakaan.

Suomen kannalta haasteellisia puolia, maahanmuuttoa rajoittavia tekijöitä, ovat Raunion (2002) mukaan etenkin:

- Alhainen palkkataso ja korkea verotus, ja niiden yhteisvaikutuksesta seuraava suhteellisen alhainen taloudellisen hyvinvoinnin taso
- Osaajia kiinnostavien mielikuvien puuttuminen eli Suomen poissaolo tai epäuskottavuus niin sanotulla valintojen kentällä yleisesti
- Maahanmuuttoa koskevien säännösten ja soveltamisen joustamattomuus eli työlupaprosessien pitkä kesto EU:n ja ETA-alueen ulkopuolelta tuleville, erityisesti puolisolle tai perheelle

Edellä mainitun vuoksi esimerkiksi siirtymistä progressiivisesta verotuksesta tasaverotukseen väläytellään aina silloin tällöin julkisuudessa, sillä kyseisellä tavalla maastamme voitaisiin kenties saada osaajien silmissä hieman nykyistä houkuttelevampi (Raeste 2003). Ulkomaalaisten asiantuntijoiden oikeus saada verohelpotus palkkatuloonsa sentään jatkuu näillä näkymin ainakin vuoden 2007 loppuun saakka. Näin asiantuntija voi valita tavallisen tuloverotuksen asemasta 35 prosentin lähdeveron enintään kahden vuoden ajaksi. (Helsingin Sanomat 2003).

Työministeriön (2003a) mukaan huomiota tulisi kiinnittää Suomeen suuntautuvan maahanmuuton osalta erityisesti:

- Suomessa sijaitsevien työpaikkojen yleiseen kiinnostavuuteen
- Mahdollisuuteen opiskella ja opiskelun päätyttyä työskennellä Suomessa
- Tarvittavien julkisten palveluiden saatavuuteen ja muun infrastruktuurin toimivuuteen



- 
- Hyvien etnisten suhteiden edistämiseen ja syrjinnän sekä rasismien ehkäisyyn (toleranssi)
  - Edellä olevien kohtien tiedotuksen sisältöön ja riittävyteen
  - Lähialueisiin
  - Historiallisiin, yhteisöllisiin ja muihin siteisiin

Lisäksi Suomen syrjäinen sijainti, kylmä ilmasto, käytännössä puuttuvat ulkomaalaiset yhteisöt ja verkostot sekä vaikea kieli, jonka hankala opetteleminen ei useasti varsinaisesti auta kansainvälisellä työuralla etenemisessä, vaikuttavat rakenteellisina seikkoina päättöksentekoon. Mielikuviin ja olettamuksiin voidaan toki vaikuttaa markkinoinnin ja tiedotuksen keinoin, ja siten nostaa esiin Suomen vahvuuksia (Työministeriö 2003a).

Ulkosuomalaisten jälkeläisillä saattaa olla jo valmiiksi mielenkiintoa maata kohtaan, sillä esimerkiksi kolmannessa polvessa herää usein kiinnostus omiin juuriin (Martin 2003). Voisi olla kannattavaa kartoittaa tämän potentiaalisen ryhmän kiinnostusta Suomea kohtaan eräänlaisilla ”täsmäiskuilla” ja hyödyntää ryhmän valmiita siteitä maahan.

Sekä yritysten että työperäisten maahanmuuttajien kannalta tärkeä vetonaula voisi lisäksi olla integraatiopolitiikka, joka ottaa huomioon kaikki maassa asuvat ulkomaalaiset. Sen avulla voitaisiin kenties houkutellessa motivoitunutta ja osaavaa henkilökuntaa työmarkkinoille. Yritysten edustajat ovatkin esittäneet toiveita julkisen vallan integraatiotoiminnan laajentamisesta koskemaan työperusteisiä muuttajia. Ensin muutosta tulisi kuitenkin edistää asennetasolla, sillä tällä hetkellä työvoimapolitiittiset siirtolaiset nähdään usein arvokkaaksi työvoimaresurssiksi, ja muut muuttajat suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan turvaverkon kuluttajiksi. (Pitkänen & Atjonen 2003).

Yhtenä välineenä huipputason osaajien houkutteluun on noussut esiin niin sanottu aineettomien kilpailuetujen raportti, joka tarjoaa työntekijälle merkittävän tiedonlähteen työnantajasta. Mallia on kehitetty erityisesti Tanskassa kertomaan yritysten osaamisesta, asiakkassuhteista ja sisäisistä toimintatavoista. Raportti kertoo myös niistä puolista, joita on vaikea mitata rahassa. (Koistinen 2003).

---

Nämä toimintatavat ovat menestymisen kannalta tärkeitä niin yritykselle kuin työntekijällekin, esimerkkinä koulutus, joka näkyy tuloslaskelmassa pelkkänä kuluna, vaikka kaikkein tärkein eli työntekijöihin sitoutunut osaamis pääoma kasvaakin. Vastaavaa voinee ajatella sovellettavaksi myös julkiselle sektorille, jossa virkamiehelle asetettavat kielitaitovaatimukset ovat tosin usein maahanmuuttajien työllistymisen esteenä.

### **Sitouttavat ja irrottavat tekijät**

Raunio (2002) mukaan kulttuurimme erityispiirteet, kuten keskustelukulttuurin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen vähäisyys sekä itenäisyyden ja omatoimisuuden korostaminen, vaikeuttavat eri kulttuureista tulevien muuttajien sopeutumista suomalaiseen työyhteisöön ja kulttuuriin. Kyse on luonnollisesti erittäin yksilökohtaisesta kyvystä ja tahdosta sopeutua, mutta suuret kulttuurierot vaikuttavat maahanmuuttajaan riippumatta siitä, onko hän globaalitalouden osaaja vai maahan tyystin toisella statuksella saapunut henkilö.

Kulttuuristen tekijöiden lisäksi monet laadulliset tekijät voivat joko erottaa osaajia suomalaisesta toimintaympäristöstä tai sitouttaa heitä siihen. Sitouttaviksi Raunio (2002) listaa seuraavat tekijät:

- Kiinnostavat ja haastavat työtehtävät
- Suomalainen työkulttuuri
- Suomalainen puoliso
- Rauhallinen elämänrytmi työssä ja yksityiselämässä
- Perheorientaatio työelämässä ja yhteiskunnassa
- Pikkukaupunkimainen asuinympäristö
- Hyvin toimiva yhteiskunta
- Luottamus ja turvallisuus yhteiskunnallisena ilmiönä

Näitä tekijöitä tulisi miettiä osana maamme markkinointia, kenties niinä vetovoimatekijöinä, joilla osaajia tulisi houkuttaa maahan. Selkeimmin vetäviä tekijöitä edellä mainituista kohdista ovat kiinnostavat ja haastavat työtehtävät, tapausittain myös suomalainen puoliso.

---

Huomattavaa on, että etenkin laadulliset sitouttavat tekijät eivät ole kovin seksikkäitä tehokkaan tuotannon näkökulmasta, mutta näitä pehmeämpiä arvoja tulisi osata arvostaa yhä enenevässä määrin jo paristakin itsestään selvästä syystä: mikäli maahamme on mahdollista saada paljon kaivattuja osajia näillä myyntiargumenteilla, keinot palvelevat tarkoitusta. Toisena seikkana voitaneen huomioida paljon puhuttu luovuus ja sitä kautta innovaatioiden synty ympäristössä, joka antaa ihmiselle mahdollisuuden olla oma itsensä, elää ja tehdä työtä turvallisessa ja toimivassa ympäristössä, jossa uusille ajatuksille annetaan sijaa.

Suomen markkinoinnin pikkukaupunkimaisen elämäntyylin eduilla ei silti ole välttämättä paras tapa, sillä samat ”hyvä paikka elää” -lauseet esiintyvät kaikissa mainospapereissa (Holstila 2003). Mieli-piteet jakautuvat kyseisen asian suhteen, sillä esimerkiksi Raunio (2003) pitää Suomen pikkukaupunkimaisuutta selkeänä vahvuutena, vaikka ei tosin muuttopäätöksen kannalta ratkaisevana.

Samaan aikaan esimerkiksi voimakas hyvinvointivaltion ja sen palvelujen markkinointi saattaa johtaa liian korkeisiin odotuksiin, jotka kääntyvät tarkoitustaan vastaan. Suomesta irrottavia tai pahimmillaan jopa työntäviä tekijöitä ovatkin Raunion (2002) mukaan:

- Palkkataso ja verotus
- Kohtuullisen vähäiset työ- ja uramahdollisuudet
- Kommunikaatiokulttuurin ja itsenäisen työskentelyn tulkinnat osaamisintensiivisessä työympäristössä
- Puolison heikot työllistymismahdollisuudet
- Mahdollinen terveydenhuollon tai koulutuslaitoksen tasoon petyminen
- Sosiaalisten suhteiden solmimisen vaikeus
- Kylmät ja pimeät talvet

Selvää on, että maasta irrottavat, jopa työntävät tekijät, ovat monilta osin samoja, jotka saattavat olla maahanmuuttoa estäviä tekijöitä. Tielanteen tosin tulisi olla sellainen, että tiedon lisääntyessä eli ihmisen Suomessa asumisen jälkeen muuttota estävien tekijöiden, jotka osaksi perustuvat tietämättömyyteen maasta, ei tulisi enää toimia maasta

---

irrottavina tekijöinä. Mikäli näin kuitenkin on, on negatiivinen enakkokäsitys vahvistunut, ja saattaa levitä laajemmallekin.

### **Opiskelijat – hyödyntämätön luonnonvara**

Suomen menestyksen viimeisin aalto on ollut Nokian menestys. Seuraava aalto edellyttää yhteiskunnallisen toleranssin kasvua, joka yhdistää toiminnan eri tasot. Toleranssi on avainasemassa, puhutaan sitten pakolaisista tai maahan houkuteltavista huippuosaajista. Globaaleja osajia koskevan kaksoisstrategian ydinsanana on toleranssi ja sen lisääminen. Maassa olevien maahanmuuttajien kotoutuminen ja siihen liittyvä yhteiskunnallinen vastuu tulee joka tapauksessa muis-  
taa ja ottaa järjestettäväksi. (Holstila 2003).

Toleranssin lisäksi esiin nousee uudentyyppinen maahanmuutto, jonka kärkenä ovat opiskelijat. Ikäluokkien pienentyessä erittäin liikkuvien opiskelijoiden houkuttelu muodostuu tärkeämmäksi. Muualta tuleville opiskelijoille on kaupungin imago yhtä lailla tärkeä tarjolla olevien opintopakettien rinnalla. Kaupungin maine mukavana elinpaikkana, jossa otetaan opiskelijat huomioon esimerkiksi asumisessa, palveluissa, liikenteessä sekä kaupungin ja yliopistojen välisessä yhteistyössä, on ensiarvoinen, ja tulee ottaa huomioon esimerkiksi kansainvälisessä markkinoinnissa. Tässä saattaisikin olla paikka kaupunkien ja korkeakoulujen väliselle hankkeelle, tai ainakin kaupunkien väliselle kokemusten vaihdolle. (Holstila 2003).

Tehokkaampaa yhteistyötä rakennetaan vähitellen kaupunkien ja yliopistojen välille, mutta ainakin pääkaupunkiseudulla on pitkään ajateltu yhteistyön tehostamisen olevan valtiovallan, ei kuntien tehtävä (van der Berg, Russo, Lavanga & Cantell 2003). Erilaisia suunnitelmia on jo olemassa useammalla taholla, hyvänä esimerkkinä Turun kaupungin ja Turun korkeakoulujen välillä tehty hahmotelma strategisen kumppanuuden toimintamalleista (Turun kaupunki 2003). Aivan lähtöruudussa ei siis olla tämänkään asian suhteen.

Opiskelijoita tarkasteltaessa on huomattava, että vaikka puolet maassa opiskelleista lähtisikin opintojen jälkeen pois, on merkittävä osa valmis jäämään, etenkin jos maahan on syntynyt opintojen aikana syvempi

---

side esimerkiksi puolison, tulevan työpaikan tai muiden sosiaalisten suhteiden ansiosta. Lisäksi monet luovat opiskeluaikanaan elinikäisiä sosiaalisia suhteita, jotka sitovat alueita ja ihmisiä toisiinsa tarjoten tulevaisuudessa mahdollisuuksia yhteistyöhön ja liikekumppanuuksiin.

Ulkomaalaiset opiskelijat muuttavat Suomen ”ulkomaalaismaise-  
maa” tuomalla katukuvaan huomattavasti enemmän eri tilanteissa eläviä maahanmuuttajia. Tämä saattaa osaltaan lisätä myös toleranssia, sillä ulkomaalaiset opiskelijat voidaan nähdä edellä mainitulla tavalla myös elinkeinopoliittisina toimijoina.

Ulkomaisten opiskelijoiden ongelmana on heille tarjolla olevien työpaikkojen vähäisyys, jolloin sitouttaminen maahan on vaikeata. Tässä avainasemassa olisi tehokas suomen kielen opetteleminen/opet-  
taminen jo opiskeluvaiheessa. Esimerkiksi englanniksi Suomessa pärjää käytännössä vain harvoissa suuryrityksissä, silloinkin lähinnä informaatio- ja viestintäteknologian alalla, sekä yliopistoissa. Suomalaisessa työ-  
elämässä on siten erittäin vaikeata pärjätä, tai edes päästä siihen mukaan, ilman hyvää suomen kielen taitoa. Tämä korostuu julkisella sektorilla, jossa saatetaan vaatia myös toisen kotimaisen kielen taitoa.

Opiskelijoiden näkeminen uudenlaisena arvokkaana ryhmänä korkeakoulujen sijaan onkin äärimmäisen tärkeitä. Holstilan (2003) mukaan opiskelijat ovat tulevaisuuden kannalta ratkaisevassa asemassa, sillä he luovat alueiden menestystekijät. Tämä on kova vaatimus, sillä yrittäjinä akateemisesti koulutetuilla on melko heikot perin-  
teet, vaikka korkeasti koulutettujen osuus yrittäjistä onkin kasvanut. Maahanmuuttajat erilaisista kulttuureista saattaisivat tosin tuoda mukanaan uudenlaista ajattelutapaa, etenkin jos yrittämiseen roh-  
kaistaan ja koulutetaan ja yrittämistä helpotetaan nykyisestä.

Euroopan tasolla opiskelijoiden merkitystä vähän käytettynä tai lähes käyttämättömänä potentiaalina on selvitetty Rotterdamin Erasmus-yliopiston EURICUR-instituutissa. Helsingin ja kahdeksan muun eri EU-kaupungin tilanteen kartoittaneen perusteellisen tutkimuksen yksi selkeimmistä havainnoista on, että opiskelijayh-  
teisöt ovat epäilemättä kaupunkikehityksen kannalta strateginen resurssi, kaupunkien ja maiden kaipaama huomisen osaajajoukko. Opiskelijat pitävät kaupungin elävänä ja luovana sekä tuovat usein

---

myös elintärkeän lisän alueen taloudelle. Lisäksi opiskelijoiden lisääntynyt liikkuvuus alueiden ja maiden välillä on tärkeä tekijä Euroopan sisäisten alueiden välisessä koheesiossa, yhteistyössä ja toimivuudessa (van der Berg & Russo 2003).

Tutkimuksen mukaan eurooppalaiset kaupungit eivät kuitenkaan tunnista tätä mahdollisuutta kovinkaan usein, vaan opiskelijat jäävät eräänlaiseksi näkymättömäksi joukoksi kaupungin sisään: heille ei juuri ole tilaa esimerkiksi paikallisessa päätöksenteossa tai muuta-kaan osaa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Lisäksi kaupunkisuunnittelijoiden ja koulutusorganisaatioiden välinen yhteistyö todettiin lähes olemattomaksi. Kaupunkeja arvosteltiin myös passiivisuudesta niiden omien yliopistojen kansainvälisten suhteiden kehittämisessä, mikä antaisi mahdollisuuksia huomattavasti enempiä kuin mitä nyt tehdään. (van der Berg & Russo 2003).

Tutkimuksen kansainvälisessä vertailussa Suomea edustava Helsinki sijoittuu korkealle. Vahvuudeksi nähdään yliopistojen ja muiden oppilaitosten hyvät suhteet kaupunkiin ja yksityissektoriin. Kaupunki koetaan korkeatasoisena asuinpaikkana, jossa opiskelijoiden integroituminen kaupunkielämään sujuu hyvin, ja jossa on tarjolla monipuolisia virikkeitä. Arvostusta saa myös opiskelijajärjestöille luotu mahdollisuus esittää mielipiteensä Helsingin kaupungin päätäjille opiskelijoille tärkeissä asioissa. (van der Berg & Russo 2003).

Sapiskaa Helsinki saa edullisten opiskelija-asuntojen kroonisesta puutteesta sekä tietyissä tapauksissa oppilaitokselta tai kampukselta toiselle siirtymisen hitaudesta. Myös pääkaupunkiseudun kuntien yhteistyön kehittämisessä erityisesti opiskelijoiden osalta on työtä tehtävänä (van der Berg & Russo 2003).

## **Finland – The Great Research and Development Centre**

Olemassa olevia perusasioita tuskin on mahdollista muuttaa ainakaan hetkessä suuntaan, joka tekisi suoralta kädeltä Suomesta vetovoimaisen paikan asua ja tehdä työtä. Tämän vuoksi on ratkaisevaa rakentaa maastamme kokonaisuutena eräänlainen brandi, joka tarjoaa yksilön näkökulmasta houkuttelevaa elämänlaatua ja valoisan tulevaisuusku-

---

van – erityisesti oikean kohderyhmän silmissä. Selvää on, ettei yhtä, kaikille kohderyhmille toimivaa brandiä ole.

Suomen tulisi keskittyä vahvuuksiensa tutkimiseen ja koulutukseen. Maasta tulisi tehdä suuri tutkimus- ja kehityskeskus, *research and development centre*, joka tarjoaa houkuttelevat mahdollisuuden opiskella mielenkiintoisia opintokokonaisuuksia erittäin edullisesti ja tarjoaa opiskelun jälkeen väylän uralla eteenpäin. Vaihtoehtona saattaisikin olla koulutusteollisuuden kaupallistaminen ja tuotteistaminen, *education cluster*, joka tosin vaatisi ensin kunnan yhteiskunnallista keskustelua (Raunio 2003). Näin ulkomaalaisten opiskelijoiden, potentiaalisten korkean tason osaajien houkuttelu maahamme saattaisi olla helpompaa. Raunio (2002) onkin jo hahmotellut eräänlaista kansainvälisesti vetovoimaista luovaa ongelmanratkaisuympäristön konseptia teoksessaan *Suomi globaalitalouden osaajien valintojen kentällä*. Tämä voisi tarjota kiinnostavia mahdollisuuksia Suomen suurten kaupunkien väliselle yhteistyölle.

Huomattava on jo aiemmin mainittu tietoyhteiskunnan tarjoama mahdollisuus sosiaalisten verkostojen ja niiden tuottamien innovaatioiden levittämiseen. Meillä Suomessa on vahva innovaatioperinne, mutta se on rajoittunut lähinnä teknisten vempaimien keksimiseen yksinäisissä torpissa. Kilpailukyvyn kannalta merkittäviä keksintöjä voivat olla myös toimintatavat, jotka luovat uusia keinoja toimia. Erittäin tärkeätä on myös uuden innovaation levittäminen ja soveltaminen yhteiskunnassa, jotta se voi hioutua entisestään. Yhteistyö onkin siis avainasemassa eri tasoilla ja tahoilla, jotta pyörää ei tarvitsisi keksiä suurella vaivalla joka puolella yhä uudestaan.

Helsingin seudun ICT-alaa koskevassa osatutkimuksessa nousee selvästi esiin, että suurin osa alan yrityksistä kokee paikallisen koulutusinfrastruktuurin tärkeimmäksi syyksi sijaita alueella. Korkealaatuisen työvoiman tarjonta koetaan silti edelleen liian alhaiseksi, joten koulutusta kotimaassa pitäisi lisätä tai sitten houkutelua alueelle ulkomaalaisia työntekijöitä. Valmistuneiden laadun laajaan kirjoon tulisi kiinnittää erityistä huomiota, sillä etenkin ammattikorkeakouluista on saatu myös huonoja kokemuksia. Tämä liittyy kasvaneisiin sisäänottomääriin. Korkeakoulujen ongelmana taas on vähäinen liiketoiminnan koulutus. Myös pula hyvistä opettajista koettiin uhkana. Paikallisten oppilaitosten pitäisi myös

---

lisätä yhteistyötään yritysten kanssa. Tämä voisi toteutua esimerkiksi hankkimalla vierailevia luennoitsijoita yrityksistä (Tukiainen 2003).

Kaiken kaikkiaan koulutus todettiin pääosin laadultaan hyväksi. Myös tässä osatutkimuksessa nousevat esiin ulkomaalaisten työntekijöiden houkuttelemista vaikeuttavat ongelmat, kuten korkea tuloverotus ja EU:n ulkopuolelta tulevien kohtaamat byrokraattiset esteet (Tukiainen 2003).

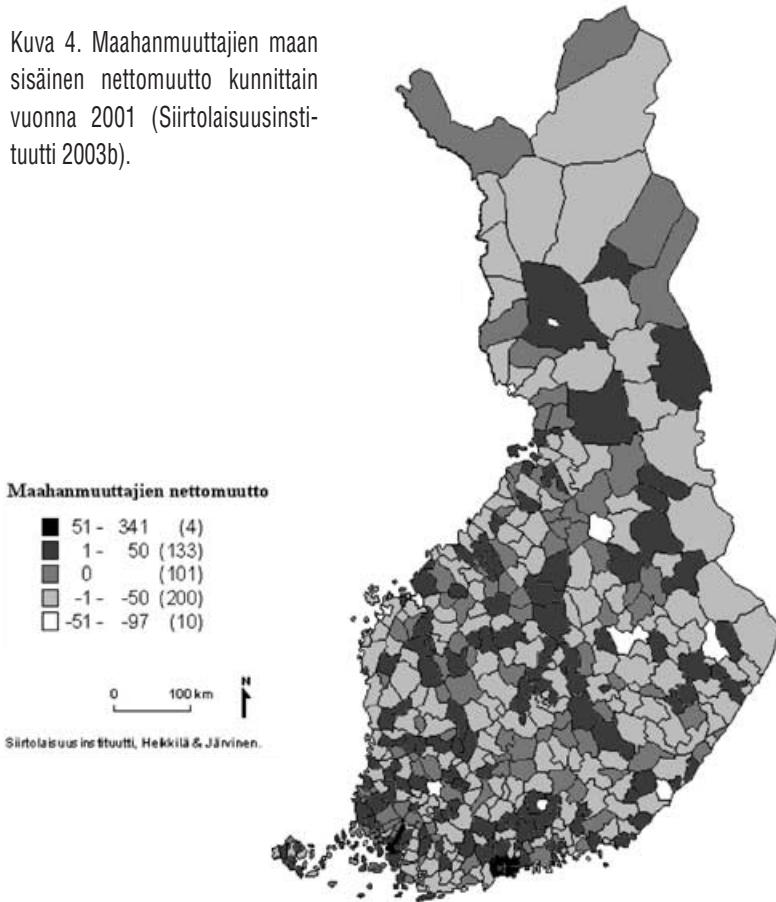
## MAAHANMUUTTAJIEN MAASSAMUUTTO

Suomen sisällä tapahtuvaa maahanmuuttajien oma-aloitteista muutoliikettä ja sen syitä on selvitetty melko vähän. Karoliina Kokko (2002) on perehtynyt asiaan lähinnä Turkua koskevassa tapaustutkimuksessaan ja Annika Forsander (2002) puolestaan osana väitöskirjaansa. Maahanmuuttajien kuntien välisiin muuttoihin vaikuttavat monet tekijät, mutta ne liittyvät paljolti heidän toimettomuuteensa, tekemisen ja sosiaalisten kontaktien puutteeseen. Pakolaisten sijoituskuntien koko ja niiden tarjoamat mahdollisuudet eivät tyydytä, joten siksi muuttoliike suurempiin kuntiin ja kaupunkeihin on ymmärrettävää. Erityisen korostuneesti esiin nousevat pääkaupunkiseudun kunnat sekä Turku, toisin kuin Tampere (kuva 4).

Asuinpaikan vaihtamiseen liittyvät syyt ovat usein sidoksissa yksinäisyyden tunteeseen sekä etnisyyteen ja kulttuuriin liittyviin tekijöihin. Vieraassa maassa sukulaisten, ystävien ja oman etnisen ryhmän merkitys kasvaa. Ne toimivat vetävinä tekijöinä kasaten maahanmuuttajia tiettyihin kaupunkeihin ja tietyille alueille. Suurissa kaupungeissa kantäväestön odotetaan myös olevan tottuneempaa ja suvaitsevampaa maahanmuuttajia kohtaan. Lisäksi oman kulttuurin säilymistä palveleva yhteydenpito muissa maissa asuviin maanmiehiin koetaan helpommaksi suurissa kaupungeissa, kuten Turussa. Yhteyksien ylläpito luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja liittää yhteen hajallaan olevan etnisen yhteisön (Kokko 2002). Tietoyhteiskunnan välineet ovat yhteydenpidossa erittäin tärkeitä, sillä niiden käyttö on edullista. Lisäksi motivaatio oppia laitteiden käyttöä ja päästä käyttämään niitä on korkea. Aktiivinen yhteydenpito ulkomaille muokkaa dynaamisesti kuvaa Suomesta eri puolilla maailmaa.



Kuva 4. Maahanmuuttajien maan sisäinen nettomuutto kunnittain vuonna 2001 (Siirtolaisuusinstituutti 2003b).



Sisäiseen maahanmuuttoon vaikuttaa luonnollisesti myös toive paremmista työllistymismahdollisuuksista ja ajatus paremmista opiskelumahdollisuuksista (Kokko 2002). Tässä yhteydessä e-opiskelu voisi tarjota maahanmuuttajille helpomman väylän opiskelulle, eikä muuttaminen olisi ainakaan opiskelumahdollisuuksien kannalta välttämätöntä.

Timo Itäpuiston (1999) mukaan suomalaisten ja maahanmuuttajien maassamuuttomotiiveissa on eroja, sillä suomalaisilla kuntien välisen muuton motiivit liittyvät muutoksiin työssä, opiskelussa, asumisessa tai perhesuhteissa. Maahanmuuttajien neljän kärjessä ovat puolestaan halu asua lähellä ystäviä tai sukulaisia, työ- ja opiskelumahdollisuudet,

---

oman etnisen ryhmän edustajien läheisyys sekä halu lieventää yksinäisyyden tunnetta muuttamalla lähelle edellä mainittuja ryhmiä.

## SOSIAALINEN EHEYS JA KOTOUTTAMINEN

Kun tarkastellaan Suomen tilannetta tietoyhteiskuntakehityksen ja monikulttuurisuuden sekä maahanmuuton kannalta, on selkeästi havaittavissa vaikeasti yhteen sovitettavia näkökulmia. Kansainvälistymisestä puhuttaessa puhe kääntyy poikkeuksetta taloudelliseen kilpailukykyyn, elinkeinopolitiikkaan ja yhteistyöhön ulkomaalaisten partnerien kanssa. Näitä aihealueita yhdistää taloudellisen voiton maksimointi.

Monikulttuurisuudesta ja maahanmuutosta puhuttaessa keskustelu puolestaan kääntyy ennen kaikkea sosiaali- ja terveyssektorin kohtaamiin kuluihin, sosiaaliseen eriarvoistumiseen ja maahanmuuttajien yhteiskunnalle aiheuttamiin kuluihin. Keskustelua monikulttuurisuuden tarjoamista mahdollisuuksista ja taloudellisista säästöistä näkee hyvin vähän.

Osa kaupungeista on toki ottanut monikulttuurisuuden mukaan julkisiin puheisiin, mutta ainakin toistaiseksi riskinä tuntuu olevan se, että toiminta ei ole linjassa puheiden kanssa. Onko syynä ajatusmaailman ja puheiden ero, joka heijastuu toimintaan, vai ovatko keinot monikulttuurisuuden hyödyntämiseen niin vähissä, etteivät puheet hyödynnettävästä voimavarasta konkretisoidu?

Tämänhetkinen maahanmuuttopoliittinen linja rasittaa huonosti hereillä olevia kuntia, joihin pakolaiset muuttavat maan sisällä omaehtoisesti. Valtio maksaa pakolaisen ensimmäiselle asuinkaupungille avustuksia vastaanotosta ja kotouttamisesta. Sen sijaan kunta, johon maahanmuuttaja on muuttanut oma-aloitteisesti, saa avustuksia vain siinä tapauksessa, että se ymmärtää hakea avustusta TE-keskuksen kautta. On toki huomattava, että valtion korvaus ei koske kaikkia maahanmuuttajia, ainoastaan pakolaisia, joiden osuus maahanmuuttajista on noin 20 prosenttia. Viime vuosina Suomeen vastaanotettujen pakolaisten vuosittaiset määrät ovat vaihdelleet noin tuhannen ja puolentoista tuhannen henkilön välillä, joten kovin suuresta määrästä ei ole kyse (Työministeriö 2003b).

Kuva 5. Maahanmuuttajien osuus  
1000 asukasta kohden kunnittain  
2001 (Siirtolaisuusinstituutti 2003c).

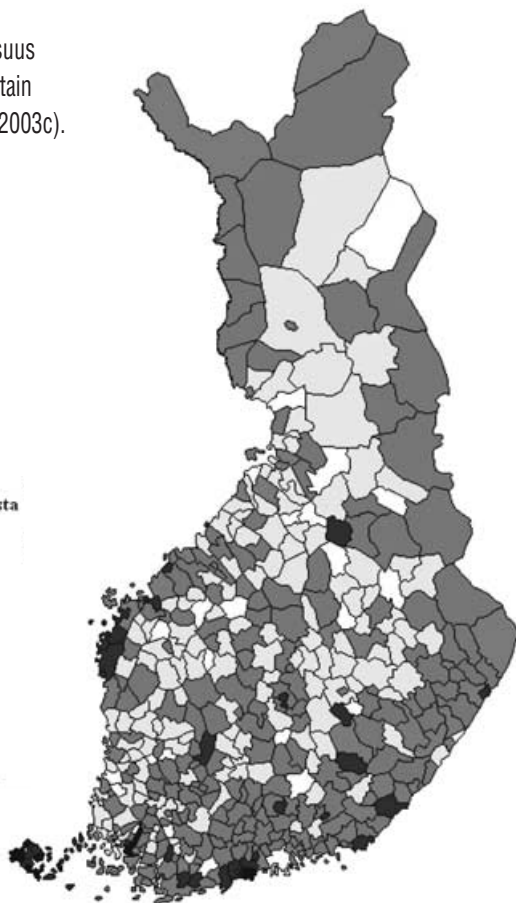
Maahanmuuttajia / 1000 asukasta

■	40,1 - 65,0	(10)
■	20,1 - 40,0	(34)
■	10,1 - 20,0	(67)
■	5,1 - 10,0	(164)
■	2,1 - 5,0	(146)
□	0,1 - 2,0	(27)

0 100 km



Siirtolaisuusinstituutti, Hekkilä & Järvinen.



Valtion korvaukset saattavat siis jäädä niille kunnille, joista pakolaiset muuttavat mahdollisimman ripeästi pois omiensa pariin suuriin kaupunkiin. Tämä on toki melko epätodennäköistä, sillä usein kaupunkiin muuttava siirtyy joka tapauksessa uuden kaupungin sosiaalipalveluiden piiriin. Tällaisessa tapauksessa kunnan on silti tarjottava muuttajalle sosiaali- ja terveystalvveluita, jotka rasittavat kunnan taloutta. Tämä tuntuukin olevan monen kunnan huolenaiheena. Näin palveluita runsaasti käyttävien määrä kasvaa ilman kunnan saamia lisätuloja, ellei kunnassa huomata hakea korvauksia. Lisäksi pakolaismäärä, jonka kunta on sitoutunut vastaanottamaan, on usein sama kuin

---

etukäteen varattujen resurssien riittävyys. Epätasapaino on ongelma erityisesti kunnissa, joissa on pulaa varakkaista veronmaksajista.

Pakolaisten valuminen etelän kaupunkeihin nykyisellä tavalla ei ole taloudellisista syistä suotavaa, joten maahanmuuttajien elämisen mahdollisuuksia tulisi parantaa myös suurten kaupunkien ulkopuolella (kuva 5). Karttaa tarkasteltaessa tulee tosin huomata, että siinä maahanmuuttajien määrä on kuvattu osuutena kunnan väkiluvusta. Tästä huolimatta suuret pääkaupunkiseudun kunnat sekä Turku erottuvat selvästi korkealla osuudellaan. Maahanmuuttajien määrät ovat siis Suomen mittakaavassa merkittäviä kyseisillä alueilla niin suhteellisesti kuin absoluuttisesti.

Sijoituskuntien paremmat opiskelu- ja työnsaantimahdollisuudet sekä suurempien maahanmuuttajamäärien asuttaminen samalle alueelle voisivat rajoittaa kuntataloudelle raskasta maahanmuuttajien sisäistä maassamuuttoa ja kasaantumista tiettyihin kaupunkeihin. Nämä keinot on hyvä pitää mielessä jatkossa, jos maahanmuuttajien määrä joka tapauksessa kasvaa.

Huomattavaa kuitenkin on, että esimerkiksi Ruotsissa hylättiin strategia, jossa pakolaiset ripoteltiin ympäri maata pieniin kuntiin. Maan sisäisen muuton seurauksena maahanmuuttajat kasaantuvat joka tapauksessa suuriin kaupunkeihin, jonka vuoksi koko kuntakorvausmalli uudistettiin.

Suurten kaupunkien kohdatessa pääasiallisesti maahanmuuton seuraukset, niin positiiviset kuin negatiivisetkin, tulee kokonaisuuteen puuttua ennaltaehkäisevästi, jotta ongelmia ei syntyisi eikä kalliita jälkitoimenpiteitä tarvittaisi. Maahanmuuton kohdalla tärkeintä on kasvattaa toleranssia niin valtaväestön kuin eri maahanmuuttajaryhmien keskuudessa ja välillä. Varsinaisen syrjäytymisen riskiä lisääviin sosiaalisiin ongelmiin kohdistuvat toimenpiteet ovat osa opetus-, sosiaali- ja nuorisotoimen peruspalveluita. Siten siis myös tietoyhteiskunnan tarjoamat palvelut tulisi maahanmuuttajien palvelemiseksi kohdistaa etenkin näiden sektoreiden palveluihin. Etenkin jos ei puhuta globaalitalouden osajista, joille peruspalvelut järjestetään usein esimerkiksi työnantajan puolesta.

Puhetta suomalaisen yhteiskunnan jakautumisesta entistä eriarvoisemmaksi on paljon, ja yhtenä uhkana nähdäänkin yhteiskunnan

---

jakautuminen sosiaalisiin luokkiin ja eri ryhmien välinen segregatiokehitys. Taloudellisen epätasa-arvoisuuden lisäksi pitkäaikaistyöttömyys ja lisääntyvä päihteiden käyttö asettavat haasteita sosiaalisen eheyden säilyttämiselle ja koko maahanmuuttoasialle.

Tietoyhteiskunnan sisällä puhutaan digikuilusta, joka jakaa kansalaisia eri ryhmiin: niihin, joilla on kyky ja mahdollisuus hyödyntää tietoyhteiskunnan tarjoamia palveluita ja niihin, joilla vaadittavia taitoja ja mahdollisuuksia ei ole. Pelkkien mahdollisuuksien ja tietoyhteiskuntataitojen lisäksi monia huolestuttaa se, mihin näitä taitoja käytetään. Valuvatko taidot pelkkään viihteeseen vai käyttävätkö ihmiset niitä myös hyödyllisellä tavalla hyväkseen?

## SUOMEN SUURTEN KAUPUNKIEN TILANNE

Suomen suurten kaupunkien kaupunkipoliittista tilannetta tarkasteltaessa on mielekästä tutkia kaupunkien ohjelmia ja selvittää, miten niissä reagoidaan monikulttuuristuvan yhteiskunnan vaikutuksiin, vai varaudutaanko niissä peräti proaktiivisesti etukäteen tulevaisuutta varten. Maahanmuuton ja kansainvälistymisen kannalta on tässä tapauksessa olennaista katsoa, nähdäänkö tietoyhteiskuntakehityksellä tai sen välineillä olevan roolia monikulttuurisuuden mukanaan tuomien haasteiden helpottamisessa. Yhdistyvätkö nämä asiat kaupunkien tulevaisuudensuunnitelmissa?

Pääkaupunkiseutu toimii tietyyssä mielessä jo nyt yhtenä yksikkönä, ainakin kansainvälisesti Helsinki Region esitetään melko yhtenäisenä pääkaupunkiseudun alueena. Helsingin lisäksi alueeseen kuuluvat kuitenkin myös Suomen mittakaavassa suuret Espoo ja Vantaa, joilla on luonnollisesti omat kaupunkistrategiansa, kotouttamis- ja kansainvälistymisohjelmansa. Vaikka esimerkiksi Holstila (2003) totesi jo aiemmin pääkaupunkiseudun toimivan kansainvälisesti yhtenä kokonaisuutena, on tasapuolisuuden nimissä kohtuullista tarkastella kunkin kaupungin ohjelmia itsenäisesti. Eri kaupunkien välistä perusteellista vertailua ei tässä tehdä, sillä kyseessä on katsaus siihen, miten ohjelmat esittävät tilanteen yleisemmällä tasolla. Tarkoituksena ei ole asettaa tässä(kään) kaupungeja kilpailutilanteeseen.

---

## Espoo

Koko kaupungin toimintaa linjaava Espoo-strategia 2003–2005 hahmottelee lupaavan Espoon vision, jossa jo toiseksi pääkohdaksi nostetaan ”moniarvoinen ja monikulttuurinen kaupunki, jossa on avoin ja innostava ilmapiiri”. Kuin Richard Floridan (2002) tutkimusta luovasta innovatiivisesta kaupungista tukeakseen esiin nostetaan myös kaupungin tavoite olla tunnettu ”maailmanlaajuisesti verkottuneena huipputeknologian, koulutuksen, kulttuurin, tutkimuksen ja innovaatioiden erityisosajana” (Espoon kaupunki 2002).

Myös kaupungin arvoissa nostetaan esiin erityisesti suvaitsevaisuus ja tasa-arvo sekä luovuus ja innovatiivisuus. Arvomaailmassa ainakin siis puhutaan toleranssista, kuten monissa muissakin kaupungeissa ja organisaatioissa. Haasteena arvojen kanssa on kuitenkin vanha viestinnällinen totuus: älä viesti arvoja, viesti faktoja.

Kun tarkastellaan tietoyhteiskunnan roolia erityisesti maahanmuuttajien, globaalien osaajien tai jonkun muun statuksen omaavien näkökulmasta käsin, on strategiasta erotettavissa myönteisiä toimenpiteitä, jotka kohdistuvat maahanmuuttajiin tavalla tai toisella, vaikkakin useimmiten epäsuorasti. Esimerkkeinä mainittakoon tietoverkkojen palvelu- ja tuotetarjonnan kehittäminen toimiala- ja organisaatorajat uudistaen sosiaali- ja terveystaloudissa, joiden asiakkaina maahanmuuttajat ovat aktiivisia. Huomattavaa tosin on, että vastaavia kehittämishankkeita on menossa lähes joka kunnassa tai ainakin suuremmissa kaupungeissa. Poikkeavampaa olisikin palvelujen kehittämisessä maininta maahanmuuttajista erityiskohderyhmänä tai peräti aktiivisina toimijoina. Suoremmin maahanmuuttajat tai kansainvälisyys nousee esiin elinkeinopolitiikan kehittämisosiossa, jossa erottuu tulevaisuudessa toivottavasti toteutettava verkkoneuvontapalvelu, jonka on määrä helpottaa yritysten ulkomaisen henkilöstön yhteiskunnan palveluiden käyttöä. (Espoon kaupunki 2002).

Espoon strategiassa, kuten monien muidenkin kaupunkien ohjelmissa, on selvästi havaittavissa periaatteessa positiivinen ajatus siitä, ettei maahanmuuttajia juurikaan nosteta erityiskohderyhmäksi, vaan heidät mielletään osaksi väestöä. Toiminnan ja peruspalvelujen kehittämisessä sekä kohderyhmistä puhuttaessa viitataan pääosin

---

vain asukkaisiin, ei erityisesti maahanmuuttajiin tai ulkomaalaisiin osaajiin ja heidän houkutteluun.

Koska maahanmuuttajia ei juurikaan mainita kohderyhmänä, ei erityisesti heihin kohdistuvista toimenpiteistä ja niiden toteutumisestakaan voi olla varma. Satsataanko heidän kotoutumiseen tai osaajien houkutteluun vai keskitytäänkö kaupungissa vain peruspalvelujen kehittämiseen? Toivotaanko alati kasvavan maahanmuuttajajoukon kotoutuvan ja talouden kaipaamien osaajien löytävän tiensä kaupunkiin ja sen yrityksiin siinä sivussa?

*Espoo-strategia 2003–2005:n* pohjalta on kuitenkin sanottava, että kaupungilla on perusasiat kunnossa, ja maahanmuuttajat huomioidaan muuallakin kuin kunnan omassa kotouttamisohjelmassa (Espoon kaupunki 2002). Kotouttamisohjelma ei puolestaan juuri ota tietoyhteiskunnan tarjoamien välineiden mahdollisuuksia esiin kotouttamistyössä. Internet mainitaan tiedotus sekä käänös- ja tulkkipalveluiden yhteydessä, mutta muutoin lukijan täytyy yrittää löytää rivien välistä toimenpiteitä, joissa voisi ehkä käyttää näitä työtä helpottavia keinoja (Espoon kaupunki 2000). Tämä ei tosin ole mitenkään poikkeavaa verrattuna muihin kotouttamisohjelmiin.

## Helsinki

Helsingistä tekee erityisen mielenkiintoisen se, että kaupunkia koskevat kehittämissuunnitelmat ovat usein koko pääkaupunkiseudun suunnitelmia. Mainiosta esimerkkistä käy tuore Helsinki klubi II:n raportti *Helsingin seudun menestysstrategiat ja kumppanuushankkeet*, joka pohtii nimenomaan seudun kansainvälisen aseman vahvistamista (Helsinki klubi II 2003).

Strategiana Helsinki klubi II:n ehdotus nostaa esiin vision Helsingin seudun menestyksestä koko maan etuna, kansantalouden moottorina. Tilannetta ei varmasti haluta kiistää missään päin Suomea, mutta moni olisi varmasti valmis jatkamaan lausetta muotoon ”Helsingin seudun menestys on koko maan etu, mutta ennen kaikkea Helsingin seudun etu”.

Monikulttuurisuuden merkitys kansainvälisessä kilpailukyvyssä on ensimmäisiä asioita, jotka Helsinki klubi II toteaa. Heti perään

---

korostetaan yliopistojen ja korkeakoulujen kansainvälistämisen merkitystä eli osaajien houkuttelua Suomesta ja ulkomailta. Avainhaasteena seudulle nähdään yhteisen innovaatiostrategian luominen, etenkin se miten ”...monipuolinen tietotihentymä kykenee verkostoitumaan synergiseksi kokonaisuudeksi”.

Mikäli edellä mainittu tuntuu kovin korkealentoiselta, on ehdotuksessa tarjolla myös konkreettisempia tavoitteita, joista on mielenkiintoinen tämän selvityksen kannalta esimerkiksi laatuasumisen kehittämisohjelma. Sitä perustellaan huippuosajien asuinpaikan valinnan ratkaisevalla merkityksellä kaupunkiseutujen menestyksessä. Ulkomaalaisiin huippuosajiin liittyy myös alueen kansainvälisen markkinoinnin tehostaminen innovaatiokeskuksena. Kohderyhmänä tietointensiivisten yritysten lisäksi mainitaan kansainvälisillä koulutusmarkkinoilla liikkuvat opiskelijat.

Selkeämmin maahanmuuttajiin viittaa klubin ehdotus erityisesti tulevaisuuden työvoimatarpeesta. Huomattavaa on myös toteamus maahan jo tulleiden integroimisen ensisijaisuudesta. Tietoyhteiskunnan tarjoamiin mahdollisuuksiin viitataan toteamuksella tarpeesta ”...tarjota keskitetty informaatiopalvelu, joka jakaa tietoa asunto-, koulutus-, palvelu- yms. kysymyksissä”. Lisäksi työlupamenettelyn nopeuttamiseen halutaan kiinnittää huomiota, kuten varmasti joka puolella maata.

Kahtiajako toisaalta kansainvälisten osaajien houkuttelua tukevan osaamisen vahvistamiseen ja innovaatiokyvyn kehittämiseen ja toisaalta maahanmuuttajien osallisuuden lisäämiseen ja sosiaalisen eheyden turvaamiseen on selkeästi nähtävissä myös muissa Helsingin (seudun) ohjelmissa (Helsinki klubi II 2003; Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit 2002). Mielenkiintoinen on myös ennen aikojaan julkisuuteen päässyt tieto työministeriön kansliapäällikön Markku Wallinin ajatuksesta perustaa Tallinnaan työvoiman värväyspiste, joka voisi olla yhteinen pääkaupunkiseudun kuntien kanssa (Pärssinen 2003).

Puhtaasti Helsingin kaupungin maahanmuuttajien suhteen harjoittamaa integraatiopolitiikkaa on tarkasteltu kansainvälisen kulttuurikeskus Caisan toimintaa arvioivassa tutkimuksessa (Joronen 2003). Tutkimus antaa kuvan siitä, miten kulttuurikeskus on onnistunut työssään organisaationa, joka luo yhteyksiä maahanmuut-



---

tajakentällä toimivien ihmisten välille sekä kaupungin eri hallinto-  
kuntien ja maahanmuuttajien järjestöjen ja maahanmuuttajatyötä  
tekevien järjestöjen kesken. Kulttuurikeskus on onnistunut hyvin  
tavoittamaan sekä maahanmuuttajaryhmiä että valtaväestöä. Lisäk-  
si se on edistänyt toleranssin kasvun kannalta tärkeitä kohtaamisia  
sekä tarjonnut monille maahanmuuttajille mahdollisuuden tutustua  
suomalaiseen työelämään. Hyvänä tuloksena voidaankin pitää kes-  
kushallinnon ratkaisua vakinaistaa henkilöstön työsuhteet (Joronen  
2003). Raportti ei juuri ota kantaa tulevaisuuden tarpeisiin saati  
tietoyhteiskunnan välineiden merkitykseen kotouttamistyössä.

## **Tampere**

Tampere on jo useamman vuoden ajan pyrkinyt erottautumaan  
erityisenä tietoyhteiskuntakaupunkina, ja onkin onnistunut eTam-  
pere -brandin rakentamisessaan mainiosti. Tämä näkyy voimakkaas-  
ti myös kaupungin tulevaisuutta hahmottelevissa strategioissa, sillä  
yhdeksi menestyksen turvaamisen kivijaloista nousee ”sivistyksen,  
Tampereen teollisen perinteen ja tietoyhteiskunnan onnistunut yh-  
distäminen” (Tampereen kaupunki 2002b).

Maahanmuuttajien ja monikulttuurisuuden painoarvo sektorikoh-  
taiset strategiat yhdistävässä Kaikem paree Tampere -kaupunkistrategi-  
assa on vähäinen. Monikulttuurisuus on sen mukaan ”voimavara, joka  
merkitsee eri kulttuurien välistä yhteistyötä, rinnakkaiseloa ja kunnioi-  
tusta”. Kaupungin visioidaan olevan ”ystävällinen ja monikulttuurinen  
kasvukeskus, johon on helppo tulla kaikkialta”, mutta muutoin mo-  
nikulttuurisuuteen ei juuri viitata. Tasa-arvoisempaa tietoyhteiskuntaa  
sen sijaan pyritään viemään näyttävästi eteenpäin kouluttamalla kunta-  
laisia, viemällä palveluja verkkoon ja vahvistamalla osallistumista (Tam-  
pereen kaupunki 2002a; Tampereen kaupunki 2002b). Siis juuri niitä  
toimia, joita moni maahanmuuttaja tarvitsee. Kenties maahanmuuttajat  
ovat Tampereenkin tapauksessa vähäisessä roolissa, koska heidät mielle-  
tään osaksi normaalipalveluita käyttävää väestöä?

Tarkasteltaessa Tamperetta sen kaupungin maahanmuuttaja- ja  
kotouttamisohjelman pohjalta (Tampereen kaupunki 2001), on mah-

---

dollista tehdä sama havainto kuin niin monesta muustakin vastaavasta suunnitelmasta: maahanmuuttajat nähdään lähinnä toiminnan kohteena, eikä heidän integrointiaan aktiiviseen yhteiskuntaan juuri käsitellä. Tämä on siinä mielessä ymmärrettävää, että kotouttamisohjelma on ohje/suunnitelma kaupungissa tehtävälle työlle, mutta kertoo paljon siitä tilasta, jossa suunnitelman teko hetkellä on oltu. Vaikka ohjelman on määrä luoda yleiskuva kaupungista kansainvälisenä ja monikulttuurisena kaupunkina, puuttuu siitä lähes tyystin elinkeinopoliittinen näkökulma, johon viitataan vain maahanmuuttajien käyttämien palveluiden yhteydessä. Tarkastelutapa on siis pikemminkin ongelmalähtöinen kuin mahdollisuuksia kartoittava. Vastaava tapa tosin nousee esiin oikeastaan muissakin kaupungeissa. Kansainvälistä kilpailukykyä arvioivat suunnitelmat tuntuvat käsittelevän tyystin eri asioita.

Keskeistä on myös se, että lähes kaikki Tampereen toimialakohtaiset kehitystavoitteet ovat asiakastyötason kehittämistä, eikä niissä mainita mitenkään tietoyhteiskuntakehityksen tarjoamia mahdollisuuksia. Tämä on mielenkiintoista, koska kaupunki pyrkii leimautumaan voimakkaasti tietoyhteiskuntakaupungiksi. On vaikeaa ajatella erilaisten tietoyhteiskunnan välineiden käytön ja mahdollisuuksien olevan niin sisäänrakennettuja kaupungin kehittämistoiminnassa, ettei niitä mainittaisi, etenkin kun se tukisi täysin kaupungin rakentamaa mainetta.

Tampereen kaupunkiseudulla ulkomaalaisten osuus on selkeästi pienempi kuin esimerkiksi saman suuruusluokan Turussa. Tampereen maahanmuuttaja- ja kotouttamisohjelma saattaakin osua aika hyvin asian ytimeen luonnehtiessaan nyky-Tampereen olevan ”sekoitus kansainvälisyyttä ja nurkkapatriotismia, jossa syvällä piileksii edelleen tuntemus, että Teiskokin on ´ulkomaata´. Siten uuden manselaisuuden luovat he, jotka osaavat sulattaa toisiinsa paikallisen perinteen ja kansainväliset vaikutteet hyväksytyksi, toimivaksi ja kestäväksi kokonaisuudeksi” (Tampereen kaupunki 2001). Selitykseksi suhteellisen matalalle maahanmuuttajaosuudelle se lienee hatara, mutta voi pitää sisällään totuuden siemenen.

Myös Tampereella painotetaan yhteistyön merkitystä, ja maahanmuuttajien vastaanotto palveluja ajatellaan tehtävän myös maakunnallisena kokonaiskysymyksenä. Huimempi ajatus olisi tiivistää tehtävää työtä

---

valtakunnan tasolla, erityisesti suurten kaupunkien välillä – näillä näkymin niiden hallintokuntien välillä. Tällä hetkellä kaupunkien välinen yhteistyö maahanmuuttaja-asiassa jäänee eri kaupunkien maahanmuuttajakoordinaattorien väliseen yhteydenpitoon. Eteenpäin on silti asiassa menty, sillä Tampereen maahanmuuttaja- ja kotoutusohjelmassa vasta perättiin maahanmuuttokoordinaattorin viran perustamista, mutta nyt kaupungissa työskentelee henkilö kyseisellä nimikkeellä täysipäiväisesti.

## Turku

Halu nähdä monikulttuurisuusasia muunakin kuin sosiaali- ja terveyssektoria rasittavana kokonaisuutena on esitetty myös Turussa, mutta asiakokonaisuuden jäsentäminen selkeämmin osaksi kaupungin suunnitelmia tai elinkeinopolitiikkaa on vielä alkuvaiheessa. Samasta asiasta ovat monet muutkin tahot kiinnostuneita, mutta Turun tapauksessa fakta on, että merkittävän jo olemassa olevan maahanmuuttajaväestön kotouttaminen vaatii ensisijaisia ponnisteluja, kuten pääkaupunkiseudullakin.

Kaupungin toimintaa linjaavassa Turku-strategiassa määritellään kaupungin toiminta-ajatus, arvot, visio ja keinot näiden saavuttamiseksi. Monikulttuurisuus ja kansainvälisyys nousevat välittömästi esille yhdessä elinkeinoelämälle räätälöitävien toimintaedellytysten kanssa (Turun kaupunki 2001). Tästä huolimatta ei keinotasolla mainita monikulttuurisuutta tai maahanmuuttajia voimavarana. Osaminen tosin nostetaan selkeästi esille, ja sen yhteydessä painotetaan tutkimusta ja koulutusta, kansainvälisyyttä ja kärkialoja, joihin ICT kuuluu esimerkiksi bioalan kanssa. Tässä mielessä globaalitalouden osaajien suhteen ollaan hereillä, ja yhteistyötä esimerkiksi yliopistojen kanssa onkin tehty jo pidempään.

Kansainvälistymisstrategiassa nostetaan selkeästi esille moniarvoisuus luovuuden edellytyksenä, joten omalta toiminnalta perätään moniarvoisuuden ja sosiaalisuuden yhdistämistä osaamiseen (Turun kaupunki 2002). Varsinaiset keinot tuntuvat tosin olevan myös Turussa haussa, vaikka tietoyhteiskuntakehityksen ja kansalaisyhteiskunnan yhdistämistä ehdotetaankin rinnakkaisina prosesseina yhdeksi ratkaisuksi.

---

Kaupungissa on otettu suuri askel eteenpäin, sillä valmisteilla on kansalaislähtöinen tietoyhteiskuntaohjelma, joka tulee keskittymään kokonaisuutena tasa-arvoisemman tietoyhteiskunnan kehittämiseen (Kansalaisen tietoyhteiskunta... 2003). Tukena toimivat käynnissä oleva suuri verkkopalvelujen kehittämishanke ja kaupungin tietohallinnon kehittäminen, mutta takeita niiden kohdistamista toimista maahanmuuttajien tai monikulttuurisuuden edistämiseksi ei ole ainakaan toistaiseksi. Mahdollisuuksiahan on vaikka mihin, sillä kaupungin verkkopalveluita kehitettäessä maahanmuuttajat ovat nousseet kohderyhmänä jatkuvasti esille, ja Turku on Suomen mittakaavassa tunnetusti merkittävä monikulttuurinen kaupunki. Edellytykset eräänlaiselle monikulttuuriselle tietoyhteiskuntalaboratoriolle ovat siis olemassa.

Elinkeinopoliittisesta näkökulmasta ulkomaisiin osajiin kiinnitetään huomiota edistettäessä työvoiman sijoittumista alueelle. Tavoitteena on silti pikemminkin luoda edellytyksiä esimerkiksi yrityksille kehittämällä niiden toimintaympäristöä yhteistyöllä kaupungin, korkeakoulujen ja tiedepuiston kanssa kuin keskittyä yksittäisten henkilöiden houkutteluun. Tilanteen kompleksisuus on kuitenkin ymmärretty, joten pelkästään yritysten toimintaympäristön kehittäminen ei riitä. Tämän vuoksi Turku sijoittaa esimerkiksi kansainväliseen koululuun, jonka toivotaan osaltaan houkuttelevan it- ja bioalan osaajia.

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi on Turussa tehty useamman eri poikkihallinnollisen työryhmän voimin uutta monikulttuurisuusohjelmaa, jonka osaraportit painettiin vuoden 2003 lopussa. Ohjelma luo katsauksen alueen kotouttamistyön nykytilaan ja tulevaisuuden tarpeisiin useammasta näkökulmasta, mutta akuuttien haasteiden vuoksi ei ilmeisesti pääse kiinni maahanmuuttajien ja esimerkiksi elinkeinopoliittikan tai kansainvälistymissuunnitelmien yhdistämisen haasteisiin. Esiin nousee joka tapauksessa tarve ja ajatus käyttää myös tietoyhteiskunnan välineitä kotouttamistyössä, esimerkiksi eräänlaisen fyysistä kohtaamispaikkaa tukevan virtuaalisen tietopankin avulla. Tietopankki palvelisi sekä virkamies- että asukastasoa. Tällainen keskitetty tietopankki halutaan toteuttaa osana kaupungissa juuri käynnistynyttä verkkopalveluiden kokonaisuudistusta.

---

## Vantaa

Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelma (Vantaan kaupungin... 2002) ottaa hienosti esiin muutakin kuin maahanmuuttajien kotouttamisen, sillä ohjelma pitää sisällään myös kulttuurisen monimuotoisuuden kehittämisen sekä rasmin ja etnisen syrjinnän vastaisen toiminnan. Vaikka Vantaankin ohjelma toistaa samoja lauseita kuin moni muu ohjelma, on hienoa huomata, että se nähdään rajoja ylittäväksi toimenpideohjelmaksi, jonka toteuttamisessa halutaan tehdä yhteistyötä yli hallintorajojen valtionhallinnon, kolmannen sektorin kansalaisjärjestöjen ja yhteisöjen kanssa sekä pääkaupunkiseudun muiden kuntien kanssa.

Kotouttamistyön rakenteen osalta Vantaan -ohjelma on tutun oloinen, ja siinä käsitellään perinpohjaisesti vastaanottoa, asumista, opetus- ja koulutus, työelämän haasteet, sosiaali- ja terveyspalvelut, nuoriso- ja kulttuuripalvelut ynnä muut. Elinkeinopoliittinen näkökulma ohjelmasta kuitenkin puuttuu, eli osaajien houkuttelua tai maahanmuuton taloudellisia mahdollisuuksia ei ole juuri pohdittu. Esimerkiksi työelämäosio keskittyy maassa olevien maahanmuuttajien työllistymisen ongelmiin, eikä kaupungin tarvetta houkutella globaalitalouden (tulevia) osaajia mainita missään. Näin siitä huolimatta, että kyseessä on monikulttuurisuusohjelma, ei pelkästään kotoutumiseen keskittyvä suunnitelma.

Tietoyhteiskunnan välineet eivät nekään nouse mahdollisuuksien tarjoajina esille ohjelmassa, joten tässä mielessä Vantaan ohjelma ei tarjoa kovin mullistavaa sisältöä. Toisaalta, kuten on todettu niin monesti aiemminkin, välineet ovat vain helpottamassa työtä. Niiden kehittäminen ei ole itseisarvo.

Vantaan kaupungin viestintästrategia 2002–2004 (2003) ottaa luonnollisesti esiin uudet viestintävälineet ja korostaa viestinnän tehtävää esittäen tieto eri kohderyhmille selkeästi niiden omasta näkökulmasta ja tehokasta kanavaa käyttäen. Yhteiskunnan pirstoutumisen yhteydessä kannetaan huolta epätasa-arvoisuudesta käyttötaitojen suhteen, ja monikulttuurisuus nostetaan erityisesti esiin kohderyhmäajattelun kannalta. Miten viestintä tulee toteuttaa, jotta myös kulttuuritekijät huomioitaisiin? Tässä mielessä tietoyhteiskunnan välineiden käyttö ja monikulttuurisuus löytävät toisensa viestinnän haasteita linjaavassa strategiassa.

---

Viestinnän suhteen erilliselle sähköisten palveluiden strategialle nähdäänkin selkeä tarve, ja kokonaisuus halutaan ohjata erilliselle vastuuhenkilölle. Mielenkiintoista on, näkyykö monikulttuurisuus tulevaisuudessa mahdollisesti e-palveluiden kehittämisessä, vai jääkö heterogeeninen kohderyhmä haastavuutensa vuoksi edelleen lapsipuolen asemaan.

## **Muut kaupungit**

Muillakin Suomen merkittävillä kaupungeilla on luonnollisesti omat ohjelmansa, mutta Oulun, Jyväskylän, Kuopion, Lahden tai Porin ohjelmien tarkasteluja ei ole otettu tähän ominaan esille, sillä kyseisten kaupunkien merkitys maahanmuuttajien suhteen ei ole maassamme yhtä merkittävä kuin edellä mainittujen kaupunkien. Oleellista on, millaisina suurimmat kaupunkiseudut näyttäytyvät, kun niiden ominaispiirteitä tarkastellaan, kuten Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän suurkaupunkipolitiikkaa tarkastelevassa selvityksessä on tehty (kuva 6).

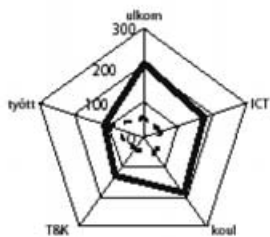
Esimerkiksi Oulun kaupunkiseudun ominaispiirteissä painottuvat todella voimakkaasti sinänsä erittäin positiivisesti tutkimuksen ja kehitystyön (T&K) sekä informaatiosektorin työpaikat (ICT), mutta ulkomaalaisten osuus väestöstä on selkeästi koko maan keskiarvoa alhaisempi. Pitkäaikaistyöttömyydellään erottuva Lahti, T&K:hon painottuva Jyväskylä ja erityisesti ulkomaalaisten osuuden poissaololla erottuvat Kuopio ja Pori eivät kaupunkiseutuina luonnollisestikaan tarjoa kovin mielenkiintoisia toimintaympäristöjä maahanmuuttajien ja tietoyhteiskunnan välisen suhteen selvittelyyn.

Aiemmin käsitellyt pääkaupunkiseudun kunnat erottuvat suurella ulkomaalaisten osuudella, merkittävällä osuudella ICT-sektorin työpaikoista sekä vahvalla korkea-asteen tutkintojen osuudellaan. Tampere puolestaan paljastaa oman ”vääristyneisyytensä” erityisesti tutkimus- ja kehitystyön suuntaan ja yllättävän pienellä ulkomaalaisten osuudella suhteessa kaupunkiseudun kokoon. Tämä korostuu, kun tarkastellaan lähes samankokoista Turun kaupunkiseudun aluetta, jossa ulkomaalaisten osuus on merkittävästi suurempi. Tämä antaakin selkeitä viitteitä

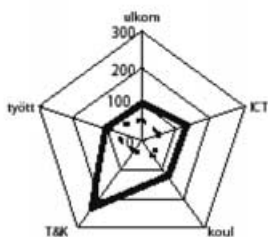
Kuva 6. Suurten kaupunkiseutujen ominaispiirteet (Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä 2003; tilastotiedot Tilastokeskus)

### Suurten kaupunkiseutujen ominaispiirteet

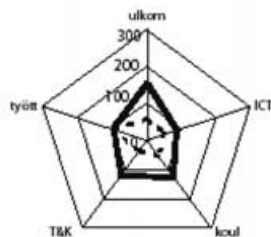
(koko maa = 100)



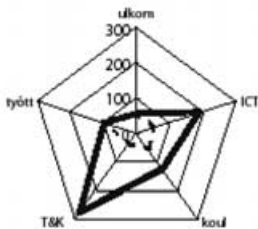
— Helsinki — — — Muu maa\*



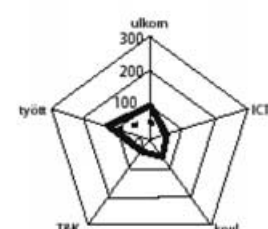
— Tampereen — — — Muu maa\*



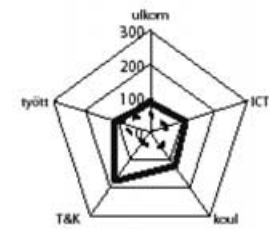
— Turun — — — Muu maa\*



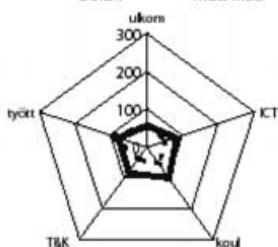
— Oulun — — — Muu maa\*



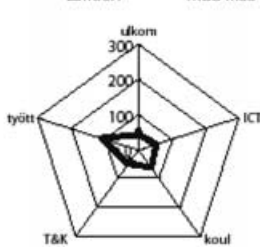
— Lahden — — — Muu maa\*



— Jyväskylän — — — Muu maa\*



— Kuopion — — — Muu maa\*



— Porin — — — Muu maa\*

ulkom Ulkomaalaisten osuus väestöstä 2001  
ICT Informaatiosekt. työpaikat kaikista työp. 2000  
koul Korkea - asteen tutkinto väestöstä 2000

Lähde: Tilastokeskus

T&K T&K osuus BKT:sta 2000  
tyött Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä 2001  
\*muu maa on suurten kaupunkiseutujen  
ulkopuolinen alue

---

siitä, että parhaimmat edellytykset monikulttuurisuuden ja tietoyhteiskunnan mahdollisuudet yhdistävälle kaupunkien väliselle yhteistyölle olisi olemassa pääkaupunkiseudun ja Turun välillä. Mahdollisesti mukaan on luettava myös Tampereen kaupunkiseutu. Yhdessä nämä kolme muodostaisivatkin tutun kultaisen Etelä-Suomen kaupunkikolmion, jonka alueelle suurin osa muustakin kansallisesta kasvusta kasaantuu.

Mielenkiintoisina kaupunkeina voitaneen lisäksi ottaa esille Joensuu ja Kotka, joista edellinen sai aikanaan runsaastikin pääasiassa negatiivista julkisuutta maahanmuuttajiin kohdistuneen rasismien vuoksi, mutta jossa on sittemmin tehty asian parissa erittäin hyvää työtä. Esimerkiksi Joensuun kansainvälistymisstrategiassa nostetaan omaksi kohdakseen ulkomaisten investointien ja työvoiman houkuttelu muun muassa monikulttuurisen asukaskunnan tarjoamilla palveluilla. Kaupungin maahanmuuttajapoliittisessa ohjelmassa esitellään lukuisia erilaisia maahanmuuttajiin kohdistuvia projekteja alueella, kuten Monika-internet-sivusto (Joensuun kaupunki 2002a; Joensuun kaupunki 2002b).

Kotka puolestaan ylitti valtakunnallisen uutiskynnyksen ensimmäisenä suomalaisena kaupunkina, jolla on todellinen maahanmuutto-ohjelma. Ykköstavoitteena on houkuttaa lisää ulkomaalaisia töihin ja asumaan kaupunkiin (Talli 2003). Kotkan ohjelma onkin tietyssä mielessä selvä työvoimapoliittinen ohjelma, jossa maahanmuuttajiin suhtaudutaan lähtökohtaisesti toisin kuin muiden kaupunkien kotouttamisohjelmissä. Heti alun tiivistelmässä todetaan, että maahanmuuttajat ovat voimavara kaupungin palvelujen kehittämisessä (Kotkan kaupunki 2003). Ei siis ainoastaan palveluiden kehittämisen kohde, vaan aktiivinen toimijaryhmä, joka kehittää palveluja vuorovaikutteisesti kaupungin kanssa.

Erona muiden kaupunkien maahanmuuttaja- ja kotouttamisohjelmiin on juuri suhtautuminen monikulttuurisuuteen muunakin kuin sosiaali- ja terveystoimea rasittavana maahanmuuttajaväestönä. Kotkalle on tärkeää houkuttaa kaupunkiin erilaisia työntekijöitä eikä vain keskittyä nykyisen maahanmuuttajaväestön integroinnin ongelmiin. Muistaa tosin täytyy, että Kotkan lähtökohdat ovat melko erilaiset verrattuna vaikkapa pääkaupunkiseutuun: esimerkiksi verkkopalveluiden tilanne on huomattavasti heikompi kuin monilla



---

suurilla kaupungeilla maahanmuuttajien palvelun osalta. Tietoyhteiskunnan välineillä ei ole siis merkittävää painoarvoa ohjelmassa.

## TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Maahanmuuttajat, monikulttuurisuus ja moniarvoisuus muodostavat kokonaisuuden, joka vaikuttaa nykyiseen yhteiskuntaamme, mahdolliseen tietoyhteiskuntaan, lukemattomin eri tavoin. Näiden kahden horisontaalisen asian saumaton yhteensovittaminen on haastavaa eikä onnistu yhtä keinoa tai välinettä käyttämällä. Kompleksisuuden vuoksi ratkaisukeinot on kohdennettava osakokonaisuuksiin. Tässä mielessä tietoyhteiskunta ei tarjoa yhtä ainoaa selkeää keinoa maahanmuuttajien kotoutumiseen ja kotoutumistyön ratkaisemiseen.

Valtakunnalliselle poliittiselle tasolle päästään toimintalinjauksissa, maahanmuuttaja- ja tietoyhteiskuntapolitiikassa, jonka avulla voidaan ohjata toimintaa. Poliitiikan linjauksissa ei välttämättä tarvita tietoyhteiskunnan mahdollisuuksia sähköpostiviestejä kummempalla tasolla, vaan pikemminkin luopumista sektorikohtaisesta ajattelusta ja toisaalta yhteistyömallien sopimista eri tahojen kesken. Tällöin kyse onkin lähinnä uudenlaisen työskentely- ja hallintokulttuurin opettelusta, joka vaatii samalla tavalla asennekasvatusta kuin suhtautuminen monikulttuurisuuteen ja maahanmuuttajiin.

Selvänä haasteena voi tehtyjen haastattelujen pohjalta sanoa, että yhteistyön tekeminen tai työn jäsentäminen horisontaalisten kokonaisuuksien välillä tuntuu vaikealta. Valtiolta perätään aloitteen- tekoa, ja valtionhallinnon sisälläkin tunnustetaan sektorikohtainen reviirijajattelu, joka vaikuttaa työn tekemiseen etenkin resursseista ja kustannusten jakamisesta puhuttaessa.

Kaupunkien poliittisissa suunnitelmissa puolestaan keskitytään lähinnä katsomaan asiaa joko elinkeinopoliittisesta tai sosiaali- ja terveystieteellisestä näkökulmasta. Maahanmuuttajat laitetaan mielellään jälkimmäiseen ryhmään, vaikka lauseissa saattaakin toistua hyödyntämättömän voimavaran aktivointi. Ulkomaalaiset osaajat puolestaan nähdään elinkeinopoliittisesta näkökulmasta tärkeänä toimijarymänä, ja heidän houkutteleminen on huolenaiheena glo-

---

baalin kilpailun kentällä niin valtakunnallisesti kuin alueellisestikin. Ulkomaalaisia osajia tavoiteltaessa huomio kannattaa kiinnittää opiskelijoihin, jotka on kenties helpompi sitouttaa maahan, ja ovat tänne helpommin saatavissa.

Poliittisen tason johtopäätökset ovat osittain irrallisia tietoyhteiskunnan tarjoamista mahdollisuuksista, mutta niidenkin esittely on kokonaisuuden kannalta oleellista. Tehtävälle yhteistyölle ei pitäisi olla mitään esteitä, sillä kaikkien kaupunkien ohjelmissa painotetaan yhteistyön merkitystä menestyksen avaimena. Lisäksi kaupunkien tiukan talouden luulisi motivoivan nykyistäkin tehokkaampaan resurssien ja osaamisen jakamiseen kilpailutilanteesta huolimatta. Monikulttuurisuus ja maahanmuutto eivät kuitenkaan ole asioita, joista oltaisiin valmiita kilpailemaan, pikemminkin päinvastoin. Korkeasti koulutetut osajat ovat asia erikseen.

Tietoyhteiskunnan tehtävänä on tarjota tietotyön työpaikkoja, välineitä, jotka voivat tehostaa toimintaa verkostoyhteistyön muodossa. Sosiaalisen eheyden lisäämiseksi tietoyhteiskunnan välineitä ajatellaan lähinnä e-oppimisen ja verkkopalveluiden muodossa, mutta tietoyhteiskuntaa ja maahanmuuttajia ei mainita yhdessä.

Poliittisen tason tavoitteiden osalta kohderyhmä poikkeaa alemman tason tavoitteista, sillä tavoitteisiin voidaan päästä pikemminkin poliittiseen päätöksentekijätahoon kohdistuvilla toimilla. Näin kohderyhmänä eivät ole pelkästään maahanmuuttajat tai ulkomaalaiset osajat, vaikka vaikutukset kohdistuisivatkin heihin välillisesti.

## Tavoite 1

Korkeamman tason toimintoja tulee järjestää yhteistyössä eri tahojen kesken, ja toleranssia maahanmuuttajia kohtaan lisätä.

Maahanmuuttoasioiden hallinto on jaettu Suomessa seitsemän eri ministeriön toimialojen kesken, jonka lisäksi vastuu varsinaisesta kotouttamistyöstä on kunnilla. Vaatimukset valtio- sekä kuntatason hallinnolle ja virkamieskunnalle ovat suuria. Yhteistyötä syntyy luontevien satunnaisten henkilökohtaisten tapaamisten välityksellä. Tämä toteutuu helpoimmin alue- ja paikallistasolla.

**KEINO 1A:** Koulutuksen avulla monikulttuurisuusasia pyritään saamaan vahvemmin osaksi tietoyhteiskuntakehitystä. Asiasta aloitetaan kansallinen keskustelu.

**TOIMENPITEET:** Järjestetään vaikutusvaltaisen organisaation puolesta (esim. Sitra, työministeriö, Kuntaliitto tms.) yhteistyössä koulutuspäiviä tai kursseja, joissa kokonaisuutta ja sen tulevaisuuskuvia esitellään päättäjille eri näkökulmista.

Tällä tavoin voidaan kerätä myös alan asiantuntijoita eräänlaisiksi muutosagenteiksi, joiden avulla luodaan koulutusohjelma, joka luo pohjaa yhteistyömallien kehittämiseksi ja asennemuokkaukselle. Vastaavaan tapaan on nähty tarve julkisen hallinnon johtajien tietoyhteiskuntavalmennukselle, joka onkin jo aloitettu yhteistyössä valtionvarainministeriön ja Kuntaliiton kanssa.

Vaihtoehtoina on ottaa monikulttuurisuus osaksi tietoyhteiskunta-asiaa, tai korostaa tietoyhteiskuntakehityksen merkitystä voimakkaammin monikulttuurisuusasian piirissä. Pohjimmaisena ongelmana on sekä tietoyhteiskuntakehityksen että monikulttuurisuusasian eteneminen hyvin pirstaleisina, monen tahon ohjaamina kokonaisuuksina. Tässä mielessä uuden pääministerin alaisuudessa työskentelevän tietoyhteiskuntaohjelmajohtajan rooli on merkittävä, ja hänet tulisi saada aktiivisesti mukaan toimintaan, kenties yhteistyössä maahanmuuttoasioiden ministerityöryhmän tai etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) kanssa.

**KEINO 1B:** Luodaan kattavampia yhteistyömahdollisuuksia viranomaisten väliselle tietojen yhteiskäytölle.

**TOIMENPITEET:** Kehitetään ja systematisoidaan hallinnon toimintaa antamalla eri viranomaistahoille rajoitettuja käyttöoikeuksia eri perustietorekistereihin tietosuoja- ja tietoturvallisuusnäkökohdat huomioiden. Asiakkaan luvalla viranomaisilla olisi mahdollisuus nopeuttaa asioiden käsittelyä entisestään laajentamalla rekisteritietojen yhdistämistä.

---

Tavoitteena olisi luoda niin kutsuttu yhden luukun periaate, jossa apua on paikallisesti saatavilla tarvittaessa omalla kielellä ja yhdestä paikasta (ks. toimenpide-ehdotus 3A). Yhteistyösopimukset eri viranomaisten välillä voisivat olla askel sähköisten palveluiden ja tiedonvaihdon kehittämiseen, minkä uskotaan nopeuttavan selvästi etenkin rutiiniluonteisten asioiden hoitoa (ks. Andersson 2003; Salo et al. 2003).

Tällä hetkellä Suomen lainsäädäntö ei tosin salli tietokantojen laajaa yhdistelemistä, eivätkä kaikki pidä ajatusta ylipäättään kannatettavana vedoten esimerkiksi yksilön oikeuteen itseään koskevien tietojen hallinnan suhteen. Luonnollisesti yksilölle tulisi antaa mahdollisuus valita, saako esimerkiksi Kelan virkailija käyttää työvoimatoimiston henkilöä koskevia tietoja.

Ruotsissa on kehitteillä mielenkiintoinen maahanmuuttoviraston (migrationsverket) internet-pohjainen tietojärjestelmä, Wilma, joka yhdistää maahanmuuton kanssa työtä tekevien tahojen tietoja. Wilman tavoitteena on luoda järjestelmä, joka sallii kattavan tietojen vaihdon koko maahanmuuton toimijakentän sisällä. Järjestelmä on rakennettu yhteishankkeena niiden tahojen edustajien kanssa, jotka ovat asian kanssa tekemisissä (Cardfelt 2003). Ruotsin tapauksessa on tosin muistettava, että heillä on maahan- ja maastamuuttoa tarkkaillevan viraston lisäksi kotoutumiseen keskittyvä integrationsverket, joka puolestaan painii kotoutumiseen liittyvien asioiden kanssa.

Euroopan komission jäsen Erkki Liikanen (2003) nosti esiin tarpeen yhteisille standardeille ja ratkaisujen yhteensopivuudelle. Paljon käytetyt terveys-, koulutus- ja hallintopalvelut ovat suurimmat valtiontalouden menoerät. Jos ne pystytään tuottamaan tehokkaammin, sillä on merkitystä valtiontaloudelle. Hyvinvointipalvelujen takaaminen edellyttää voimavarojen oikeaa ja hyvää kohdentamista ja täysimittaista hyödyntämistä. Siinä tietotekniikka voi olla yksi väline.

Tuoreessa hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmassa mainitaan myös hallituksen työn keskeiseksi tavoitteeksi parantaa sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuutta, ja STM velvoitetaan toteuttamaan saumaton palveluketju sosiaali- ja terveydenhuollossa (Valtioneuvosto 2003). Mielenkiintoista tosin on, mitä tällä saumattomalla

palveluketjulla tarkemmin tarkoitetaan. Lisäksi samassa ohjelmassa mainitaan toisaalla: ”Uusissa kehityshankkeissa on oltava velvoite siitä, että valtionhallinnon järjestelmät ovat teknologisesti ja sisällöllisesti keskenään yhteensopivia. Pitemmällä tähtäimellä on tavoitteena saavuttaa yhtenäistämisen kautta kustannussäästöjä ja kohdistaa näin vapautuneita resursseja tietoyhteiskunnan yleiseen kehittämiseen. Valtionhallinto tekee standardoinnin ja ohjeistuksen osalta yhteistyötä myös kuntasektorin kanssa.” Sisäasianministeriölle annetaan nimenomaisesti tehtäväksi ”perusrekisterien käytettävyyden ja yhteiskäytön kehittäminen” (Valtioneuvosto 2003).

Euroopan unionin tasolla on käynnissä IDA-ohjelma (*interchange of data between administrations*), joka tukee hallintojen välistä tiedonvaihtoa perustuen yleishyödyllisiin hankkeisiin eri aloilla, kuten maahanmuuttajien kannalta tärkeissä terveydenhuollossa ja sosiaalipolitiikassa. Tavoitteena on siinäkin hyödyntää vielä käyttämättömät julkisen tiedon mahdollisuudet.

Tiedon järjestäminen olisi myös pieni askel kohti semanttista verkkoa, jolloin tiedonhakuja muutetaan tietokoneiden yhä paremmin ymmärtämään muotoon metatietojen avulla. Tällöin tiedon hakijan ei tarvitse varsinaisesti tietää ratkaisua, vaan kone osaa hakea sen käyttäjälle. Semanttisen verkon hyötyjä on jo kokeiltu Suomen museoiden tietokantojen yhdistämisessä sekä yhdistelemällä lehtitalon eri lehtien arkistoja yhteen portaaliin, josta voi hakea useamman lehden artikkelien tietoja (Okkonen 2002).

**KEINO 1C:** Pyritään pienentämään kuilua valtiotason, kuntatason ja toteuttajatasen välillä luomalla keskusteluyhteyksiä ja tilanteita, joissa vuorovaikutus on luontevaa.

**TOIMENPITEET:** Tuetaan monikulttuurisuus- ja tietoyhteiskunta-asian parissa tekevien verkostoitumista samaan tapaan kuin NAVI-ohjelmassa (<http://www.vtt.fi/virtual/navi/etusivu.htm>). Tilaisuuksissa valtiotason eri toimijoiden on mahdollista esitellä näyttävästi yhdessä yhteistyötään, tehtävää työtä, tulevaisuudensuunnitelmia, myöntämiään varoja ja ohjausta alemmille toimijatahoille. Lisäksi

---

se tarjoaisi mahdollisuuksia kerätä tietoa toteuttavien tasojen tarpeista ja suunnitella tulevaisuutta ja sen tarpeita.

Alueellisen tason toiminnan kansallistamisessa tarvitaan kuitenkin valtakunnallisen tason päätoiminen koordinaattoritaho, joka toimii eräänlaisena ”päätoimittajana” tiedon luonnin ja levittämisen osalta. Tässä tapauksessa toiminnan tukena voisi olla valtakunnallinen tietopalvelu, johon viitataan myöhemmässä toimenpide-ehdotuksessa.

**KEINO 1D:** Luodaan suurten kaupunkien välinen kaupunkisopimus

**TOIMENPITEET:** Kaupunkisopimus tulisi luoda yhteistyössä kuntien, valtion viranomaisten sekä alueen kehittämiseen osallistuvien tahojen kanssa. Sopimuksen pohjana tulisi olla kaupunkiseutujen strategiset kehittämissuunnitelmat, kansainvälistymissuunnitelmat ja monikulttuurisuusohjelmat. Sopimus liitettäisiin maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmaan sekä eri hallinnonaloittain alueiden kehittämistavoitteisiin.

**KEINO 1E:** Luodaan valtakunnallinen maahanmuuttajapolitiittinen strategia

**TOIMENPITEET:** Laaditaan strategia, joka sisältää työvoimapolitiikan tulevat haasteet, aluepolitiikan asettamat epätasaiset alueelliset tarpeet, koulutuspolitiikan tehtävät, erottelee siirtolaisuus- ja pakolaispolitiikan sekä määrittelee tietoyhteiskunnan mahdollisuudet ja vaatimukset. Strategian ei tulisi lähestyä asiaa pelkästään ongelmalähtökohtaisesti yhteiskuntaan integroimisen, kotouttamisen näkökulmasta, vaan tuoda esiin myös maahanmuuton positiiviset vaikutukset. Lisäksi sen tulisi tarjota selvä ohjelma ulkomaisten osaajien houkuttelemiseksi.

Strategia velvoittaisi kaikki ministeriöt käsittelemään asiaa ja sitouttaisi niitä nykyistä paremmin. Kun ministeriöt tekevät omia ohjelmiaan, monikulttuurisuus olisi alue, jota ei enää voisi ”unoh-  
taa” niistä. Maahanmuuttopolitiittinen strategia toimisi ohjenuorana myös suurten kaupunkien väliselle kaupunkisopimukselle.

Toteuttamisvastuu kuuluisi työministeriölle, mutta strategian valmistelussa tulisi olla erittäin kattava poikkitieteellinen asiantuntijajoukko eri tahoilta ja tasoilta.

## **Tavoite 2**

Ammattitaitoisia maahanmuuttajaosaajia tulee houkuttaa Suomeen kilpailukyvyyn säilyttämisen sekä työvoimapulan torjumisen vuoksi.

**KEINO 2A:** Selvitetään mahdollisuudet käyttää aineettoman kilpailuetujen raportointimallia.

**TOIMENPITEET:** Raportointimalli voisi tarjota etuja valtion- ja kunnallishallinnon tasolla, kuten esimerkiksi yritysmaailman puolella enenevässä määrin tehdään. Osaamisen, asiakassuhteiden ja sisäisten toimintatapojen raportointi sopii myös huipputasoisaajien rekrytointiin ulkomailta, kuten yritykset ovat osoittaneet. Mukaan olisi mielekästä liittää moniarvoisuus ja muut etenkin ulkomailta Suomeen houkuteluvien työntekijöiden arvostamat piirteet.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA selvittää parhaillaan tanskalaisen raportointimallin sopivuutta suomalaisten yritysten käyttöön.

**KEINO 2B:** Suomea ja sen työmahdollisuuksia markkinoiva verkkopalvelu.

**TOIMENPITEET:** Toteutetaan yhteistyössä yritysten ja valtionhallinnon eri tahojen kanssa. Tosin olemassa on jo esimerkiksi sivut <http://e.finland.fi/> ja <http://virtual.finland.fi/>, jotka toimivat maamme esittelysivuinä ulospäin, mutta ne eivät markkinoi Suomea ja sen kaupunkeja hyvinä paikkoinä opiskella, tehdä työtä, yrittää ja asua.

Tämä hanke antaa suurille kaupungeille mahdollisuuden tehdä yhteistyötä, etenkin jos tarjolla on niiden yhteistyöstä synty-

---

vää synergiaetua. Kaupunkien tapauksessa ei luonnollisestikaan ajatella vain kaupunkiorganisaatioita, vaan kokonaisia kaupunki-seutuja kaikkine niiden tarjoamine mahdollisuuksineen.

**KEINO 2C:** Otetaan käyttöön monissa OECD-maissa käytetty pisteytysjärjestelmä, jolla saadaan valikoitua maahan paremmat edellytykset kotoutumiseen omaavia ja osaavia ihmisiä.

**TOIMENPITEET:** Maahanmuuton kannalta pisteyttäviä tekijöitä voisivat olla kielitaito, koulutus, työkä ja työkokemus. Lisäksi etua saisi todistettavasti olemassa olevista säästöistä. Etua saisi myös, jos maassa jo asuva henkilö lupaisi hakijalle kirjallisesti tukensa, jolloin tämä ei välttämättä tarvitsisi sosiaaliturvaa oleskeluluvan voimassaoloaikana. Kielitaidon testaaminen on tärkeää, mutta kotimaisten kielten ohella huomioon voitaisiin ottaa myös englannin kielen taito.

Pätevälle oleskeluluvan hakijalle voitaisiin antaa helpotuksena työlupa ilman valmista työpaikkaa. Tällöin päästäisiin irti nykyisestä kierteestä, jossa osaavia EU/ETA-alueen ulkopuolisia tekijöitä ei saada Suomeen, koska työluvan saaminen edellyttää hakijalta oleskelulupaa, joka puolestaan voidaan myöntää vain jos hakijalle voidaan myöntää työlupa – jota puolestaan voi hakea vasta kun hakijalla on tiedossa työpaikka Suomessa (Reinikainen 2003, Ulkomaalaisvirasto 2003b, Ulkomaalaisvirasto 2003c). Eli työlupaa ei saa ilman oleskelulupaa, jonka puolestaan saa vasta kun on työpaikka tiedossa eli työlupa kädessä. Uusi ulkomaalaislaki tulee tosin muuttamaan tilannetta niin, että työn vuoksi Suomeen tulevalta edellytetään vain yhtä lupaa, työntekijän oleskelulupaa.

Huomattavaa on, että pisteytys toimii paremmin, jos maahan on paljon tulijoita, kuten Kanadaan tai Yhdysvaltoihin, joten mallin toiminta Suomessa ei välttämättä ole yhtä sujuvaa.

Yhteistyötahoina voisivat toimia ainakin SM, UM, TM, ja mahdollisesti OM.



**TOIMENPITEET:** Luodaan työnhakuviihumi, jonka avulla ulkomaalainen voi hakea työtä Suomessa määräajan. Mikäli työpaikan saa, voi pysyvämmän oleskeluluvan avulla jäädä tekemään työtä maahan.

Yhteistyötahoina voisivat toimia ainakin SM, UM, TM, ja mahdollisesti OM.

**KEINO 2E:** Ansiotuloverotuksen keventäminen ja kansainvälisesti kilpailukykyisten palkkojen maksaminen.

**TOIMENPITEET:** Tutkitaan verotukselliset mahdollisuudet, vaikutukset ja mahdollisesti saatavat hyödyt, esimerkiksi siirtyminen progressiivisesta verotuksesta tasaverotusmalliin.

**KEINO 2F:** Luodaan Suomesta kansainvälinen luova ongelmanratkaisuympäristö, *The Great Research and Development Centre*.

**TOIMENPITEET:** Käytetään pohjana Raunion (2002) kehittämissuostusta, jonka ympärille rakennetaan selkeä brandi. Yksilölähtökohdaisen osaamiskeskusohjelman puitteissa toimialoja ja yhteistyötä olisi mahdollista jäsentää esimerkiksi pääkaupunkiseudun, Turun ja Tampereen kaupunkiseutujen ja valtionhallinnon välillä.

**KEINO 2G:** Varmistetaan ulkomaalaisen osaajan korkeasti koulutetun puolison ja perheen viihtyminen.

**TOIMENPITEET:** Ulkomaalaista puolisoa varten tulisi olla tarjolla erilaisia vaihtoehtoja. Yhteistyö esimerkiksi yliopistojen ja muiden korkeakoulujen kanssa toimisi niin, että korkeakoulutetulle puolisololle tarjotaan mahdollisuus tehdä jatkotutkimusta paikallisesti. Tämä mahdollistaa myös aktiivisen yhteydenpidon esimerkiksi omaan lähtömaahan ja sen tutkijoihin.

Toisena vaihtoehtona yhteistyörakenteet esimerkiksi alihankkijajäritysten tai muiden yhteistyökumppaneiden kautta saattaisivat antaa mahdollisuuden puolison työllistymiselle.

---

Kansainvälisten koulujen ja kielikoulujen perustaminen on oleellista perheen lasten kannalta. Yhtenä mahdollisuutena on Opetushallituksen ajatus, jonka mukaan osasta kouluja perustetaan niin sanottuja resurssikeskuksia, jolloin niissä voidaan antaa maahanmuuttajien lapsille tehokkaammin myös oman äidinkielen opetusta (Ikonen et al. 2003). Opetuksen apuna olisivat tietoyhteiskunnan välineet, jolloin päästäisiin irti alueellisuudesta.

**KEINO 2H:** Globaalitalouden tulevan osaajan eli opiskelijan sitouttaminen paikkakunnalle onnistuu helpoiten rakentamalla selvä kehys, jota pitkin työllistyminen kiinnostavassa tehtävässä helpottuu.

**TOIMENPITEET:** Suomeen ja opiskelupaikkakunnalle sitoutuminen helpottuu opiskelijan ja työelämän välisen putken avulla. Oleellista on korkeakoulujen ja muiden koulutuspoliittisten tahojen yhteistyö julkisen sektorin ja yritysmaailman kanssa. Tavoitteena on luoda opiskelijalle koulutuksen jälkeinen ”putki” alkaen opiskelun aikaisesta työharjoittelusta kohti varsinaista työpaikkaa. Tällä tavalla sitouttaminen paikkakunnalle ja Suomeen on helpompaa.

Erityisesti opiskelijoita koskeva este on, etteivät he oleskelun tilapäisyyden vuoksi voi siirtyä työmarkkinoille, vaan heidän tulee lähtökohtaisesti palata hakemaan oleskelu- ja työlupaa kotimaastaan käsin (Työministeriö 2003a). Tämä on suuri ongelma, jos heti korkeakoulusta valmistumisen jälkeen ei olekaan mahdollista siirtyä työhön, vaan täytyy lähteä anomaan uusia lupia. Tällöin putki katkeaa, eikä paluu takaisin Suomeen välttämättä houkuttele.

Esimerkiksi vuoden kestoista oleskelulupaa tulisi voida hakea Suomesta, jotta työmarkkinoille siirtyminen olisi helpompaa. Mukaan tulisi ottaa myös jo opiskelun aikainen tiivis suomen kielen koulutus, jotta työllistyminen täällä olisi helpompaa.

Mallista kiinnostuneiden suurten kaupunkien yhteistyötahoiksi sopisivat paikalliset yliopistot (tai korkeakoulujen verkosto) sekä valtionhallinnosta ainakin opetusministeriö ja sisäasiainministeriö.

Edellä käsiteltiin Suomen suurten kaupunkien kaupunkipoliittisia tai muita niiden toimintaa ohjaavia ohjelmia. Kaupunkien tulevaisuuden suunnitelmat pitävät helposti sisällään melko samanlaisia liturgioita, mutta eroavaisuuksiakin löytyy johtuen jo kaupunki-seutujen ominaispiirteistä. Kaupunkipoliittinen taso ei kuitenkaan riitä tarkastelussa, sillä viranomais- sekä asiakaspalvelutason työssä punnitaan strategioiden ja ohjelmien toimivuus.

Viranomaistason työllä viitataan tässä siihen työhön, jota etenkin kunnat, kaupungit ja valtio tekevät järjestääkseen asiakastason työlle toimivat puitteet, työvälineet ja mahdollisuudet. Tietoyhteiskunta tarjoaa verkottuneen luonteensa kautta mahdollisuuksia viranomaistason työn tehostamiseen ja siten myös asiakkaisiin, esimerkiksi maahanmuuttajiin kohdistuvien palveluiden järjestämiseen. Verkkopalvelut ovat erinomainen esimerkki rajoja ylittävästä tavasta tuottaa palveluita, ja samalla tavasta tuottaa asiakaspalvelun lisäksi työvälineitä myös viranomaistason työn kehittämiseen.

Tavoitteena on luoda katsaus siihen tilanteeseen, joka Suomessa ja tietyssä määrin ulkomailla vallitsee maahanmuuttajien verkkopalveluiden suhteen. Katsauksessa tarkastellaan etenkin niitä sähköisiä palveluita, jotka on tarkoitettu kokonaan tai osittain tukemaan kotoutumista ja uuteen maahan sopeutumista. Maahanmuuttajien itse käyttämiin ja järjestämiin verkkosivuihin kiinnitetään huomiota erikseen, sillä selvityksen mukaan ne ovat useimmiten lähempänä

---

omankielisiä keskustelupalstoja ja uutisryhmiä kuin varsinaisia ko-  
touttavaa sisältöä tarjoavia palveluita.

Sähköisistä palveluista puhutaan verkkopalveluina, sillä esimerkiksi digitelevisio ja erilaisten mobiililaitteiden mukanaan tuomia mahdollisuuksia ei ole välttämättä syytä erotella omaksi tarjonnakseen. Kyse on vain toisesta väylästä ja välineestä, jolla palveluita voidaan tarjota. Maahanmuuttajien tapauksessa väline on tosin erittäin merkittävä, sillä esimerkiksi televisiolla on heidän elämässään tärkeä osa (Laukkanen 2003).

Toisaalta digitelevisio voidaan nähdä myös vaihtoehtona laajakaistakeskustelulle, jos digitelevisiosta tulee etenkin syrjäseuduilla laajakaistayhteyden korvike. Vuorovaikutteisen median uutena välineenä se tarjoaa huomattavia mahdollisuuksia. Myös langattomat yhteydet ovat osaltaan tarjoamassa maantieteellistä tasa-arvoa etenkin syrjäseuduille, vaikka eivät vielä pystykään kilpailemaan tiedonsiirtokapasiteetillaan kiinteiden yhteyksien kanssa. Langattomuuden alati kasvavaa merkitystä tulevaisuuden kannalta ei pidä kuitenkaan unohtaa, sillä jatkossa palveluiden tulee ehdottomasti olla sovitettavissa eri muotoihin käyttäjän laitteesta riippumatta.

## VERKKOPALVELUT MONI- KULTTUURISEN TYÖN TUKENA

Palveluiden parantamiseen tulisi panostaa entistä enemmän, jotta ne palvelisivat maahanmuuttajien ohella heidän parissaan työskenteleviä, etenkin julkisen sektorin työntekijöitä. Tiedon puute olemassa olevista palveluista ja lainsäädännöstä, mutta myös kulttuuriin, tapoihin, toimintatapoihin ja kieleen liittyen, tulee esiin kaikkialla, niin maahanmuuttajien kuin tiskin toisella puolella istuvien taholta.

Kansallisella tasolla tulisi järjestää koordinoitumpia palveluita, jotka olisivat useampien tahojen käytössä, jotta olemassa olevaa tietoa pystyttäisiin käyttämään tehokkaammin hyödyksi. Tässä tietoyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet voivat olla yksi keino parantaa tilannetta. Tulevat pääkaupunkiseudulle keskittyvät monikulttuuriset verkkopalvelut (mm. lokakuussa 2003 avattu Caisan tietokantapoh-

---

jainen Infopankki ja SELMA eli Seudullinen Monikulttuurinen Tietopalvelukeskus) ovatkin periaatteessa kaikkien käytettävissä. Ne ovat hyviä esimerkkejä suunnasta, johon kenties tulisi mennä myös valtakunnallisella palvelutasolla.

Edellä mainitut pääkaupunkiseudun verkkopalvelut eivät täysin palvele alueen ulkopuolisia kuntia, vaan keskittyvät palveluntarjonnassaan oman alueensa toimintaan ja tarjontaan. Lisäksi ne ovat, kuten tavallista, projektipohjaisia ratkaisuja, joten palvelun jatkuvuus ja tietojen päivittäminen ovat ratkaistavia kysymyksiä. Ylläpidon rahoitus ja vastuutahon löytäminen nähdäänkin monella taholla toiminnan turvaamisen kompastuskivenä. Tämän vuoksi ehdottoman pysyväälle monikulttuuriselle valtakunnalliselle verkkopalvelulle tyyliin [www.kirjastot.fi](http://www.kirjastot.fi) tai [www.suomi.fi](http://www.suomi.fi) voisi olla tarvetta.

Nämä eivät tietenkään poista maahanmuuttajien fyysisen palvelun ja eräänlaisten kohtauspaikkojen tarvetta, mutta voivat toimia verkkopalveluina, joita on mahdollista käyttää myös siellä, missä fyysistä ohjausta ja tukea ei ole saatavilla. Monikulttuurisuuden haasteet kohdataan paikallistasolla, mutta apua ja paikallisia ratkaisumalleja voitaisiin mahdollisesti tarjota aluerajat ja käyttäjäprofiilit ylittävällä verkkopalvelulla.

### **Alueellisuus ja yhteydet**

Palvelujen tasainen käyttömahdollisuus vie erään kansallisen ja myös kansainvälisellä tasolla havaittavan haasteen eteen: alueellisiin ja väestöryhmäkohtaisiin eroihin (ks. Sullivan 2003, Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). Kehitys etenee maan sisällä epätasaisesti keskittyen suuriin kasvukeskuksiin, jolloin vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet ja uhat ovat tyystin erilaisia eri puolilla Suomea ja eri väestöryhmissä. Kansallisen tason verkkopalveluilla voidaan toki häivyttää jokaisen alueen tarvetta luoda oma erillinen palvelunsa, mutta palvelun hyödyntäminen vaatii kuitenkin hyvät yhteydet, joihin esimerkiksi laajakaistakeskusteluissa viitataan usein.

Maahanmuuttajien kannalta laajakaistayhteyksien puute ei liene samalla tavalla alueellisesti yhtä huutava, sillä suurin osa maamme

---

maahanmuuttajista asuu suurissa kaupungeissa eli alueilla, joissa on jo hyvät mahdollisuudet hankkia laajakaistayhteys. Kyseessä on siis pikemminkin yksilön kannalta taloudellinen ongelma, ja yhteiskunnan mietittävänä on laajakaistayhteyksien yleinen hintataso (ks. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002). Uusi hallitus on osoittanut kiinnostusta asiaan, mutta esimerkiksi liikenne- ja viestintäministeriöstä todetaan, ettei teleyrityskenttään haluta puuttua liian voimakkaasti, ettei operaattorien jo entuudestaan heikkoa asemaa horjutettaisi liikaa (Pietikäinen 2003; Liikenne- ja viestintäministeriö 2003b).

Muutoinkin yhteyksistä keskusteltaessa on muistettava, ettei yhteydellä itsessään ole arvoa, ellei sen avulla ole käytettävissä mielekkäitä ja ennen kaikkea hyödyllisiä koettuja palveluita. Kyse on siis klassisesta muna-kana-ongelmasta. Eloranta ja Krook (2003) toteavat asiaan liittyen *Diges – sisältöä teknologiaan* -selvityksessään, että Suomessa on verkkosisältöjen tuotantoon keskittyneitä yrityksiä melko vähän, ja ettei yhteyksillä itsessään ole mitään merkitystä, jollei käyttäjillä ole sisältöä jota katsoa ja hyödyntää. Moni taho esittää kuitenkin toiveensa siitä, että edes nykyiset tarjolla olevat palvelut ja mahdollisuudet olisivat tasa-arvoisemmin kaikkien ulottuvilla. Tietoyhteiskuntapalveluja tulisi käyttää samoin tehokkaammin hyödyksi myös aluekehityksessä (Lunnas 2003; Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta 2002a; Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002).

## SUOMALAISET MONIKULTTUURISET VERKKOPALVELUT

Internet on täynnä erilaisia sivustoja, joiden sisältö vaihtelee laidasta laitaan. Monikulttuurisuuteen ja kotoutumiseen tavalla tai toisella keskittyviä palveluja löytyy niitäkin melko lailla. Verkkopalvelujen ollessa sisällöltään kovin moninaisia ne aiheuttavat myös monenlaisia reaktioita ja päällekkäisyyksiä. Monikulttuurisella fakta- ja fiktioaineistolla on kuitenkin mahdollisuus toimia ennakkoluuloja vähentävästi esittelemällä monipuolisia roolimalleja, kumoamalla stereotypioita ja kertomalla eri kulttuureista. Verkkopalvelun sisällön

---

moniarvoistuessaa vähenee myös suvaitsematon ja rasistinen ajattelu (Mustonen 2001).

Olemassa olevat monikulttuuriset verkkopalvelut voidaan helposti jakaa julkisiin palveluihin, joita tarjoavat esimerkiksi osa kunnista omilla verkkosivuillaan (esimerkiksi Helsinki, Vantaa, Espoo, Turku, Tampere, Lahti), yritysten omiin verkkosivuihin ja niihin liitettyihin palveluihin sekä kolmannen sektorin sivustoihin, joita ovat esimerkiksi monikulttuurisuuden parissa jollain tavalla toimivat yhdistykset ja järjestöt omine sivuineen.

Varsinaiset monikulttuuriset palvelut ovat kuitenkin vähissä, ja melko usein monikulttuurisuus tarkoittaa linkkejä muiden palvelutarjoajien (esim. työministeriö, työvoimatoimiston kansainvälinen yksikkö, Kela, koulut ja oppilaitokset) sivuille. Tällöin siis ihminen ohjataan heti tyystin eri organisaation sivuille, joiden rakenne, ulkoasu, käytetty kieli ym. käytettävyyteen vaikuttavat tekijät saattavat olla täysin erilaisia. Niillä navigointi vaatii usein erilaisen järjestelmän, toisinaan jopa suomalaisen yhteiskuntarakenteen tuntemusta.

Lisäksi on olemassa kieliongelma, eli sivuilla liikkuminen vaatii usein melko hyvään suomen, ruotsin tai englannin kielen hallintaa. Kuvaa-va esimerkki on, että voidakseen etsiä kurdinkielisiä kirjoja kirjastopalvelun avulla täytyy käyttäjän osata tehdä haku suomeksi, ruotsiksi tai englanniksi (Lämsä 2003). Monelle muualta kuin länsimaista saapuvalla maahanmuuttajalle ei englanti kuitenkaan ole kielenä mikään ratkaisu. Lisäksi vuorovaikutteisuus tai edes mahdollisuudet todelliseen interaktiivisuuteen ja omankieliseen käytöntukeen, ovat vähissä, sillä erilaiset linkkilistat ovat kovin yksisuuntaisia tapoja viestiä. Verkon sisäiseen ohjattuun vertaisohjauksen voisi kiinnittää enemmän huomiota.

### **Askeleita oikeaan suuntaan**

Suomessa on muutamia hyviä esimerkkejä, joilla maahanmuuttajien kotoutumista pyritään viemään hieman pidemmälle verkon avulla. Eräänlainen edelläkävijä on ollut monikulttuurinen kirjasto, Helsingin kaupungin kirjaston ja Kirjakaapelin ylläpitämä, maahanmuuttajille tarkoitettu verkkopalvelu. Siihen on koottu kattavasti erityisesti linke-

---

jä maahanmuuttoon ja asumiseen, työhön ja opiskeluun, yhteiskuntaan, kulttuuriin sekä maihin ja alueisiin liittyen. Kyseessä on silti linkkikirjasto, josta heti näkee miten eri puolille julkista palveluverkostoa käyttäjä heitetään hänen etsiessään tietoa yksittäisestä kokonaisuudesta.

Vastaavia linkkilistoja on useita, esimerkkinä Hämeenlinnan kirjaston Makupalat. Osa niistä tarkastelee asiaa hieman eri näkökulmasta, kuten etnisiin vähemmistöihin keskittyvä Monika tai ihmisoikeusasioita, rasismia ja muukalaispelkoa käsittelevä Rasmus. Opetushallituksen Edu.fi on maahanmuuttajien koulutukseen keskittyvä palvelu, ja turkulaisten Lausteen ala-asteen ja Normaalikoulun yhdessä tekemä koulunkäyntiin liittyvä Mamu-portaali on kouluikäisten maahanmuuttajalasten opettajille ja vanhemmille tarkoitettu verkkopalvelu. Rasmuksen sivuille on yritetty luoda vuorovaikutteisuutta, tai ainakin antaa käyttäjälle mahdollisuus kehittää sivustoa eteenpäin lisäämälle sinne hyviä linkkejä. Ajatus on siis hieman linuxmainen: muilla käyttäjillä on mahdollisuus tuoda ehdotuksia sivuston kehittämiseksi muussakin muodossa kuin ”anna palautetta”-toiminnon avulla.

## **Infopankki**

Pidemmälle monikulttuurista verkkopalvelua vie Helsingin kulttuurikeskus Caisan alla toimivan Avoimen oppimiskeskuksen infopankki, joka avattiin virallisesti lokakuussa 2003. Kyseinen palvelu toimii monikielisenä monikulttuurisena tietokantana, eräänlaisena pienimuotoisena suomi.fi -palveluna keskittyen maahanmuuttajien tarpeisiin. Pääkaupunkialueen ulkopuolella elävälle maahanmuuttajalle infopankki ei kuitenkaan tarjoa kaikilta osin samaa palvelua, sillä esimerkiksi kulttuuri ja vapaa-aika keskittyvät pääkaupunkiseudun tarjontaan. Tämä on ymmärrettävää, sillä palvelu on toteutettu Helsingin kaupungin virastojen yhteistyönä, erityisesti Caisan Avoin oppimiskeskus -projektin ja kaupunginkirjaston voimin.

Käyttäjälle tarjottava tieto löytyy osaksi infopankin sisältä, jolloin tietoa etsivää ei heti ohjata linkillä jonkun muun organisaation sivulle, mikä helpottaa tiedon hakua huomattavasti. Rakenteeltaan tietokantaan pohjautuva järjestelmä myös pysyy käyttäjän kannalta miellyttävän



---

selkeänä eikä sekoita käyttäjää hypittäessä asiasta toiseen. Esille tulee vain se materiaali, jota järjestelmässä on tarjolla kyseisellä kielellä.

Suora linkittäminen muualla on infopankissakin suosittu, ja tiettyssä mielessä helppo ja toimiva ratkaisu. Käyttäjän kannalta se tosin on hieman epäselvempi vaihtoehto siirryttäessä tutuksi tulleesta rakenteesta uuteen ja erinäköiseen. Päällekkäistä työtä ei tietenkään kannata tehdä, ja siksi linkittämistä kuuluukin monesti suosia.

Sisällöllisesti verkkopalvelu tarjoaa viranomaisinformaatiota selkeämpään muotoon muokattuna, usealla kielellä. Ajatuksena on hienoa saada sama sisältö eteen useammasta kanavasta. Tällöin tiedon etsiminen helpottuu, etenkin kun maahanmuuttajien ongelmana on usein se, että he eivät osaa kysyä asiasta, koska eivät tiedä siitä mitään. Maahanmuuttajista onkin ollut suuri apu palvelun luomisessa, sillä heillä on olemassa arvokasta ”hiljaista tietoa” asioista, joita ei voi tietää etukäteen, kun yhteiskunta on täysin vieras: tietoa siitä, mitä ei etukäteen voi tietää.

Haasteena kyseisenlaisella palvelulla on luonnollisesti ylläpito, sillä tietojen ajan tasalla pitäminen vaatii työvoimaa, vaikka ylläpitoa ja päivitystä saataisiinkin hajautettua tahoille jotka tietoa tuottavat. Vuoden 2001 alusta asti toiminut Avoin oppimiskeskus -projekti päättyy vuoden 2003 lopussa, jonka jälkeen Infopankki säilyy Kirjakaapelin avulla, mutta kehittäminen ja päivittäminen muodostuvat ongelmallisiksi. Tämä ei ole järin toimiva ratkaisu, sillä projektin päättyessä Caisasta poistuu 12 henkeä, ja heidän mukanaan monien maahanmuuttajaryhmien kielten (esim. venäjä, somali, darin kieli, jne.) taito ja kulttuurien tuntemus. Pääosa infopankin yhteydessä olleesta muusta Avoimen oppimiskeskuksen toiminnasta, kuten suomen kielen ja atk-opetuksesta, joudutaan lopettamaan, mikä heijastunee sekä kävijämäärissä että palvelujen tarjonnassa.

### **SELMAn osajapankki**

Toinen pääkaupunkiseudun hanke on Seudullinen monikulttuurinen osaamiskeskushanke (SELMA – projekti), joka aloitti toimintansa huhtikuussa 2003. Kaksivuotisen työn tehtävänä on maahanmuuttajille suunnatun kielikoulutuksen koordinointi ja

---

osaajapankin kokoaminen työnantajille eri kielten ja kulttuurien taitajista. SELMA keskittyy ensisijaisesti viranomaisneuvontaan pääkaupunkiseudun monikulttuurisissa kysymyksissä, joten se on eräänlainen kolikon toinen puoli verrattuna asukkaille ja maahanmuuttajille suunnattuun infopankkiin. SELMAN pohjana toimivat sivut avautunevat vuoden 2004 vaihteessa.

Tarvetta kattavalle valtakunnalliselle palvelulle varmasti olisi, jolloin muidenkin kuntien asukkaat sekä tarvittaessa myös virkamiehet voisivat käyttää palvelua. Tässä mielessä Avoimen oppimiskeskuksen Infopankin ja kenties SELMAN osaajapankin parhaat puolet tulisi yhdistää valtakunnallisen tason palvelukokonaisuudeksi, joka voisi palvella yhtä aikaa kaikkien maamme kuntien maahanmuuttajia, maahanmuuttoa harkitsevia sekä maahanmuuttajien parissa töitä tekeviä viranomaisia. Tällöin ei kaikkien kuntien tarvitsisi rakentaa välttämättä omaa järjestelmää, vaan monissa asioissa asiakasta pystytäisiin palvelemaan valtakunnallisen tietopankin avulla. Niille, jotka tarkastelevat maastamme ulkomailta maahanmuutto mielessään olisi samoin olemassa koordinoitu, keskitetty verkkopalvelu.

### **Mainittuja suomalaisia monikulttuurisia verkkopalveluita:**

Edu.fi: <http://www.edu.fi/SubPage.asp?path=498;526>

Infopankki: <http://www.caisa.hel.fi/>

Makupalat: <http://www.makupalat.fi/muutto.htm>

Mamu-portaali: <http://www.tkukoulu.fi/mamu/>

Monika: <http://www.monika.st/>

Monikulttuurinen kirjasto: <http://www.lib.hel.fi/mcl/index.html>

Rasmus: <http://www.ihmisoikeusliitto.fi/rasmus/>

SELMA (tuleva osoite): <http://www.selma-net.fi>

### **OLEMASSA OLEVIA ULKOMAISIA VERKKOPALVELUJA JA LINJAUKSIA**

Hyvä esimerkki ulkomaisesta monikulttuurisesta verkkopalvelusta on tanskalainen Finfo – information for etniske minoriteter i Dan-

---

mark, joka sisältää 13 kielellä tietoa tanskalaisesta yhteiskunnasta, asumisesta, turvapaikanhausta, työstä, politiikasta ja kulttuurista. Lisäksi mukana on kattava linkkikirjasto monien maiden uutisiin, kulttuuriin, politiikkaan ja muuhun tarpeelliseen tietoon. Valtakunnallisen tason lisäksi palvelu antaa kartan kautta suoran liukuman alueellisiin tietoihin, jolloin käyttäjä voi katsoa yleistä kaikkia koskevaa tietoa valtakunnan tasolla, mutta pääsee samoilta sivuilta kiinni myös paikallisiin palveluihin. Verkkopalvelu on Tanskan valtion siirtolaiskirjaston ja alueellisten kirjastojen ylläpitämä.

Ruotsalainen Integrationsverket tarjoaa tietoa maahanmuuttaneille kotoutumiseen liittyvissä asioissa, ja Migrationsverket maahanmuuttoon liittyvissä asioissa. Kummatkin sivut ovat tyyppillisiä tiedottavia, ruotsalaiseen yhteiskuntaan liittyviä asioita esitteleviä verkkopalveluja. Edellä mainitun tanskalaisen palvelun tasolle ne eivät yllä, sillä tietoa löytyy vain ruotsiksi ja englanniksi, ja pitkälti sisältö on oman toiminnan esittelyä muodossa tai toisessa. Palvelut ovat aika hyviä, mikäli käyttäjä on tottunut verkossa liikkuja ja halitsee jommankumman edellä mainituista kielistä.

Ruotsin kouluviraston sivuilta puolestaan löytyy tietoa monilla eri kielillä, mutta kuten usein muuallakin, keskittyy asia tiettyyn teemaan, tässä tapauksessa kieleen ja sen opiskeluun. Sivusto onkin pääasiassa tarkoitettu kouluväelle, hieman samaan tapaan kuin edellä mainittu suomalainen Mamu-portaali. Eri kielten kotisivuja ylläpitävät äidinkielen opettajat, ja päämääränä on tarjota monipuolista tietoa, opetusmateriaalia sekä yhteydenpitomahdollisuuksia.

Kanadan valtio on saanut paljon kiitosta oman hallintonsa verkkopalveluiden kehittämisestä, ja valtiolla onkin runsaasti erilaisia hankkeita tietoyhteiskunnan kehittämiseksi eri saroilla. Hallinnon vieminen verkkoon on Kanadassa pitkällä. Monikulttuurisuus ja ennen kaikkea siirtolaisuus on niin olennainen osa Kanadan historiaa ja nykypäivää, että olisi luontevaa olettaa maalla olevan varsinaisia monikulttuurisuuspalveluita enemmän kuin miltä näyttää.

Canada International tarjoaa tietoa maasta ja siellä toimimisesta eri näkökulmista, mutta kielivalikoima muuttuu aika pian lähinnä vain englannin ja ranskan kielet kattaviksi. Connecting Canadians -

---

verkkopalvelu antaa hyvän kuvan siitä mitä kaikkea toimintaa maalla on kansalaisilleen tietoyhteiskunnan kehittämisessä tarjolla, mukana monikulttuurisuuteen liittyen kenties selvimpänä The Aboriginal Digital Collections, joka ohjelmana kiinnittää huomiota etnisen alkuperäisvähemmistön mahdollisuuksiin säilyttää ja kommunikoida internetin avulla omaan kulttuuriperintöön, kieliin ja kaupankäyntiin liittyviä kokonaisuuksia. Vähemmistöryhmät tekevät sivustoja itse, joten kyse ei ole vain ylhäältä ohjatusta tiedotuksesta.

Erittäin monikulttuurinen Alankomaat on puolestaan tehnyt tiettyssä mielessä johdonmukaisen päätöksen, sillä valtion maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät palvelut löytyvät oikeusministeriön sivujen alta vain hollannin ja osin englannin kielillä. Lämsän (2003) mukaan sama pätee esimerkiksi Maastrichtin kaupungin kirjaston verkkopalveluun, joka toimii käytännössä vain hollannin kielellä. Suuren kielimäärän muodostaessa lähes kaoottisen sekamelskan, on henkilökunnalta saatavissa palvelua yli 20 kielellä, mutta päivityksiä vaativat www-sivut vain yhdellä kielellä.

Muita monikulttuurisuuteen liittyviä verkkopalveluita on runsaasti, mutta monet ovat melko kehittymättömiä, lähinnä perinteisiä www-sivustoja. Uudempia tietokantapohjaisia järjestelmiä, jotka tarjoavat palveluiden kehittämiseen uusia mahdollisuuksia toimia esimerkiksi useilla kielillä ja tehdä entistä vuorovaikutteisimpia palveluita, on vähän. Paikallisen tason monikulttuurisena verkkopalveluna voitaneen mainita yhdysvaltalainen The Missouri Multicultural Network, joka toimii sekä paikalle muuttaneiden palveluna että heidän kanssaan töitä tekevien apuna. Vaikka sivusto on periaatteessa yksinkertainen, on se omaksunut hienosti ajatuksen useamman ryhmän palvelemisesta.

### **Mainittuja ulkomaisia verkkopalveluita:**

Finfo – information for etniske minoriteter i Danmark (Tanska):  
<http://www.finfo.dk>

Integrationsverket (Ruotsi): <http://www.integrationsverket.se>

Tema modersmål (Ruotsi): <http://modersmal.skolutveckling.se>

---

Migrationsverket (Ruotsi): <http://www.migrationsverket.se/>  
Canada International (Kanada): <http://canadainternational.gc.ca/>  
Connecting Canadians (Kanada): <http://www.connect.gc.ca/>  
The Aboriginal Digital Collections (Kanada):  
<http://www.connect.gc.ca/en/420-e.asp>  
Immigratie- en Naturalisatiedienst (Hollanti):  
<http://www.immigratiedienst.nl>  
Stadsbibliotheek Maastricht (Hollanti):  
<http://www.centreceramique.nl/bibliotheek/stadsbibl-index.html>  
The Missouri Multicultural Network (Yhdysvallat):  
<http://www.mssc.edu/missouri/>

Muun ohella monikulttuurisuutta ja maahanmuuttoa käsitteleviä verkkopalveluja on useita. Hyvinä esimerkkeinä portaaleista, jotka tarjoavat paljon maahanmuuttajien ja heidän parissaan sosiaalityötä tekevien käyttämiä palveluja ovat erilaiset ulkomaalaiset kaupalliset verkkopalvelut, jotka ovat tosin käyttäjälle maksuttomia. Listaa suomalaisista ja ulkomaalaisista sosiaalialan verkkosivuista ja portaaleista löytyy STAKESin sivulta <http://www.stakes.fi/ekonsultaatio/portaali/index.htm>

## MAAHANMUUTTAJIEN SUOSIMAT VERKKOPALVELUT

Ympäri maailmaa on luonnollisesti runsaasti maahanmuuttajien perustamia verkkopalveluita, jotka palvelevat lähinnä omalla kielellään muita ryhmän jäseniä ja tarjoavat tietoa esimerkiksi maassa asumisesta. Nämä verkkopalvelut toimivat parhaimmillaan yhteiskuntaan ohjaavina ja siihen sopeutumisessa helpottavina vertaistukina. Useimmiten ne tosin keskittyvät vain ylläpitävän tahon mielenkiinnon kohteisiin tarjoamalla lähinnä uutis- ja viihdepalveluja keskustelualueista kuva- ja musiikkipankkeihin. Suurin osa alla esiteltävistä verkkopalveluista ei ole varsinaisesti kotoutumista tukevia verkkopalveluita, mutta monet niistä ovat suosittuja maahanmuuttajien keskuudessa. Tämä auttaa virtuaaliryhmien syntymisessä,

---

jolloin myös mielessä pyörivien integroitumisasioiden tuominen esiin helpottuu.

Ongelmana monen maahanmuuttajan kohdalla on, että verkkopalveluiden löytäminen on melko hankalaa niiden ollessa hajallaan ympäri globaalia internetiä. Lisäksi tiedon saaminen verkkopalvelun ylläpitäjästä ja vastuutahosta on osaksi ongelmallista. Alla olevat linkit vievät siis verkkopalveluihin, joita eri maahanmuuttajaryhmien selvityksen mukaan todettiin käyttävän kesällä 2003.

### **Esimerkkejä maahanmuuttajajärjestöjen käyttämistä ja tarjoamista verkkopalveluista:**

#### **Bosniankieliset:**

<http://www.bihdijaspora.com> (Bosnialaisten maailman unioni – Lontoo)

<http://www.bhsavez.org> (Bosnialaisten yhdistysten unioni Ruotsissa)

<http://www.bhsavez.dk> (Bosnialaisten yhdistysten unioni Tanskassa)

#### **Arabiankieliset:**

<http://www.maktoob.com> (arabiankielisten kohtaustaipaikka, jossa on mahdollista valita käytettävä kieli)

<http://www.aljazeera.net> (arabiankielinen uutispalvelu)

<http://news.bbc.co.uk/hi/arabic/news> (arabiankielinen uutispalvelu)

<http://www.iraq.net> (Englannin Irak-seuran sivusto, jolla uutisia ja viihdettä, mutta ei kotouttavaa, yhteiskuntaan ohjaavaa sisältöä)

<http://www.iraq4u.com> (New Yorkin Irak-seuran sivusto, jolla on uutisia ja viihdettä, mutta ei kotouttavaa, yhteiskuntaan ohjaavaa sisältöä)

#### **Vironkieliset:**

<http://www.svyl.net> (valtakunnallinen kansalaisjärjestö, joka haluaa syventää Suomen ja Viron välisiä suhteita kaikilla elämän alueilla)

<http://www.tuglas.fi> (edistää suomalais-virolaista kulttuuriyhteistyötä)

<http://www.rel.ee> (Ruotsin virolaisten liiton portaali, jossa uutisia ja tietoa Virosta. Toiminta suunnattu nimenomaan maahanmuuttajille.)

<http://www.wolfarsen.com/eesti-selts> (Norjan virolaisten toimintaa)

---

<http://groups.msn.com/eestlased/tere.msnw> (Suomen virolaisten ylläpitämä virtuaalinen keskustelupalvelu eri maissa asuville virolaisille, vaatii rekisteröitymisen)

#### Somalinkieliset:

<http://user.tninet.se/~ayc711p> (Ruotsin valtakunnallinen somali-yhdistys, joka pyrkii edistämään somaleiden oikeuksia ja ylläpitää sivustoa)

#### Venäjänkieliset:

<http://sosed.by.ru/all.htm> (venäjänkielinen portaali, jossa on tietoa Suomesta ja maassa toimimisesta sekä keskustelupalveluita, joissa käyttäjät auttavat toisiaan)

<http://lakipalvelu.info> (venäjänkielinen lakipalvelu, tietoa mm. oleskelu- ja työluvista; laajemmat palvelut maksullisia; tarjoaa myös erilaisia keskustelufoorumeita)

<http://www.finlandia.boom.ru> (venäjänkielinen uutispalvelu, jossa on uutisia Suomesta venäjäksi)

<http://www.suomi.ru> (venäjänkielinen Suomi-portaali, erilaisia keskustelufoorumeita, ajatus kohtaamispaikasta Suomen venäläisille, käyttäjissä myös Venäjällä asuvia)

<http://www.averkiev.com> (venäjänkielinen uutispalvelu, jossa on uutisia Ruotsista venäjäksi)

<http://www.sweden4rus.nu> (venäjänkielinen uutispalvelu, tietoa Ruotsista, keskustelufoorumeita)

<http://www.norge.ru> (Norjaa venäjäksi esittelevä sivusto)

<http://www.russisk.org> (Venäjänkielinen portaali Norjassa, tietoa maasta, keskustelualueita ym. tavanomaista)

<http://www.rusmedia.dk> (uutisia, viihdettä ja yhteystietoja venäjäksi Tanskasta)

<http://www.simnet.is/russland> (venäjäksi tietoa Islannista, maassa elävistä venäläisistä, tietoa maassa toimimisesta maahanmuuttajalle)

---

## TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Pohjimmiltaan tietoyhteiskunnan ja monikulttuurisen yhteiskunnan törmäämisen aiheuttamat kitkat johtuvat riittämättömästä tiedosta puolin ja toisin. Tiedon puute hidastaa virkamieskunnan ja maahanmuuttajien parissa tekevien tahojen työtä ja hankaloittaa maahanmuuttajien integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kyse on siis pitkälti tehokkaasta vuorovaikutteisesta viestinnästä, helposti ymmärrettävässä muodossa taholta ja henkilöltä toiselle – ilman pelkoa suurta osaa jo vaivaavasta infoähkystä.

Selvänä asiana voidaan sanoa, että olemassa olevat ja lähitulevaisuudessa kehitettävät verkkopalvelut ovat vain tukemassa fyysisistä toimintaa. Ne ovat toki erinomainen tapa häivyttää rajoja ja tarjota palvelua uudella tavalla monikanavaisille ihmisille. Olemassa olevan tiedon jäsentäminen nykyistä käytettävämpään, helpompaan ja löydettävämpään muotoon onkin yksi avainasioista.

Tärkeätä on, että nyt jo kehitetyt toimivat verkkopalvelut saadaan otettua tehokkaaksi osaksi viranomaisten työtä. Tämän vuoksi onnistuneiden palveluiden jatkuvuus ja kehittäminen on turvattava. Tämä vaatii vastuutahon ja mielellään palveluun keskittyneen toimituskunnan. Alueellisia rajoja rikkovat verkkopalvelut on saatava tehokkaampan käyttöön, jotta kaikkien ei tarvitsisi tuottaa omia palveluitaan. Tärkeätä olisi saada tiedot ja palvelut yhteiskäyttöön yli kuntarajojen.

Tavoitteiden saavuttamiseksi esitettävät keinot kohdistuvatkin erityisesti maahanmuuttajien palveluita järjestävään virkamieskuntaan, jotta maahanmuuttajien saama palvelu olisi mahdollisimman tuloksekasta.

### Tavoite 3

Valtakunnallisesti palveleva tietopankkimainen verkkopalvelu auttaa sekä virkamies- että asiakastason tiedontarpeessa.

Tärkeätä on hyödyntää olemassa oleva tieto ja taito tulevien palveluiden hahmottelemisessa. Verkkopalvelulla on mahdollista vastata ainakin osaksi melko moneen esille nouseeseen yksityiskohtaan ja osakokonaisuuteen.



**KEINO 3A:** Olemassa olevat ja kehitteillä olevat verkkopalvelut on pyrittävä saamaan koordinoituksi, sertifioituksi palveluksi, joka palvelee sekä viranomaistahoja että asiakkaspintaa.

**TOIMENPITEET:** Keino vaatii luonnollisesti eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja tarjonnan miettimistä. Vastaavan erityisesti e-oppimiseen keskittyvän ajatuksen Tietämyksen Torista nostaa esille Markku Markkula selvitysmiesraportissaan (ks. Markkula 2003).

Eri käyttäjäprofiileilla tms. voidaan luoda erilaisia kaikille avoimia tai osaksi rajattuja palveluja, jolloin on mahdollista hyödyntää esimerkiksi olemassa olevaa tietoa useammalta taholta eri näkökulmista katsottuna. Sähköisen verkkopalvelun luonnissa kannattaa käyttää hyväksi aiemmin tehtyjä kokonaisuuksia, kuten Avoimen oppimiskeskuksen Infopankkia ja tulossa olevaa SELMAN (Seudullinen Monikulttuurinen Tietopalvelukeskus) verkkopalvelua. Näin voidaan paremmin tarjota jo olemassa olevaa tietoa sitä tarvitseville selkeässä ja tarpeenmukaisessa muodossa.

Olemassa olevan suomi.fi -palvelun hyödyntäminen ja monikulttuurisen verkkopalvelun integroiminen sen osaksi voisi olla yksi mahdollisuus. Hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmassa on selvä intressi kyseisen verkkopalvelun kehittämiseen, mutta monikulttuurisuutta siinä ei mainita. Täten tulisi monikulttuurinen sähköinen palvelu saada osaksi kansallisen verkkopalvelun kehittämistä.

Mielessä tulee tietysti pitää ihmisten monikanavaisuus, eli verkkopalvelu ei sulje pois tarvetta järjestää paikallisesti fyysisiä palveluja. Verkkopalvelun avulla voidaan kuitenkin vastata ainakin osittain useampaan esille nostettuun tarpeeseen:

- tietoisuuden herättäminen/luominen maahanmuuttaja-asiassa eri tasoilla yhteiskunnassa
- maahanmuuttajien keinot ja kyvyt jäsentää suomalaisen yhteiskunnan rakennetta ja toimintaa
- olemassa olevan tiedon hyväksikäyttö sekä osaamisen ja tiedon välittäminen eteenpäin niin virkamiesten kuin asiakkaidenkin tahoilla

- viranomaisvalmiuksien kehittäminen ja viranomaisten kouluttaminen maahanmuuttaja-asiakkaiden kohtaamiseen ja palvelemiseen entistä paremmin on verkon kautta edullisempaa kuin huikean työntekijämäärän erillinen kouluttaminen
- olemassa olevien mahdollisuuksien tasa-arvoistaminen eli esimerkiksi tiedonsaannin kehittäminen eri kielillä ja eri tavoin
- pirstoutuneen maahanmuuttajakentän järjestäminen ja esittäminen selkeämpänä kokonaisuutena eri tavoin ja teemoin
- maahanmuuttajien ja muidenkin asukkaiden osallistumismahdollisuuksien kehittäminen entistä paremmiksi
- olemassa olevien kokemusten kerääminen sekä maahanmuuttajilta että heidän parissaan työtä tekeviltä multimediallisesti yhteen sekä kannustavien roolimallien esiin nostaminen.

Työ- tai opetusministeriö valitaan verkkopalvelun vastuutahoksi, mutta yhteistyötä tehdään tarkasti eri ministeriöiden kanssa siten, että jokainen pääsee ja veloitetaan tuomaan mukaan oman vastualueensa tehtäväkokonaisuudet. Suomi.fi -palvelua ylläpitävän valtionvarainministeriön rooli on olennainen. Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) saattaisi olla sopiva jo valmiiksi eri tahoja kokoava taho toimimaan yhteyslinkkinä ministeriöiden ja verkkopalvelua tuottavan toimituskunnan välillä. Tietoyhteiskuntaohjelmajohtaja tulisi ottaa mukaan työn tekoon. ETNO:n ongelmaksi nähdään useammalla taholla sen rooli vain suosituksia antavana ”keskustelukerhona”, jolla ei ole toimeenpanovaltaa.

Verkkopalvelun mainostamisesta tulisi pitää huoli valtakunnan tasolla, ja sen tarjoamat mahdollisuudet pitäisi tehdä tutuiksi joka puolella, jotta kyseistä palvelua osattaisiin ja ymmärrettäisiin käyttää hyväksi. Liittäminen osaksi suomi.fi -palvelua olisi perusteltua, koska sille on jo järjestetty mainoskampanja.

Lisäksi huomiota tulee kiinnittää sähköisten hakupalveluiden toimintaan ja helppokäyttöisyyteen. Tässä voisi olla yhteistyön paikka esimerkiksi semanttista webbiä ja niin sanottua datalouhintaa (*datamining*) tutkivien tahojen, kuten yliopistojen ja teknisten korkeakoulujen kanssa.

---

**KEINO 3B:** Edellä mainittujen tietojen ja palvelujen yhdistämistä varten tulisi luoda selkokielineen auktoriteetti, monikulttuurinen asiakaspalvelijajärjestelmä.

**TOIMENPITEET:** Tämä toimii tulkkina viranomaisten ja asiakkaan välissä selittäen päätösten ja muutosten merkityksen kansalaisen kannalta. Järjestelmä voi olla sähköinen palvelu, ”virtuaalikoordinaattori”, mutta sen lisäksi se voi tarjota fyysisistä palveluaan paikallisesti niin sanottujen kulttuuritulkkien välityksellä, jotka voivat olla tarpeen vaatiessa tietynlaisia kiertäviä lähetysaarnajia. Kyseessä voisi siis olla eräänlainen monikulttuurinen versio Kysy kirjastonhoitajalta -palvelusta, jossa kysyjän kannalta ei ole merkitystä, mistä päin Suomea vastaus tulee. Kunhan se tulee ripeästi, on oikea ja luotettava.

Asiakaspalvelujärjestelmänä virkamieskoneiston ja asukkaan välillä voisi toimia eräänlainen *front office* eli yhden luokun palvelupiste, josta olisi saatavissa apua monella kielellä joko kulttuuritulkkien toimesta, mutta myös tarvittaessa virtuaalitulkkauksen keinoin. Alueellisesti fyysisten konttorien tulisi olla Helsingin kulttuurikeskus Caisan tyyppisiä kohtaustaikkoja.

**KEINO 3C:** Verkkopalvelua varten tulee perustaa ammattitaitoinen toimituskunta.

**TOIMENPITEET:** Toimituskuntaan kuuluu eri tahoilta asiantuntijoita, jotka päivittävät ja huolehtivat verkkopalvelun kehittämisestä. Toimituskunta voi periaatteessa toimia virtuaalisena työryhmänä, jonka jäsenet ovat fyysisesti toisistaan erillään. Toimiminen vaatii tehokasta ja taitavaa verkostojohtamista, etenkin mikäli ryhmä toimii ja työskentelee pääasiassa fyysisesti toisistaan erillään.

Verkkopalvelun tulee olla usealla kielellä tietoa ja vuorovai-  
kutteista palvelua tarjoava, joten toimituskunnassa olisi oleellista olla maahanmuuttajataustaisia, suomalaisen yhteiskunnan hyvin tuntevia ja kenties journalistista kokemusta omaavia henkilöitä. Tämä lisää toimituskunnan työn haastavuutta entisestään.

#### Tavoite 4

Maahanmuuttajien rooli on merkittävä kehitettäessä virkamies-työtä.

Monikulttuurista työtä tekevän työntekijän tulee hallita monia taitoja palvelukseen onnistuneesti sekä työnantajaa että asiakasta.

**KEINO 4A:** Maahanmuuttajataustaiset työntekijät ovat kotouttamistyössä avainasemassa.

**TOIMENPITEET:** Heidän koulutukseensa ja työhönottoonsa tulee panostaa, mutta heille annettavan selkeän ohjauksen lisäksi koulutusta tulee antaa myös valtaväestöön kuuluville työntekijöille sekä työnjohdolle. Maahanmuuttajien palkkaaminen ei ole kuitenkaan itseisarvo, vaan sen tulee palvella työtehtävän hoitamista.

Kun tehdään työtä maahanmuuttajien kanssa, ovat maahanmuuttajataustaiset työntekijät avainasemassa, sillä heillä on usein itsellään omakohtaista kokemusta tilanteesta, jossa asiakas on palvelua ja tietoa hakiessaan. Maahanmuuttajataustaisen työntekijän kannalta on tärkeää, että hän on jo kotoutunut Suomeen, eli että oma sopeutumisprosessi ei ole kesken. Maahanmuuttajataustaiset työntekijät ovat usein myös erityiskohderyhmän viestinnän kannalta avainasemassa.

Työntekijöiden maahanmuuttajatausta ei yksin riitä takaamaan tavoitteiden toteutumista. Onkin varmistuttava siitä, että henkilöstöllä on monietnisen työn edellyttämät valmiudet ja korkea työetiikka. (Joronen 2003).

**KEINO 4B:** Asenne- ja suvaitsevaisuuskoulutuksen lisäksi työnantajatahoille tulee luoda selkeät ohjeistukset monikulttuuristuvan työpaikan tehokkaan toiminnan takaamiseksi.

**TOIMENPITEET:** Selkeillä toimintaohjeilla, vastuilla ja toimintatavoilla luodaan turvallinen ja helppo työympäristö, jossa jokaisen on mahdollista tehdä työnsä parhaalla mahdollisella tavalla. Valta-

---

kunnan tasolla tulisi luoda ohjeistus työnantajatahoille keinoista ja tavoista oman työyhteisön moniarvoistamiseksi mahdollisimman toimivalla tavalla.

Koska kotouttavaa työtä tekevät tahot ovat usein lähestulkoon uusia niin viranomais- kuin kolmannen sektorin toimijoidenkin puolella, on tarvetta erityisesti monikulttuuriselle työnohjaukselle, konsultoinnille ja koulutukselle.

Lisäksi tietoyhteiskuntataitojen peruskoulutusta voitaisiin lisätä työpaikoilla siten, ettei koulutus kohdentuisi vain tietystä toimenkuvassa tarvittaviin suppeisiin taitoihin.

Vastuutahoksi opetusministeriö. Tiivistä yhteistyötä esimerkiksi työministeriön ja jo suhteellisen monikulttuuristen suurten yritysten kanssa.

Asiakaspalvelutasolla tarkoitetaan niitä toimenpiteitä, joita esimerkiksi kaupungit ja kunnat järjestävät maahanmuuttajia varten. Kyseessä on siis nimenomaan se taso, johon suurin osa kotouttavasta ruohonjuuritason työstä kohdentuu. Käytännössä korkeamman tason toiminnan suunnittelu ja järjestäminen tähtää siihen, että asiakaspalvelu toimii mahdollisimman joustavasti. Arvioidaanhan esimerkiksi valtion tai kunnan strategioiden ja suunnitelmien toimivuutta juuri konkreettisen toiminnan näkökulmasta.

Maahanmuuttajien kannalta tärkeitä tietoyhteiskunnan tarjoamilla välineillä tarjottavia palveluita ovat erityisesti kielitaidon parantamiseen keskittyvät toimenpiteet. Atk-perustaitojen opetus siltä osin, kun nykyisessä tietoyhteiskunnassa selviäminen vaatii, nousee myös voimakkaasti eri puolilla esille, samoin luonnollisesti työllistyminen ja sen sisältämät osa-alueet. Työllistymisen sanotaan olevan selvä etappi kotoutumisessa, merkki siitä että kotoutumisessa on edetty jo pitkälle ja että integroituminen luultavasti etenee myös jatkossa rivakasti.

Tietoyhteiskunnan välineillä haluttaisiin myös lisätä tietoisuutta yhteiskunnassa toimimisen peruspelisäännöistä, rakenteiden hahmottamisesta, perustietoa maassa elämisestä ja toimimisesta asiakokonaisuuksina. Yleisöpäätteet nähdään yhtenä keinona, jota moni tarjoaa tasa-arvoistaakseen tietä verkkopalveluihin.

Näiden lisäksi yksi suurimmista nimenomaan asiakkaiden palvelussa kohdattavista haasteista on asiakkaan heikko kielitaito. Erilaiset

---

tulkkipalvelut ja maahanmuuttajien tavoittamiseen liittyvät keinot ovatkin ratkaisevan tärkeitä monella palvelusektorilla. Kyse on jälleen viestinnästä ymmärrettävässä muodossa henkilöltä toiselle.

Kun kielikoulutus on kotoutumista ja työmarkkinoille sijoittumista ratkaisevasti edistävä tekijä, voisi tietoyhteiskunnan asiakastasoa ajateltaessa e-oppimisella olla huomattavasti nykyistä suurempi rooli. Kielen opettelemiseen ei tunnu riittävän tarpeeksi resursseja, joten verkossa opetteleminen voisi olla melko edullinenkin keino opetella suomen kieltä. Se sopisi etenkin kielessä jo hieman edistyneemmille, joiden on muuten hankala löytää itselleen kursseja (Cortéz-Téllez & Lehikoinen 2003; Martin 2003).

Maahanmuutto asettaa kunnan peruspalveluille runsaasti muitakin pulmia, eikä niitä ole tässä tarkoituksenmukaista luetella. Selvää kuitenkin on, että esimerkiksi paljon sosiaali- ja terveys- ja työvoimapaalveluita käyttävien maahanmuuttajien palvelun kannalta myös näiden sektorien toiminnan tehostaminen sähköisillä palveluvälineillä on tärkeää. Huomiota kuuluukin kiinnittää esimerkiksi sähköiseen ajanvaraukseen, tekstiviestipalveluihin, sähköiseen reseptiin ja muihin jo kehitteillä tai käytössä oleviin palveluihin.

## KIRJAVA KOHDERYHMÄ

Sähköisiä palveluja suunniteltaessa tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon erilaiset maahanmuuttajaryhmät ja heidän tarvitsemansa palvelut. Näitä ryhmiä ovat mm.:

- Suomeen vasta muuttoa harkitsevat henkilöt
- Täällä jo töissä olevat maahanmuuttajat
- Suomessa jo pidempään olleet, mutta pakolaisstatuksella maahan muuttaneet eli kotouttamislain ulkopuolella olevat henkilöt
- Maassa alle kolme vuotta olleet kotouttamislain piiriin kuuluvat henkilöt
- Maan sisällä muuttavat maahanmuuttajat
- Toisen polven maahanmuuttajat

- 
- Eri ikäiset maahanmuuttajat, eri koulutustaustan, eri kielitaidon omaavat henkilöt jne.

Listaa voisi jatkaa loputtomiin. Maahanmuuttajien joukossa on korkeasti koulutettua väkeä, jonka osaamispääoma on merkittävä, mutta myös paljon väkeä, joiden kotoutumis- ja sopeutumisedellytykset ovat heikot. Kun tietoyhteiskunta on myös oppimisyhteiskunta, lasketaan paljon yksilön oman oppimiskyvyn varaan. Tämä asettaa yksilön lisäksi yhteiskunnalle suuria vaatimuksia. Jotta yksilö voisi raadollisesti ajateltuna olla mahdollisimman suureksi hyödyksi itselleen ja häntä palvelevalle yhteiskunnalle, tulee hänen osata ja haluta toimia aktiivisesti yhteiskunnassa. Ja yhteiskunnan tulee pystyä antamaan yksilölle mahdollisimman hyvät mahdollisuudet kotoutua, oppia tehokkaaksi osaksi yhteiskuntaa. Tämän vuoksi on yhteiskunnan panostettava ennen kaikkea maahanmuuttajien kielitaidon, mutta myös muiden taitojen kehittämiseen, unohtamatta monien pakolaisten kärsimien henkisten vammojen hoitamista ja kuntouttamista.

Kansalliset haasteet tulevat kenties parhaiten esiin paikallisella tasolla ja julkisella sektorilla, jonka palveluiden piiriin suurin osa maahanmuuttajista joutuu tai pääsee heti alkumetreillä. Julkisen sektorin verkkopalveluita on kehitelty aika lailla, mutta tulokset eivät ole olleet aivan niin hyviä kuin on toivottu (Sasi 2002). Erityisesti viranomaisten ja kansalaisten välinen kommunikaatio on kehittymätöntä, ja sisältöjen tuottaminen julkisen sektorin verkkopalveluille on osoittautunut odotettua vaativammaksi prosessiksi (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002).

## MAAHANMUUTTAJIEN TAVOITTAMINEN

Ainaisena ongelmana on siis viestintä, jota tulisi kehittää entisestään. Tämä on oikeastaan monessa kohtaa ydinkysymys. Annettavan ja haettavan tiedon sisältö vain muuttuu. Tarvetta on tehokkaille kanaville, joilla markkinoidaan palveluja. Palvelujen puolestaan toivotaan usein olevan keinoja tiedon parempaan, tehokkaampaan ja helpompaan saantiin. Pelkkiä viestintäkanavia tärkeämpää on luonnollisesti



---

viestin sisältö, hyödyn osoittaminen ja työn vähentäminen. Näiden tekijöiden toteutuessa viestikin muuttuu kiinnostavaksi.

Viestintäkanavien ja -käytäntöjen löytäminen tuntuu olevan monella taholla ongelmallista, ellei olemassa ole maahanmuuttajayhdistykset yhteen kokoavia tahoja tai kohtauspaikkoja, joissa maahanmuuttaja-aktiivit näkevät toisiaan, ja jonne myös tarjolla oleva informaatio on koordinoitusti koottu. Avainsanana maahanmuuttajien tavoittamisessa on kielitaito: maahanmuuttajien suomen kielen taito, ja maahanmuuttajien suuntaan viestittäessä myös maahanmuuttajien omat äidinkielet. Englanti, ranska ja saksa ovat hyviä kieliä silloin kun puhutaan Suomeen houkuteltavista osaajista. Monien muista syistä Suomeen tulleiden ja tulevien parissa edellä mainitut kielet eivät ratkaise kommunikaatio-ongelmaa.

Paikallistasolla elintärkeitä ovat fyysiset monikulttuuriset kohtauspaikat sekä maahanmuuttajataustaiset ihmiset työntekijöinä. Heillä on usein itsellään omakohtaista kokemusta tilanteesta, jossa asiakkaat ovat palvelua ja tietoa hakiessaan. Nämä työntekijät osaavat kielen lisäksi kulttuurien vaatimia tapoja ja sääntöjä, tuntevat oikeat avainhenkilöt sekä herättävät luottamusta maahanmuuttajaryhmissä. Toiminnan tulee olla pitkäjänteistä ja tuottaa selkeää hyötyä eri tahoille, jotta se kiinnostaa ja aktivoi myös kohderyhmää. Maahanmuuttaja-asiakkaat myös vierailevat toimipaikoissa hakien fyysistä kontaktia ja apua asioiden hoitamiseen selvästi useammin kuin valtaväestöön kuuluvat asiakkaat.

Valtakunnallisella tasolla toimiminen vaatisi vahvaa verkottumista ja olemassa olevien yhteistyöverkostojen kartoittamista. Tilanteen kartoittamiseen saa toki apua paikallisesti maahanmuuttajien parissa töitä tekevilta, mutta myös heidän haasteenaan on usein maahanmuuttajakentän pirstaleisuus, yhteisöjen toiminnan (in)aktiivisuus, sisältö, kiinnostus (tai sen puute) muuta toimintaa kohtaan sekä resurssien puute. Maahanmuuttajien tavoittamisessa paikalliset aktiiviset maahanmuuttajia yhteen kokoavat tahot ovatkin tärkeitä, esimerkkeinä pääkaupunkiseudun Kulttuurikeskus Caisa, maahanmuuttajia paljon kouluttavat oppilaitokset, työvoimatoimistot, sosiaalikeskukset ja aktiiviset yhdistykset, kuten Turussa eri maahanmuuttajaryhmiä yhteen kokoava YHDESSÄ-yhdistys.

---

Maahanmuuttajien ja median suhdetta selvittävän Turun yliopiston tutkijan Osku Laukkasen (2003) mukaan televisio on maahanmuuttajien keskuudessa ehdoton ykkösmedia, mutta myös internetin käyttö on yleistä sekä pitkään Suomessa että alle kolme vuotta maassa olleiden keskuudessa. Täten maahanmuuttajien medioiden käyttö on helppoutta tavoittelevaa, tietyssä mielessä passiivista. Omankielinen tieto houkuttelee ja sitä haetaan mielellään luotettavina pidetyistä lähteistä, omasta maasta, omankielisiltä televisiokanavilta.

Digi-tv:n peiton ennustetaan kasvavan vuoden 2004 elo-syyskuuhun mennessä peräti 94 prosenttiin (Harjuhahto-Madetoja 2003). Siirryttäessä vähitellen kokonaan analogisista lähetyksistä digitaalisiin, muuttuvat myös televisiotarjonnan mahdollisuudet huomattavasti. Erilaiset kerrattavat ja ladattavat kotouttamispaketit on helpompi luoda osaksi digi-tv:n tarjontaa. Myös erilaisten kieliversioiden tekeminen ja muu tällä hetkellä hankalampi ja kalliimpi sisällöntuottaminen helpottunee. Digi-tv saattaakin olla keino tavoittaa maahanmuuttajia, jolloin heitä voidaan integroida sen avulla aktiivisesti yhteiskuntaan esimerkiksi tehostamalla kielen oppimista ja opetusta.

### **Tietoyhteiskuntataitoiset kulttuuritulkit**

Valtaväestön tavoittamiseen käytetyt keinot eivät siis välttämättä tällä hetkellä tavoita maahanmuuttajia, vaikka onkin muistettava tämän ryhmän heterogeenisuus. Näin ollen maahanmuuttajien tavoittaminen perinteisten medioiden välityksellä ei välttämättä ole kaikkein toimivin ratkaisu, vaan eräänlaisia kulttuuritulkkeja tarvitaan niin asian mainostamiseen, sen sisällön ja hyödyn selittämiseen kuin ihmisten tavoittamiseenkin.

Erityissosiaalityöntekijä Päivi Talvinen (2003) on kuvannut kotouttamistyön vaatimuksia seuraavalla tavalla: yleisellä tasolla kotouttamistyö on melko uudenlaista asiakaspalvelutyötä, joka vaatii monipuolista tietoa ja taitoa. Keskeisiä vaatimuksia kotouttamistyöntekijälle on esimerkiksi asiakasrekrytointi eri kielillä, sillä monet asiakkaat eivät käytännössä puhu suomea. Tilanne ei tosin

---

ole samanlainen kaikkiällä, ja vakava kielitaidon puute on usein ongelma erityisesti pakolaisten kanssa työtä tehtäessä. Oleellista on yhteiskunnan ja julkisen sektorin toiminnan tuntemus, sillä työ edellyttää erilaisiin etenkin sosiaalitoimen toimeksiantoihin liittyviin kysymyksiin vastaamista. Työ edellyttää myös yhteisten toimintakokonaisuuksien ja prosessien läpikäymistä, sisällöllisten kysymysten selvittämistä sekä seurantaa. Suunnitelmallisuus, ryhmätoimintojen ohjaus, materiaalien kerääminen, suunnittelu ja luominen, tiedonkulkuun perehtyminen, asiakaspalaute, oman työn ja tiimityön kehittäminen sekä yhteistyötahojen kuuleminen ovat kaikki osa kotouttamistyöntekijän työnkuva.

Kotouttamistyöntekijän tai eräänlaisen kulttuuritulkin ei tarvitse olla välttämättä maahanmuuttajataustainen, mutta kotouttamisprosessin läpikäynti tai hyvä perehtyminen siihen auttaa huomattavasti työnteossa. Työntekijän kannalta on kuitenkin tärkeää, että hän on itse jo eräällä tavalla päättänyt oman kotoutumisprosessinsa, jolloin esimerkiksi oman kulttuurin ihannointi on jo takanapäin ja työhön ja asiakkaisiin voi suhtautua tasaveroisesti omasta kulttuuritaustasta riippumatta.

Edellä kuvatut tehtävät liittyvät kotouttamistyöntekijän työnkuvaan. Tämän lisäksi asiakaspalvelijalla tulee olla monikulttuurisessa tietoyhteiskunnassa hallussaan ainakin perustavanlaatuiset tietoyhteiskuntataidot, kuten kyky työskennellä yleisimpien laitteiden ja ohjelmien kanssa, etsiä ja suhtautua kriittisesti tarjolla olevaan tietoon. Erilaisia viestintävaatimuksia on siis runsaasti, sillä kielellisen, informaatioteknisen, kulttuurisen ja kuvallisen viestinnän osaaminen ei ole yksinkertainen asia.

### **Maahanmuuttajaryhmien oma näkemys**

Tietoyhteiskunta tarjoaa mahdollisuuksia tavoittaa monia ihmisiä kerralla, mutta ongelma on monesti monisyinen: läheskään kaikilla maahanmuuttajilla ei ole valmiuksia käyttää tarjolla olevia mahdollisuuksia, kun taas niitä sujuvasti hyödyntävät osaavat jo enemmän tai vähemmän suomea. Lisäksi selvitettävänä on ylipäätään olemassa olevien tahojen yhteystietojen ja toiminnan jäsentäminen. Tällä hetkellä

---

yhtenä haasteena on koota koordinoitusti tiedot esimerkiksi maamme maahanmuuttajatoimijoiden tilanteesta: minkä verran niitä on, mitä ne tekevät ja miten niihin saa yhteyden. Tärkeätä on myös tietää kehen tulisi ottaa yhteyttä, eli kuka on vaa'ankieliasemassa yhteisössä.

Tehtyjen haastattelujen ja kyselyiden mukaan yhteydenpito maahanmuuttajayhdistysten kesken toimii pääsääntöisesti puhelimen välityksellä, mutta paikoin käytetään myös sähköpostia. Nykyisin monen mielestä toivottoman hidas tavallinen posti on yhä aktiivisesti käytössä esimerkiksi jäsenkirjeiden jaossa, sillä kaikilla ei suinkaan ole mahdollisuutta sähköpostin käyttöön. Lisäksi erilaiset kohtauspaikat ja niiden työntekijät ovat tärkeitä keinoja tiedonvälityksessä. Internet-sivujen käyttö oman yhdistyksen tiedotuksessa ei ole vielä kovinkaan suosittua, suureksi osaksi osaamisen puutteen vuoksi.

Yhdistysten välillä on suuria eroja, ja esimerkiksi somalien yhdistyksissä tieto leviää vielä tällä hetkellä parhaiten ihmisten välityksellä, joten ero on suuri esimerkiksi suomalaisiin järjestöihin tai moniin virallisempiin monikulttuurisuusjärjestöihin, joiden kommunikoinnissa sähköposti, oma lehti tai omat internetsivut ovat vakiinnuttaneet asemansa viestintäkeinoina. Somalit ovat poikkeuksellisen tehokkaita puhetiedon siirtämisessä, joten matkapuhelin on kyseisen etnisen ryhmän sisäisessä tiedonsiirrossa suuressa roolissa.

Monet maahanmuuttajat pitävät aktiivisesti yhteyttä ulkomailla asuviin sukulaisiin, tuttaviiin ja perheenjäseniin, joten viesti Suomessa elämisestä ja olemisesta leviää tehokkaasti. Suomi-kuva kehitty siten maailmalla jatkuvasti erittäin tehokkaan verkoston kautta. Tietoyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet ovat helpottaneet tätä yhteydenpitoa huomattavasti.

Monilla maahanmuuttajilla on todellinen tarve opetella esimerkiksi tietokoneen käyttöä, sillä sähköpostin ja keskustelupalstojen avulla on mahdollista pitää edullisesti yhteyttä tärkeisiin ihmisiin, vaikka he sijaisivatkin fyysisesti toisella puolella maapalloa. Samoin koetaan tärkeäksi omalla kielellä kirjoitetun tiedon saanti kotimaan tilanteesta, tapahtumista, politiikasta, taiteesta ja kulttuurista. Tämän vuoksi maahanmuuttajat ovatkin aktiivisia julkisten internet-päätteiden hyötykäyttäjiä.

---

Yleisesti maahanmuuttajien tavoittamisessa ja heille suunnatussa tiedottamisessa nousee esiin tarve selkiyttää viranomaiskäsitteitä ja eri päätösten merkityksiä. Ongelmana on asioiden liian koukeroinen esilletuonti, jolloin asia hukkuu vaikeiden kielivalintojen ja byrokraattisten päätöstekstien sekaan. Lisäksi yleisesti kysytyjen asioiden tulisi olla selkeästi listattuja, ja kysymyksiin löytyä vastaajia, jotta yhteistyö toimisi mahdollisimman jouhevasti. Täten siis haasteellinen maahanmuuttajaryhmien tavoittaminen ei pelkästään riitä, vaan viestin muotoon on kiinnitettävä vähintään yhtä suurta huolta ja huomiota kuin valtaväestön kanssa. Kohdemarkkinointi ja muu mukaan lukien.

Tällä hetkellä monen maahanmuuttajajärjestön tiedonsaanti on sirpaleista ja satunnaista. Tietoa saadaan erilaisissa tapaamisissa muilta maahanmuuttajilta, viranomaisilta, hajanaisten maahanmuuttajaverkostojen ja projektien välityksellä. Näin ollen puuttuu yhdistävä tekijä, joka palvelisi niin maahanmuuttajajärjestöjä kuin mahdollisesti myös viranomaisia. Asuinpaikasta riippumatta ajantasaista tietoa eri kielillä tarjoavaa verkkopalvelua on ehdotettu yhdeksi ratkaisuksi, mutta sen tarkemmin asiaa ei juuri ole osattu määritellä.

Yhdistykset pitävät ennen muuta tärkeänä asiantuntevaa apua, jonka tulisi olla mieluiten omankielistä. Mielenkiintoista onkin, kokevatko maahanmuuttajajärjestöjen ihmiset saaneensa omalla kielellään epäpätevää apua, vai ovatko odotukset epärealistisia? Joka tapauksessa haasteena on löytää ihmisiä, jotka osaavat antaa asiantuntevaa apua, ja ovat lisäksi maahanmuuttotyön ammattilaisten sekä yhdistysten mielestä työhön sopivia.

Maahanmuuttajien aktivoiminen on luonnollisesti haastava tehtävä – sama pätee osaan valtaväestöstä. Lisänä on toki merkittävät määrät ennakkoluuloja valtaväestön puolelta, mahdolliset ennakkoluulot maahanmuuttajien kesken sekä luonnolliset esteet, kuten joka paikassa vaadittu kielitaito. Lisäksi esiin nousevat kulttuurierot, joten huomiota olisi tärkeää kiinnittää erityisesti naisten kotoutumiseen yhteiskuntaan. Riskinä on osassa tapauksista, että mies hoitaa lähes kaiken kodin ulkopuolisen yhteydenpidon ja toimenpiteet, jolloin naisen tieto ja taito yhteiskunnassa toimimisesta jää erittäin vaillinaiseksi.

---

Yhdistysten mukaan aktivoinnin kannalta on tärkeää vastata yhteisöjen tarpeeseen, sitoutua asiaan ja kuunnella yhteisöjen ääntä toiminnan ohjaamiseksi tarpeen vaatimaan suuntaan. Suurin osa maahanmuuttajista on aktiivisia, mutta saattaa passivoitua ja turhautua ajan myötä, mikäli esimerkiksi työtä ei toistuvasta koulutuksesta ja hakuyrityksistä huolimatta löydy.

Tämä ei luonnollisestikaan koske niitä osaajia, joita pyritään houkuttelemaan Suomeen, vaan sitä suurta massaa, jossa piilee paljon potentiaalia, mutta jota ei saada hyödynnettyä yhteiskuntamme tarvitsemalla tavalla. Tietoyhteiskunta tarjoaa paljon mahdollisuuksia työnhakuun, jos vain puitteet ovat kunnossa. Samaan aikaan tulee kuitenkin olla realistinen, jotta myös maahan muuttaneella olisi realistinen käsitys omista kyvyistään ja yhteiskunnan asettamista vaatimuksista.

## OSKU JA MATKA – MONIKULTTUURISTEN TIETUYHTEISKUNTAPROJEKTtien OPETUKSET

Monia edellä mainituista ja eri puolilla esille nousseista tarpeista ja keinoista kokeiltiin Turussa yhdessä Oppivat Seutukunnat (OSKU) -projektissa. Turussa testatuista asiakaspalvelutason toiminnan haasteista ja malleista saatiin havaintoja, jotka tukevat osaltaan asiakaspalvelutason tunnistamia haasteita monikulttuurisuutta ja tietoyhteiskuntaa yhdistettäessä.

Hankkeessa oli muutamia peruselementtejä, joiden avulla paikallisen, monikulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittymistä pyrittiin viemään eteenpäin. OSKUn sisällä ollut MATKA (Maahanmuuttajien tietoyhteiskuntataitojen kehittämishanke) tuki toimintatavoiltaan mainiosti hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastaista toimintaohjelmaa (ETNORA), jossa todetaan kansallisen politiikan kokonaisuuden rakentuvan valtakunnan tason, aluetason ja kuntatason hyvistä käytännöistä ja toimenpiteistä (ks. Työministeriö 2001).

### **Työvoimapoliittinen koulutus**

Puolen vuoden pituisen työvoimapoliittisen koulutuksen avulla projektille koulutettiin työntekijöitä, vertaisohjaajia, jotka toimivat

---

atk-tukihenkilöinä työskennellen sekä projektin sisällä että asiakkaiden parissa. Koulutuksen avulla työttömistä kurssilaisista pyrittiin luomaan asian hallitsevia ihmisiä, jotka pystyvät olemaan tietoyhteiskuntataitojen ohjaamisen suhteen vertaisia, mutta hoitamaan myös paikallisen verkon hallinnoinnin ja ylläpidon sekä luomaan alueelle yleisöpäätejärjestelmän. Tämä oli paljon vaadittu, kun lisäksi puolet työntekijöistä oli maahanmuuttajataustaisia: heidän kokemuksensa suomalaisesta työyhteisöstä olivat hyvin vähäisiä, ja osalla kielitaito oli selvästi puutteellinen. On myös muistettava valtaväestöön kuuluneiden työhistorian erilaisuus, atk- tai opetusalan ammattilaisia ei joukossa ollut lainkaan.

Toimintatapana edellä mainittu tosin tukee hienosti ajatusta kuntatason suositeltavista toimenpiteistä rekrytoida etnisen monimuotoisuuden lisäämiseksi henkilöstöön maahanmuuttaja- ja vähemmistötaustan omaavia henkilöitä. Projektin ollessa kuitenkin määräaikainen eivät sen työntekijät olleet pääosin vakinaista henkilökuntaa, jonka palkkaamista tulisi kuntatason suositusten mukaan suosia (Työministeriö 2001).

On myös muistettava, että ennen hankkeeseen lähtemistä tulisi olla hyvin selvillä siinä vaadittavista tehtävistä, käytännön työn edellyttämistä tarpeista, jotta myös koulutus ja koulutukseen valittavat osataan valita tarpeita vastaaviksi. Tällöin koulutettaville on myös selvää, mitä taitoja heiltä edellytetään, jolloin suhtautuminen teknisten taitojen lisäksi niin sanottujen metataitojen opettelemiseen muuttuu aktiivisemmaksi. Kouluttajilta ei tällöin mene niin paljon aikaa rekrytoitujen henkilöiden työvalmiuksien kehittämiseen, vaan he voivat keskittyä enemmän varsinaisen työn vaatimuksiin (Leppilampi et al. 2003; Karinen & Virtanen 2003).

### **Paikallisverkon haasteet**

Monikulttuurisuus on noussut Itä-Turussa monessa kohtaa esiin. Kaikille Itä-Turun asukkaille luotu paikallisverkko kamppaili sisällöntuotannon ongelmien kanssa, johon voidaan ajatella olevan monia syitä. Yhtä hyvää syytä paikallisen verkon suosion vähäisyydelle ei voida

---

nostaa. Sisältöön panostaminen olisi vaatinut aktiivista toimituskuntaa, mihin projektin työntekijöillä ei ollut mahdollisuuksia eikä täysin valmiuksiakaan, eikä heitä tätä silmällä pitäen oltu hankkeeseen valittukaan. Verkon sisällön luomisessa lähtökohtana oli kunnianhimoinen ajatus tavallisista käyttäjistä aktiivisina sisällönluojina.

Paikallisessa tutkimuksessa haastateltujen mukaan asukkaiden oma aktiivisuus oli asetettu liian suureen rooliin, jotta aktiivisia käyttäjiä olisi saatu riittävästi (Gustafsson & Mannermaa 2003). Monikulttuurisuuden näkökulmasta paine nousee vielä suuremmaksi, sillä moni maahanmuuttaja on kiinnostunut erityisesti oman maansa tapahtumista tai ainakin lukemaan asioista omalla kielellään. Sen sijaan paikallisen asian ymmärtäminen vieraalla kielellä ei luonnollisesti ole kiinnostuksena kärkipäässä. Vaikka verkossa oli useita erikielisiä alueita, korostui asia entisestään verkon pääkielen ollessa suomi.

Muita esille nousseita syitä olivat verkkoon rekisteröityneiden tietokoneen tai internet-yhteyden puute kotona, verkon käyttöönoton vaikeus verrattuna selainpohjaisiin avoimiin systeemeihin, vaikeudet verkon pohjana olevan ohjelman lataamisessa internetistä tai tallentamisessa omalle koneelle. Asukkaille ei koulutuksen aikana myöskään syntynyt riittävää uskallusta käyttää koneita ja verkkoja itsenäisesti.

Verkon epäsuosion syyksi epäiltiin myös alueen yhteisöllisyyden ohuutta ja epäluonnollisuutta kokonaisuutena, koska alue koostui useasta erillisestä asuinalueesta. Verkko ei myöskään itsessään synnyttä yhteisöllisyyttä, vaan toimii sen kanavoijana. Maahanmuuttajien tapauksessa esiin nousi myös ajatus olemassa olevien paikallisten maahanmuuttajayhteisöjen pienestä koosta ja melko heikosta järjestäytymisasteesta, eli verkkopohjaiselle tiedotuskanavalle ei varsinaisesti nähty tarvetta, tai sen mahdollisuuksia ei ymmärretty täysin. Lisäksi kolmannen sektorin toiminnan luonne poikkeaa ”virkatyöstä”, joten yhdistysten ja järjestöjen hitaampi etenemistahti ja vapaaehtoisuus tulee ottaa huomioon kokeilukauden keston pituudessa tämänkaltaisen verkon käyttöönoton hyötyjen osoittamiseksi.

Kaupungissa kilpailu asukkaiden ajasta ja mielenkiinnosta on monien muiden toimintojen kanssa kovaa. Suljetun verkon lansee-



---

raus ja oman nimen käyttö verkossa liikuttaessa jo totutun avoimen systeemin sijaan oli tahmeaa. Verkon ylläpidossa ja hallinnoinnissa nähtiin lisäksi teknisiä rajoitteita, jotka hankaloittivat verkon käyttöä. Teknisen selaimen (FirstClass Client) toimivuus ei vastannut lainkaan käyttäjien odotuksia (Gustafsson & Mannermaa 2003). Lisäksi verkkoon rekisteröityessä saatavan sähköpostiosoitteen merkityksen vähentyessä paine siirtyi käyttöliittymän käytettävyyteen ja sisällön houkuttelevuuteen (Karinen & Virtanen 2003).

Verkon aktiiviset käyttäjät käyttivät aktiivisesti myös internetiä ja sähköpostia, mutta ahkera, kokeneempi internetin ja sähköpostin käyttäjien enemmistö ei oppinut tai halunnut ottaa paikallista verkkoa päivittäiseen käyttöönsä. Verkon sisältöä pidettiin etenkin tottumattomimpien käyttäjien parissa ihan hyvänä, mutta moni myös kritisoi sisällön puutetta tai laatua. Tottuneemmat tietoverkkojen käyttäjät eivät olleet juurikaan kiinnostuneita sellaisista palveluista kuin kirpputori ja keskustelupalsta. (Gustafsson & Mannermaa 2003). Verkon tarjoamiin palveluihin olisi kenties tarvittu omaa ammattitaitoista toimituskuntaa, mutta tällöin ajatus asukkaista aktiivisina sisällöntuottajina olisi kärsinyt entisestään, eivätkä käyttäjät olisi oppineet ”rooliaan” aktiivisina sisällön luojina.

Lisäksi monilla toimijoilla oli jo omat verkkosivunsa ja palvelunsa. Pelkkä linkkilista toisenlaisessa toimintaympäristössä ei välttämättä kiinnosta käyttäjiä tai herätä toimijoiden halua luoda palveluaan myös toiseen järjestelmään. Niillä maahanmuuttajilla ja heidän järjestöillään, joilta www-sivut puuttuivat, oli usein myös puutteelliset taidot, mahdollisuudet, tilojen puute ja osaksi myös toiminnan organisoimaton luonne hankaloittamassa omien www-sivujen tekoa. He tarvitsisivat omankielistä apua omankielisten sivujen tuottamiseksi. Edellä mainittuja sisällöntuotannon ongelmia ei tosin voi pitää kovin yllättävinä, sillä niihin liittyvät ongelmat ovat leimaa-antavia koko suomalaiselle tietoyhteiskuntakehitykselle.

Viihdeteollisuuden menestyjien, tietokonepeleihin, tarkastelu avaa sisällöntuotannossa mielenkiintoisia mahdollisuuksia. Pelien kehittäminen aikuisia kiinnostaviksi oppimisleikiksi on kiinnostava vaihtoehto. Esimerkiksi kotoutumisessa auttava tieto voitaisiin pukea

---

huomattavasti nykyistä viihteellisempään muotoon. Moinen ei tietenkään ollut mahdollista eikä kuulunut edes hankkeen tavoitteisiin, mutta se on mielenkiintoinen ajatus tulevaisuuden kannalta.

### **Kommunikointi monikulttuurisessa verkossa**

Kaikille asukkaalle kirjoittaminen ei ole helppo ja luonteva tapa ilmaista itseään, saattaapa omalla nimellä esiintyminen jopa estää kirjoittamisen, kun kynnyks nousee liian korkeaksi. Monien pakolaisten henkilöhistorian valossa tämä on täysin ymmärrettävää. Erityisesti arabiankielisiä tuntuu haittaavan oman nimen käyttö verkossa (Gustafsson & Mannermaa 2003). Lisäksi kirjoittamista saattavat hankaloittaa tekniset ongelmat, jotka tulevat esiin esimerkiksi kyrillisillä ja arabialaisilla aakkosilla kommunikoitaessa.

Positiivisena mahdollisuutena paikallisen verkon kannalta nähtiin erityisesti maahanmuuttajien mahdollisuudet kommunikoida omalla kielellään, vaikka samalla myös pelättiin syrjäytymisen riskiä, mikäli sähköiset kommunikointimuodot saavat liikaa painoarvoa (Gustafsson & Mannermaa 2003). Todellinen vuorovaikutteisuus on kuitenkin tärkeä mahdollisuus, jota liian harva www-palvelu tarjoaa etenkin useammalla kielellä. Käyttäjän aktivoiminen sisällöntuottajaksi edellyttää ensinnäkin helppoa käyttöliittymää, perustaitoja kielen, itsensä ilmaisemisen ja tekniikan käytön suhteen, turvallisuuden tunnetta ja motivaatiota sekä mahdollisuutta viestiä. Näiden kaikkien tekijöiden kohdatessa voidaan käyttäjiltä odottaa aktiivisempaa osallistumista sisällöntuotantoon pelkän passiivisen verkossa surffaamisen sijasta.

Verkon kaikkia mahdollisuuksia ei silti varmasti ole käytetty projektin aikana. Syitä on monia, kuten myös syitä sille, että asukkaat eivät käytä verkkoa. Mikäli projektihenkilöstön rooli olisi ollut vielä selvemmin toimittajamainen, olisi verkon sisältö saatettu saada myös kiinnostavammaksi ja siten käyttäjiäkin verkolle enemmän. Tämä ei kuitenkaan ollut perusajatus. Sisällön tuottamiseen vaikuttivat varmasti myös projektihenkilöstön ajan kulumisen tekniikan ja koulutuksen vaatimien asioiden hoitoon sekä ennen kaikkea omien

---

tehtävien ja työyhteisössä toimimisen opetteluun. Myös kirjallinen itseilmaisu eli toimitustyön perustehtävä oli lähes kaikille vierasta. Maahanmuuttajien tilannetta vaikeutti vielä vieras kieli kaiken muun lisäksi.

Monikulttuurista verkkoa luotaessa tuleekin nimetä toimituskunta, joka pitää huolen verkon sisällöstä, luo ja päivittää sitä. Käyttäjien rooli voi ja tulee olla aktiivinen, ja heillä tulee olla helpot työvälineet aktiiviseen osallistumiseen. Verkkopalvelun sisältöä heidän harteilleen ei voi eikä kuulu kuitenkaan jättää. Aktiivisuus tuo mukanaan vastuuta, ja vastuu koetaan usein enemmän tai myöhemmin rasitteeksi.

### **Monikieliset yleisöpäätteet**

Maksuttoman verkon käytön mahdollistavat yleisöpäätteet ovat tärkeitä tasa-arvoistavia tekijöitä kansalaisten tietoverkkoihin pääsyn kannalta. Julkisten päätteiden suosio oli selvästi suurempaa maahanmuuttajien parissa kuin valtaväestön keskuudessa, ja niiden määrää haluttiin lisätä (Gustafsson & Mannermaa 2003). Syitä tälle voi olla monia. Tärkeimpiä lienevät taloudelliset syyt eli laitteiden ja nopeiden tietoliikenneyhteyksien suhteellisen korkea hinta. Kaikille avoimien julkisten päätteiden määrää tulisikin yhä nostaa. Samaan johtopäätökseen on päädytty niin paikallisesti kuin valtakunnan tasollakin (ks. Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta 2002b; Liikenne- ja viestintäministeriö 2003c; Kansalaisen tietoyhteiskuntaohjelma... 2003)

Itä-Turun noin 30 000 asukkaan alueelle asennettiin alun kolmatta kymmentä yleisöpäätettä, joiden sijoittelussa pyrittiin huomioimaan eri asiakasryhmät. Koneita oli käytössä eri yhdistysten tiloissa, kirjastoissa, kaupoissa ja kauppakeskuksissa, nuorisotaloilla ja aluetyöhön keskittyvissä aluekumppanuuspisteissä. Aukioloajat ja paikat olivat siis keskenään erilaisia, jotta jokaisella halukkaalla olisi suhteellisen lähellä paikka, jossa käyttää konetta itselleen sopivaan vuorokaudenaikaan itselle sopivassa ympäristössä. Tästä huolimatta koneiden sijoittelussa olisi voitu käydä tiiviimpää keskustelua niin sanottujen isäntätahojen kanssa, jotta koneiden tarjoamista mahdollisuuksista olisi saatu vielä enemmän irti.

---

Osa yleisöpäätteistä kehitettiin palvelemaan erityisesti maahanmuuttajia. Kaikkia päätteitä pystyi käyttämään ”tavallisilla” latinalaisiin aakkosiin perustuvilla kielillä, mutta lisäksi muutamiin koneisiin asennettiin kyrilliset aakkoset ja arabialaiset merkit. Alueella oli kolme päätettä, joilla pystyi kirjoittamaan kyrillisillä kirjaimilla ja kolme, joilla voi kirjoittaa arabialaisilla aakkosilla. Etenkin arabiankieli vaati uudemman koneen uudemmallalla käyttöjärjestelmällä, mikä vaikutti päätteiden lukumäärään. Yhteensä monikielisiä yleisöpäätteitä oli yli neljäsosa kaikista päätteistä.

OSKUn ja MATKAN kanssa toimineiden maahanmuuttajien näkökulmasta tärkeimpänä projektien sisältämänä palveluna pidettiin maksuttoman internetin käytön mahdollistavien yleisöpäätteiden tuomista alueelle. Paikallisen tutkimuksen mukaan etenkin arabiankieliset käyttivät yleisöpäätteitä suhteessa muita kieliryhmiä (venäjä, bosnia, suomi) enemmän. Ne puolestaan, jotka eivät käyttäneet OSKU-päätteitä, eivät kokeneet tarvitsevansa yleisöpäätteitä ylipäätään. Hyvänä esimerkkinä ovat monet valtaväestöön kuuluvat, joilla jo on kotona tietokone ja internetyhteys. (Gustafsson & Mannermaa 2003). Etenkin arabiankielisen kirjoittamisen mahdollistavat päätteet saivat kiitosta kieliryhmän edustajilta. Oman kielen rakentua tyystin eri perustein on suomeksi kirjoittaminen ja länsimaisten, latinalaisten aakkosten käyttäminen huomattavan hankalaa.

Maahanmuuttajien keskuudessa tarve päästä kirjoittamaan sähköpostia omalla kielellä on siis suuri, ja toiveena esitettiin mahdollisuutta kirjoittaa myös muutoin omalla kielellä. Esimerkiksi arabiankielen kirjoittamisen mahdollistava tekstinkäsittelyohjelma parantaisi keinoja kirjoittaa selkeitä kirjeitä sukulaisille, joilla ei ole mahdollisuutta sähköpostin lukemisen.

Yleisöpäätteet voidaan myös nähdä mahdollisuutena esimerkiksi suomen kielen itsenäiseen opiskeluun. Virtuaalisilla sanakirjoilla ja väärin kirjoitetuista sanoista huomauttavilla tekstinkäsittelyohjelmilla on mahdollisuus päästä jo hyvään alkuun sanojen opiskelussa. Varsinaiset opiskelumateriaalit ja -ohjelmat ovat sitten asia erikseen.

Pelkät yleisöpäätteet eivät silti ole mikään ratkaisu, sillä mikäli potentiaalisella käyttäjällä on puutteelliset tietoyhteiskuntataidot, ei

---

yleisöpäätettä ja esimerkiksi internetin palveluita uskalleta edes keilla. Näin ei myöskään synny kiinnostusta verkossa piileviä mahdollisuuksia ja omaa elämää helpottavia palveluita kohtaan (Liikenne- ja viestintäministeriö 2003c). Ei uimahallin rakentaminenkaan ole ratkaisu uimataidottomille. Opetustakin tulisi antaa.

### **Opastusta usealla kielellä**

Paikallisen projektin yhtenä ”päätuotteena” olivat asukkaille maksuttomat atk-kurssit, joissa keskityttiin pääasiassa aivan koneen ja verkkojen käytön alkeisiin. Tarkoituksena oli antaa jokaiselle mahdollisuus oppia tietoyhteiskunnan perustaitoja, sähköpostin kirjoittamista, internetissä liikkumista ja tiedon hakemista: ensisysäys tietoyhteiskuntaan etenkin niille, jotka eivät ole koneiden kanssa ennen toimineet. Paikallisessa tutkimuksessa todettiin projektin onnistuneen aktivoimaan etenkin vanhempia ihmisiä tietokoneiden käyttöön ja antaneen selkeätä tukea oppimiseen, jota arvostettiin suuresti (Gustafsson & Mannermaa 2003).

On silti hyvä kysyä, riittääkö tämä aivan perustaitojen osaaminen ehkäisemään paljon puhutun digikuilun syntyä. Mikä on se osaamisen taso, joka auttaa estämään tietoyhteiskunnasta syrjäytymistä? Vai onko kyse loppujen lopuksi edes osaamisesta, vai siitä, mihin osaamista käytetään – pelkkään viihteeseen vai myös asiaan? Tulisiko asia pyrkiä kätkemään viihteellisemmän kuoren sisään, jotta se kiinnostaisi?

Rajallisilla resursseilla toimittaessa Itä-Turussa keskityttiin lähinnä alkeistaitojen antamiseen. Kynnys koulutukseen tuloon haluttiin pitää matalana. Peruskurssit pidettiin pääasiallisesti suomen kielellä, mutta tarvittaessa kurseja järjestettiin myös muilla kielillä. Ajatuksena oli, että suomenkielisillä kurseilla edetään hitaasti asiassa, ja samalla maahanmuuttajaopiskelijat oppivat hieman lisää suomea. Kun osa vertaisohjaajista ja atk-tukihenkilöistä oli itsekin maahanmuuttajia, heillä oli mahdollisuus antaa tarvittaessa apua myös muilla kielillä. Tämä toimi erinomaisena apuvälineenä, sillä vieraan asian opettelu muuttui huomattavasti helpommaksi, kun apua oli tarvittaessa saatavissa eri kielillä.

---

Kohdistetut kurssit ja teemapäivät erilaisille väestöryhmille erilaisissa elämäntilanteissa ovatkin osa toimivaa ratkaisua. Tärkeänä seikkana tulee myös huomioida palvelun tarpeeksi matala hinta tai täysi maksuttomuus sekä monipuolinen kurssien järjestäminen lähellä ihmisiä heidän omilla asuinalueillaan. Tällöin eliminoidaan uuden oppimisesta asiakkaalle aiheutuva vaiva.

Paikallisessa tutkimuksessa nousi esiin lisäkoulutuksen ja etenkin yleisen atk-tuen tarve, joihin osaksi myös pyrittiin vastaamaan erilaisten teemakoulutuksien avulla (Gustafsson & Mannermaa 2003). Erityistä tarvetta lienee sekä valtaväestön että maahanmuuttajien parissa matalan teknisen vaatimustason neuvontapalvelulle, eräänlaiselle kansalaisen mikrotuelle, johon viitataan myös Turun kaupungin Kansalaisen tietoyhteiskuntaohjelmassa (2003).

Kansalaisen mikrotuki voi olla pitkälle teknistä tukea, mutta siihen tulisi sisältyä myös eräänlaista kouluttajana toimimista: pedagogisiin taitoihin ja kouluttajana toimimiseen tulisi myös kiinnittää huomiota. Leppilampi et al. (2003) ottaa esille monikulttuuristen ryhmien ohjaamisen haastavuuden unohtamatta ryhmiä, joissa on tavalla tai toisella opetuksen sisällön vastaanoton kannalta heikkoja oppilaita. Tämän vuoksi pelkkä tekninen tietämys ei riitä, vaan metataidot (kouluttajana toimiminen, markkinointi, viestintä- ja vuorovaikutustaidot) nousevat tärkeään rooliin, ja vertaisohjaus on syytä kyseenalaistaa ainakin termin ahtaassa merkityksessä.

Liikenne- ja viestintäministeriön (2003c) tutkimuksessa korostettiin vertaisohjaajamallin mahdollisuuden lisäksi asiakkaiden toivovan opettajalta hyviä pedagogisia taitoja, innostavuutta ja osallistujien aikaisempien taitojen huomioimista. Tämä onkin jo aika paljon vaadittu, etenkin jos ihminen ei ole opetustyöhön koulutettu ammattilainen.

Lisäksi täytyy muistaa vertaisohjauksen tunnustettu ongelma eli mallin kovin hidaskäyttö ja vaivalloinen leviäminen vapaaehtoistyön pohjalta. Vapaaehtoisten työttömien kouluttaminen vertaisohjaajiksi ei toimi, sillä he eivät lähde itse kouluttamaan, levittämään tietoa. Näin ollen ”lähetysaarnamisesta” ei ole sellaisenaan löytänyt toimivaa mallia tietoyhteiskuntataitojen levittämiseen. Poikkeuksiakin on, kuten ikäihmisten atk-yhdistys Enter ry:n tapaus osoittaa.

---

## Monikulttuurisen työyhteisön kokemukset

Monikulttuurinen työyhteisö on työnteolle sekä haaste että vahvuus. Haasteena näkyi selvityksessä runsaasti aikaa vienyt yhteisten pelisääntöjen, työtapojen ja -rutiinien opettelu. Tämä ei tosin ollut pelkästään monikulttuurisuuden mukanaan tuoma tekijä, vaan johdettiin ennen kaikkea siitä, että ihmiset, joiden työhistoria oli ollut hyvin kirjava, joutuivat opettelemaan uudenlaisia töitä. Tämän vuoksi vastaavaa tapaa toimia tulee valmistella riittävän kauan, ja tehtävän työn tulee olla osaamisen tasolla tekijöille selvää, jotta itse työnteko ei enää häiriinny sen opetteluun tarpeesta, ellei tätä kokonaisuutta pidetä yhtenä työn tai hankkeen tavoitteena.

Monikulttuurisessa työyhteisössä työskentely ja monikulttuurinen palveluntarjonta toimii eräänlaisena suvaitsevaisuuskoulutuksena moneen suuntaan. Työyhteisön sisällä nousee esiin keskusteluja aiheista ja kokonaisuuksista, joita ei homogeenisen kulttuuritaustan omaavassa työyhteisössä varmasti otettaisi edes esille. Yksilöllisyys ja kulttuurin mukanaan tuomat tavat sekoittuvat kokonaisuudeksi, jonka kanssa opetellaan tekemään työtä, ja joka paikoitellen näytetään ehdottomana vahvuutena työyhteisön ja tavoitteiden saavuttamisen kannalta, paikoin puolestaan heikkouksina ja tavoitteiden saavuttamisen vaikeutumisenä.

Työyhteisön ollessa hyvin heterogeeninen tulee esille välttämättä konfliktitilanteita. Itä-Turussa työyhteisön sisäisiltä suuremmilta konflikteilta vältyttiin, vaikka lyhyen toimiajan sisälle mahtuikin yllättäviä tapahtumia laidasta laitaan. Selvää on, että valtaväestöön kuuluvat ja maahanmuuttajat tulkitsevat tapahtumia aivan erilaisten viitekehysten läpi. Maahanmuuttajien tullessa useista eri kulttuuritaustoista, he tulkitsevat lisäksi asioita keskenään eri tavoin.

Tämä asettaa suuria haasteita ja vaatimuksia esimies- tai työnjohdoasemassa oleville henkilöille, jotta työyhteisö saadaan toimimaan tehokkaasti yhteen hiileen puhaltaen, ja jotta jokainen ymmärtää tehtävien merkityksen. Monikulttuurisessa työyhteisössä toimiminen vaatiikin mielellään koulutusta sekä maahanmuuttajataustaisille että valtaväestöön kuuluville työntekijöille, jotta yhteistyö sujuu mahdollisimman hyvin.

---

Juutin (2003) selvityksen mukaan maahanmuuttajien kielitaidon puute aiheuttaa työpaikoilla valtaväestön silmissä väärinkäsityksiä ja vaikeuttaa työskentelyä. Lisäksi tutkimuksessa tuodaan esille, että maahanmuuttajat antavat ymmärtää ymmärtäneensä tehtävän tai sanotun asian, vaikka eivät välttämättä olisikaan. Tämä aiheuttaa luonnollisesti luottamuksen puutetta ja vaikuttaa työpaikalla työntekijöiden arvostukseen. Näihin asioihin on törmätty myös Itä-Turussa, mutta lienee aiheellista kysyä, onko kyse aina ymmärtämisestä tai sen puutteesta, vai enemmän yksilökohtaisesta suhtautumisesta käsiteltävään asiaan? Sosiaalisen taustan merkitys onkin suuri ja määrittää paljolti yksilön ajatusmaailmaa.

Työelämä on kuitenkin maahanmuuttajille paras tapa päästä kiinni suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen tapoihin. Kotoutuminen yhteiskuntaan tapahtuu tehokkaimmin ja suositeltavimmin työn kautta, ja työtä myös arvostetaan eri maahanmuuttajaryhmissä erittäin paljon. Ohjausta ja koulutusta työelämän ”pelisääntöihin” tosin tulisi kenties antaa enemmän työvoimaviranomaisten taholta (Juuti 2003). Itä-Turun havaintoihin vaikuttaa pieni ”otos”, jolloin on aiheellista miettiä yksilökohtaisia eroja ja mahdollisuus jyrkkiin yleistyksiin häviää, mutta kokemukset ovat periaatteessa samansuuntaisia. Joka tapauksessa perehdytykseen tulisi olla enemmän aikaa sekä selvät ohjeet, joiden mukaan toimitaan.

### **Monikulttuurisuuden kuva asiakkaiden silmissä**

Projektien asiakkaille monikulttuurisuus näkyi pääasiassa saadussa ohjauksessa. Nuorehko maahanmuuttajamies saattoi toimia ohjaajana ja opettajana luokalliselle valtaväestöön kuuluvia seniorikan-salaisia. Tällainen asetelma ravisteli konservatiivista maailmankuvaa. Se oli kuitenkin lähestulkoon parasta mahdollista suvaitsevaisuus-kasvatusta, sillä monikulttuurisuuteen tai maahanmuuttajataustaan ei sinänsä kiinnitetty huomiota, vaan opeteltava asia sai päähuomion.

Tämä onkin monikulttuurisuuden kannalta ihanteellinen tilanne, palvelua pystytään antamaan eri kieli- ja kulttuuriryhmistä tuleville asiakkaille, mutta kulttuuritaustasta ei tehdä numeroa. Tähän tulisi



---

työpaikoilla pyrkiä. Valtakunnan tasolla monikulttuurisuutta tarkasteltaessa tulee kuitenkin muistaa, että vaikka ohjeistus ylemmältä tasolta olisi erinomaista, kohdataan monikulttuurisuuden haasteet paikallistasolla.

## TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Laila maahanmuuttajien kotoutumisesta ja turvapaikanhakijoista eli kotouttamislain 2 §:n mukaan kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan yksilöllistä kehitystä tavoitteena osallistua työelämään ja yhteiskunnan toimintaan samalla omaa kieltään ja kulttuuriaan säilyttäen (Työministeriö 2002b). Tämä asettaa moninaisia tavoitteita niin valtiotasolla kuin paikallistasollakin: maahanmuuttajien saaminen normaalipalveluiden käyttäjiksi, suomen tai ruotsin kielen oppiminen ja kielitaidon ylläpitäminen, maahanmuuttajien työttömyyden alentaminen, syrjäytymisen estäminen, tasavertaisuuden tai tasa-arvoisuuden lisääminen sekä suvaitsevaisuuden vahvistaminen. Valtavan suuria ja haastavia kokonaisuuksia, joiden tilan parantamiseen tietoyhteiskunta tosin tarjoaa mahdollisuuksia.

Pääasiassa kotouttamisessa on kyse juuri maahan tulleista ja alle kolme vuotta maassa olleista henkilöistä, mutta tässä tapauksessa lienee perustellumpaa puhua maahan muuttavien henkilöiden yhteiskuntaan sopeutumisen helpottamisesta. Näin toimenpiteiden ulkopuolelle ei rajata niitä henkilöitä, jotka ovat palveluiden tarpeessa, mutta eivät kuulu kotouttamislain toimenpiteiden piiriin.

Asiakaspalvelun tasolla toiveet ja haasteet ovat suuria, mutta tietoyhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien kannalta asiaa katsottuna voidaan löytää muutamia melko selkeitä mahdollisuuksia. Kielen oppiminen on avainasemassa yhteiskuntaan integroitumisessa, ja sitä voidaan selvästi tukea tietoyhteiskunnan välineillä. Ylipäätään vuorovaikutteiselle viestinnälle tarjoutuu erilaisia mahdollisuuksia välittää tietoa kohderyhmälle entistä ymmärrettävämpänä.

Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää maahanmuuttajien tasa-arvoiseen pääsyyn verkkoihin esimerkiksi kehittämällä tarjolla olevia väyliä nykyistä enemmän yhteiskäyttöä suosiviksi tai edullisemmiksi.

---

Myöskään tavallisen tuen tarvetta ei kuulu aliarvioida, sillä monella (ei vain maahanmuuttajalla) on tarve saada apua usein melko yksinkertaisissakin asioissa. Tietoyhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi liittyminen tulee tehdä mahdollisimman helpoksi ja kivuttomaksi, jotta ihmisen ei tarvitse lannistua ensimmäisen ongelman edessä esimerkiksi tietokoneen käyttöönotossa tai koneen muuten temppuilla.

Esitettävät keinot havaittujen tavoitteiden saavuttamiseksi kohdistuvat melko suoraan joko maahanmuuttajiin tai heidän kanssaan asiakaspalvelutyötä tekevien henkilöiden työn helpottamiseen. Tässä mielessä ero esimerkiksi poliittisen tason tavoitteisiin ja keinoihin niiden saavuttamiseksi on huomattava.

#### **Tavoite 5:**

Maahanmuuttajien kielitaidon parantuessa kotoutuminen helpottuu.

Heikko kielitaito heikentää suomalaisen yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta ja kontakteja oman kieliryhmän ulkopuolelle. Kielen ja yhteiskunnan toimintatapojen opettelussa e-oppimisella voi olla merkittävä rooli yhteiskuntaan kotouttamisessa.

**KEINO 5A:** Digitaaliset viestimet tarjoavat lukuisia mahdollisuuksia kielenopettelulle itseopiskeluna.

**TOIMENPITEET:** Olemassa olevien verkkopalveluiden mahdollisuuksia tulisi markkinoida tehokkaammin, ja tiedottaa niiden olemassaolosta. Nykyiset palvelut tulisi koota osaksi mahdollista kansallista verkkopalvelutarjontaa. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota etenkin digi-tv:n tarjoamiin mahdollisuuksiin, ei pelkästään kielikoulutuksessa, vaan myös muussa kotouttavan materiaalin tuotannossa ja levittämisessä.

Koulutuspaketteja tulisi siirtää enenevissä määrin verkkoon ääni- ja kuvatallenenäytteinä, joita opiskelijan on mahdollista kerrata. Myös kotouttamiseen liittyviä muita asioita voisi opiskella verkossa opintopiirinä, jossa voitaisiin käyttää apuna etätulk-

kauslaitteita. Huomiota tulee kiinnittää etenkin pedagogiseen puoleen, sillä pelkän oppimateriaalin lisääminen verkkoon ei riitä, vaan huomiota tulee kiinnittää siihen, miten ihmiset oppivat ja siihen, miksi kieltä tulee opetella. Jatkuvuus ja perustelut ovat tärkeitä.

Tiivistä yhteistyötä jatketaan erityisesti opetusministeriön, opetushallituksen, Yleisradion ja esimerkiksi yliopistojen kanssa. Näiden tahojen avulla tietämystä levitetään oppilaitoksiin, kotouttamistyötä tekevien pariin, muille virkamiehille ja tahoille, jotka työssään palvelevat maahanmuuttajia, sekä maahanmuuttajille itselleen. Ei siis koske pelkästään kotouttamislain piirissä olevia maahanmuuttajia.

**KEINO 5B:** Kuulo- ja näkövammaisten käyttämien apuvälineiden joustava käyttöönotto.

**TOIMENPITEET:** Erilaisille erityiskohderyhmille on luotu vaihtelevia tapoja ja mahdollisuuksia pärjätä tietoyhteiskunnassa. Nämä olemassa olevat mahdollisuudet käydään läpi ja otetaan soveltaen käyttöön myös eräänlaiseksi erityiskohderyhmäksi laskettavien huonosti kieltä osaavien maahanmuuttajien parissa.

Yhteistyötahoina erityisesti STM, OPM, Kehitysvammaliitto, STAKES, Kuurojen liitto, Arlainstituutti.

**KEINO 5C:** Selkokielen ja blisskielen mahdollisuuksien selvittämisen kielen opettelussa ja yhteiskuntaan kotoutumisessa.

**TOIMENPITEET:** Selkokieli on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi mukautettua kieltä niitä ihmisiä varten, joilla on vaikeuksia lukemisessa ja ymmärtämisessä (tai molemmissa). Blisskieli on puolestaan kansainvälinen puhetta tukeva ja korvaava kommunikointikeino, jossa sanat korvataan graafisilla symboleilla. Graafisen kommunikaation mahdollisuuksia voisi soveltaa monessa yhteydessä, alkaen mobiililaitteista.

---

Yhteistyötahoina erityisesti STM, OPM, Kehitysvammaliitto, STAKES, Kuurojen liitto, Arlainstituutti.

**KEINO 5D:** Jyväskylän yliopistossa tehdyn Nettlehtori -hanke-suunnitelman loppuunsaattaminen.

**TOIMENPITEET:** Yhteistyö Jyväskylän yliopiston kanssa. Kyseessä on valtakunnallisen internetissä toimivan suomen kielen verkkokurssikokonaisuuden luominen yhteistyössä yliopistojen ja opetusministeriön kanssa. Olemassa on jo selvä konsepti, suunnitelma ja valmiita osia kokonaisuuteen. On ehdottomasti huolehdittava tehdyn työn tulosten tuomisesta julkisuuteen ja saattamisesta eri tahojen vakinaiseen käyttöön pysyväistoiminnan yhtenä muotona.

**KEINO 5E:** Toteutetaan mittava oppimispeli ja/tai simulaattori-hanke, jossa kehitetään viihteellinen peli tai pelejä, joiden avulla voi opetella suomen kieltä sekä suomalaisessa yhteiskunnassa toimimista.

**TOIMENPITEET:** Kehitetään erilaisia pelejä eri kohderyhmille, ei vain lapsille, vaan erityisesti aikuisille. Kysyntää on erityisesti niiden nuorten aikuisten parissa, joilla on kova tarve oppia kieltä, mutta joille peruskoulu ei ole varsinaisesti enää ratkaisu, ja jotka ovat suuressa syrjäytymisvaarassa.

Hyödynnetään nousussa olevaa suomalaista tietokonepeliteollisuutta, jonka menestymisestä on jo olemassa hyviä esimerkkejä. Konseptin ja sisällön suunnittelu yhdessä pedagogiikan, maahanmuuttajatyön ja ohjelmoijien kanssa mahdollisimman toimivan pelin tai pelien luomiseksi. Selvitetään myös olemassa olevat ulkomaiset ohjelmat ja mahdollisuus mukauttaa ne suomalaisen yhteiskuntaan sopiviksi. Pienin sovelluksin pelejä olisi mahdollista tuotteistaa myös muualle maailmaan ja luoda ansaintamahdollisuuksia. Samalla maahanmuuttajia voitaisiin integroida työelämään, ainakin avuksi ohjelman luomisessa.

## KEINO 5F: Virtuaalitulkkaus

**TOIMENPITEET:** Luodaan yhdessä kansallinen etätulkkausverkosto tai etätulkkausyrittys, jota eri kuntien on mahdollista käyttää ostopalveluna hyväksi. Tällöin kuntien ei tarvitse itse liikuttaa tulkkeja koko ajan tai hankkia itselleen lisätulkkityövoimaa harvinaisten kielten yleistyessä asukkaiden keskuudessa. Myös viiranomaisten yhteistyö kasvaa eräällä tavalla luonnostaan. Tarvitavat yhteydet lienevät jo olemassa suurimmassa osassa Suomea, sillä nykyiset videoneuvottelulaitteet toimivat esimerkiksi puhelinverkossa yhdistettyjen ISDN-linjojen avulla tai tarvittaessa internetin välityksellä laitteissa olevan IP-varauksen ansiosta.

Mahdollisesti kaikkien tulkkauskeskusten tulisi varautua sekä ehdottomasti eri tahojen valmistautua tulevaisuutta varten. Henkilökunnan koulutus on tärkeää, joka paikkaan koulutetaan tuki- tai vastuuhenkilö.

Vastaavista toimista on jo aiemmin hyviä kokemuksia, ja toiminnalla on saavutettu säästöjä, tehokkuuden kasvua, tulkkin roolin neutraloitumista sekä turvallisuuden lisääntymistä. Työministeriön tavoitteena on lisätä etätulkkauksen määrää, ja se olisikin luonnollinen kumppani kenties yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden kanssa.

**KEINO 5G:** Tekstiviestipalveluiden aktiivisempi käyttöönotto mahdollistaa maahanmuuttajille tiedottamisen heidän omalla kielellään.

**TOIMENPITEET:** SMS-palveluja testataan jo nyt esimerkiksi Lahdessa terveydenhuollon puolella ajanvarauksien osalta. Palvelua olisi mahdollista soveltaa useille eri sektoreille: työtön näkee, miten häntä käsittelevä asia etenee, ja virkailijan kautta tulee ilmoitus matkapuhelimeen. Vastaavalla tavalla voisi hoitaa terveystoimen palveluiden lisäksi sosiaalitoimen ja työvoimatoimiston päätökset sekä osaksi muukin eri virastojen tiedotus.

Olisi yksinkertaista luoda eri asioita koskevia tiedottavia tekstiviestipohjia eri kielillä, jotta viesti ymmärretään varmasti.

---

Tämä onnistuu suomenkieliseltä virkailijalta nappia painamalla, kun luodaan valmis viesti, joka on ryhmitelty eri kielille. Näin voidaan varmistaa viestin ymmärtäminen vastaanottajan päässä.

Ehdotuksen mukaan STM, TM, SM ottavat palvelun käyttöön yhteistyössä kuntien ja niiden yhteistyötahojen, kuten TE-keskusten, kanssa. Mahdollisesti Kuntaliitolle tulisi tehtäväksi luoda yhtenäinen palvelumalli eri kunnissa.

## **Tavoite 6**

Monikulttuuristen toimijoiden ja maahanmuuttajayhdistysten huutavaa tilapulaa parannetaan, jotta tietokoneiden käyttö, tietoyhteiskuntataitojen harjoittelu sekä oman toiminnan ja tapahtumien järjestäminen helpottuu.

Varojen puute hankaloittaa aktiivista toimintaa, jolla olisi mahdollista auttaa myös muita yhdistyksiin kuulumattomia ihmisiä. Työttömät maahanmuuttajat eivät pääse pitämään jo hankittuja tietoyhteiskuntataitoja riittävästi yllä eivätkä siten selviä työelämän vaatimuksista. Kantaväestö olettaa työhön tulevan hallitsevan tietotekniikan kuten muutkin. Osa ei työhaastattelussa uskalla kertoa taitojen puutteesta, vaan se paljastuu vasta työssä (Huotari 2003).

**KEINO 6A:** Laaditaan malli olemassa olevien tietokoneiluokkien käyttämisestä hallitusti tehokkaammin.

**TOIMENPITEET:** Mallin avulla pyritään ottamaan esimerkiksi koulujen, oppilaitosten, nuoriso- ja kulttuurikeskusten tilat ja tietokoneluokat turvallisesti aktiivisempaan käyttöön. Näin tarjottaisiin mahdollisuuksia koneiden käyttöön ja tarvittavien taitojen opetteluun. Yhdistyksillä olisi mahdollisuuksia pitää tiloissa omia, omankielisiä kursseja ja olemassa olevat laitteet saataisiin tehokkaampaan käyttöön myös kouluajan ulkopuolella.

Samalla tulisi järjestää lastenhoitomahdollisuus esimerkiksi yhteistyössä sosiaali- ja terveystieteiden oppilaitosten kanssa, jotta

myös maahanmuuttajanaisten olisi helpompi osallistua ja opetella tarvittavia taitoja. Lastenhoitopalvelu voisi olla myös tuettua järjestö- tai yritystoimintaa.

### **Tavoite 7**

Yleisöpäätteet ovat yksi ratkaisu koneiden ja verkkopalveluiden käytön lisäämiselle, mutta huonompi ratkaisuna tarvittavien taitojen opetteluun.

**KEINO 7A:** Luodaan yhteistyösopimuksia yritysten, kaupunkien ja valtion tahojen kanssa vanhojen laitteiden kierrättämisestä.

**TOIMENPITEET:** Ennen kaikkea näin pystyttäisiin vastaamaan 3. sektorin (sekä mahdollisesti yksityisten ihmisten) tarpeisiin. Teetetään ostopalveluna laitteiden tarvittava kunnostaminen 3. sektorilta, ja työllistetään siten ihmisiä ilman rekrytointia suuriin ja kankeisiin organisaatioihin, joilla on muutoinkin paineita vähentää väkeä. Samalla tavalla palvelua ulkoistamalla olisi mahdollista ostaa yhdistyksiltä peruspalveluja, kuten atk-ope- tusta ja maahanmuuttajaryhmien tiedottamista tarjolla olevista toimista.

**KEINO 7B:** Yleisöpäätteet rakennetaan lisenssittömän Linux-käyt- töjärjestelmän päälle, ja niissä käytetään lisenssittömiä Open Office -toimisto-ohjelmia.

**TOIMENPITEET:** Koneista voidaan haluttaessa tehdä ”tyhmiä”, jolloin itse laitteessa ei ole ohjelmia, vaan se hakee ne omalta palvelimeltaan, jona voi helposti toimia yksi normaalitehoinen tietokone. Vastaavaa järjestelmää lienee mahdollista hyödyntää myös maa- hanmuuttajille erityisen tärkeiden yleisöpäätteiden kanssa.

Mahdollista on tehdä tiivistä yhteistyötä esimerkiksi Turun kaupungin kanssa, jossa ensi askeleita Linuxin kanssa toimimise- lle on jo otettu, ja yleisöpäätteajatus testataan.

---

**KEINO 7C:** Ihmisille tulee olla tarjolla edullisempia perustietokoneita, joiden ominaisuudet ja käyttö ovat mahdollisimman pelkistettyjä.

**TOIMENPITEET:** Esimerkiksi teholtaan ja toiminnoiltaan muutaman vuoden ikäinen kone käy vallan mainiosti vasta-alkajalle. Uusina ja käyttämättömänä myytävät vanhat mallit tai muuten edullisemmat koneet tarjoavat perusasiat, kuten tekstinkäsittelyn, tau-lukkolaskennan, sähköpostin ja internetin käytön.

Yhteistyösopimukset esimerkiksi laitevalmistajien ja valtion kanssa voisivat auttaa yrityksiä toiminnassa. Yhtenä mahdollisuutena olisi kokeilla yksinkertaisempaa Simputer-tietokonetta Suomessa. Sen käytön esteenä ei ole esimerkiksi osaa maahanmuuttajista vaivaava lukutaidottomuus (<http://www.simputer.org>).

**KEINO 7D:** Luodaan tietokoneiden lainausjärjestelmä

**TOIMENPITEET:** Tottumattomalla käyttäjällä olisi mahdollisuus lainata tietokone asennettuna kotiin, ja opetella sillä perusasioita, esimerkiksi kurssilla opetettuja asioita. Saattaisi toimia kimmokkeena hankkia oma kone sekä internet-yhteys. Kolmannen sektorin mukaan saaminen esimerkiksi tietokoneiden hallintatahona ja mahdollisena kansalaisen mikrotuen antajana voisi olla kannatettavaa.

**KEINO 7E:** Liikkuva monikulttuurinen multimedialuokka.

**TOIMENPITEET:** Pohjaratkaisuna Tampereen Nettinytse, mutta palvelua olisi saatavissa eri kielillä eri päivinä. Tällöin olisi mahdollista viedä käyttömahdollisuudet lähelle asukkaita. Tarjolla koulutusta asukasläheisten opastajien antamana, jotta osallistumiskynnys olisi mahdollisimman alhainen.

**KEINO 7F:** Kyrillisillä ja arabialaisilla merkeillä kirjoittamisen mahdollistavat yleisöpäätteet.



**TOIMENPITEET:** Monilla maahanmuuttajilla on suuri tarve pystyä kommunikoidaan kotimaahansa sekä omien sukulaistensa kanssa omalla kielellään, mutta kotona ei välttämättä ole koneita, eikä julkisilla, olemassa olevilla koneilla välttämättä pysty kirjoittamaan kuin latinalaisilla aakkosilla.

### **Tavoite 8**

Maahanmuuttajien verkon ja sen palveluiden käyttö kasvaa.

Monilla maahanmuuttajilla ja maahanmuuttajaryhmillä on kiinnostusta käyttää verkkoa ja sen palveluita, mutta osalla esteenä ovat taidon lisäksi yksinkertaiset tekniset ongelmat ja muun ”perusmikrotuen” puute.

**KEINO 8A:** Yhteiskuntaan ohjaavan palvelun lisäksi monella on tarve saada yksinkertaista tietoteknistä palvelua oman kotikoneen ongelmissa.

**TOIMENPITEET:** Monet maahanmuuttajat ovat kiinnostuneita tietotekniikasta, ja opiskelevat sitä erilaisilla kursseilla ollen siinä ammattitaitoisia. Heitä voisi palkata osaksi eräänlaista matalan teknisen vaatimustason neuvontapalvelua, eräänlaiseksi kansalaisen mikrotueksi, jolloin tukea voisi saada usealla eri kielellä.

Tietoyhteiskuntataitoisen kulttuuritulkin tulisi opetella pelkkien atk-taitojen lisäksi metataitoja, jotta kommunikointi ja viestintä asiakkaiden kanssa toimisi mahdollisimman joustavasti. Näin ollen palvelua olisi mahdollista saada eri kielillä arjen tietoyhteiskuntaongelmiin. Tavallisia pulmia ovat: Millaisen tietokoneen minä tarvitsen? Mistä voin sen ostaa? Mitä tietokone maksaa? Mistä saan opetusta koneen käyttöön? Miksi en saa konettani toimimaan? Myös internetyhteyksien hankintaan ja tietoturvaan liittyvät asiat nousevat esiin. Palvelu voisi ulottua mikrotuesta laitteiden korjaukseen, tietokoneohjelmien ja matkapuhelimen eli kännykän kanssa toimimisen opastuksesta uuden laitteen ostamisen neuvontaan.

---

Palvelu voi olla kulttuuritulkkien asiakkaille tarjoaman palvelun lisäksi koordinoitua ja järjestettyä kulttuuritulkkien koulutusta, joka palvelee erityisesti tämänkaltaisesta työstä kiinnostuneita maahanmuuttajia.

Työllistämisen voisi toteuttaa joko yhdistykseltä tehtävänä osuustalveluna tai perustamalla maahanmuuttajien avustettu osuuskunta tai perinteinen yritys.

Yhteistyötä olisi kaiketi mahdollista tehdä työvoimahallinnon, opetushallinnon, oppilaitosten ja yritysten kanssa, erityisesti kulttuuritulkkipäätöksen järjestämisessä.

Tietoyhteiskunnan yksilölle asettamien haasteiden jälkeen on vuorossa maahanmuuttajakentän oman äänen kuuleminen. Selvitystyön tavoitteena oli selvittää myös eri kieli- ja kulttuuriryhmiin kuuluvien järjestöjen tarpeita ja tunteuksia Suomeen kotoutumisessa ja ennen kaikkea heidän näkemystään tietoyhteiskunnan roolista kyseisessä prosessissa. Näin ollen selvitys ei perustu puhtaasti asiantuntijakentän esittämiin näkemyksiin, vaan selvityksessä on pyritty tavoittamaan laajemmalti myös ruohonjuuritasolla toimivan järjestötoiminnan tarpeita (ks. liite 2). Tarpeita, joiden mukaan ylemmän tason toimintaa tulisi kenties järjestää.

Huomiota kiinnitettiin selvityksessä erityisesti venäjän-, viron-, arabian-, persian- ja somalinkieliseen yhdistystoimintaan sekä entisen Jugoslavian alueen kieliryhmien yhdistystoimintaan, koska selvitystyötä oli kyselyineen ja haastatteluineen mahdollista tehdä näillä kielillä. Erittäin vaihtelevan kulttuuri- ja kielitaustan sekä erilaisten toimintatapojen vuoksi maahanmuuttajayhdistyksiäkään ei voi niputtaa yhdeksi ryhmäksi, vaan toiminnan edellytykset ja mahdollisuudet vaihtelevat runsaasti.

#### YKSILÖN SUURI HAASTE

Maahanmuuttajan omaehtoisen toiminnan tasolla esiin nousevat ne kovat vaatimukset, jotka yksilölle asetetaan tietoyhteiskunnassa,

---

mutta myös heidän omaksi tehtäväkseen jäävät asiat. Omaehtoinen toiminta voidaan jakaa kolmelle eri tasolle, joista ensimmäinen, *tiedollinen taso* pitää sisällään esimerkiksi kielitaidon opettelun ja siten sähköisten palveluiden roolin kyseisellä tasolla. Toisesta tasosta, *toiminnallisuudesta*, puhuttaessa tarkoitetaan yksilön henkilökohtaisia perustaitoja, tässä tapauksessa tietoyhteiskunnan vaatimia kykyjä, joita voidaan parantaa esimerkiksi atk-koulutuksella. Kolmannella, *tasa-arvoisuuden* tasolla, tarkoitetaan osallisuutta ja toiminnan järjestämistä, josta vastuu on luonnollisesti osaksi ympäröivällä yhteiskunnalla, mutta johon yksilöllä on myös tavalla tai toisella velvollisuus osallistua. Esimerkkinä kotouttamistoiminta, ja siihen liittyvän henkilökohtaisen kotouttamissuunnitelman toimenpiteiden toteuttaminen.

Samaan aikaan kun tiedon puute olemassa olevan yhteiskunnan toiminnasta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista esimerkiksi maahanmuuttajilla on ilmiselvää, on tiedon suuren määrän hallinnasta ja etsimisestä tullut entistä tärkeämpi kansalaistaito. Korkean teknologian menestyksen sanotaankin perustuvan siihen, miten hyvin se kykenee auttamaan esimerkiksi kouluja ja kuntia niiden vaikeassa tehtävässä (Heinonen et al. 2003).

Kehittyneiden tekniikoiden ja palveluiden käyttöönotto vaatii uudenlaista osaamista ennen kaikkea niiden käyttäjiltä. Marja-Liisa Viherä (1999) viittaa kansalaisten viestintävalmiuksiin, joiden kehittämiseksi on vielä paljon toivomisen varaa. Kenties osaksi tämän vuoksi ihmiset ja heidän yhteisönsä eivät ole omaksuneet uutta teknologiaa siinä määrin päivittäiseen käyttöönsä kuin kehitys olisi sallinut (Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle 2002).

Sama pätee myös moniin palveluihin tarjoaviin tahoihin. Esimerkiksi kuntasektorin suuren työntekijämäärän kouluttaminen uudelleen käyttämään muuttuvaa palveluvälinettä tai ohjelmaa vaatii huikeasti aikaa ja rahaa. Uusien palvelujen käyttöönotto ei ole siis täysin mutkatonta yksilölle eikä julkisyhteisölle. Myös tässä e-oppimisella voi olla oma merkittävä roolinsa, kuten verohallinnon Vero-opiston tapauksessa. Vero-opisto on virtuaalinen koulu, joka hoitaa verohallinnon sisäisiä koulutustarpeita ilman, että työntekijöiden

---

täytyy liikkua laajalti, käyttää aikaa ja rahaa uusien taitojen opiskeluun (Markkula 2003).

Tietoyhteiskunnassa eläminen ei ole helppoa. Se vaatii paljon. Tietoyhteiskunnassa yksilön toimintavapaus lisääntyy, mutta samalla yksikö joutuu vastaamaan yhä enemmän omasta selviytymisestään. Monissa sosiaalisissa ja teknisissä verkostoissa toimiminen vaatii informaation ja tiedon eri ilmenemismuotojen hallintaa. Kielellisen, informaatioteknisen, kulttuurisen ja kuvallisen viestinnän osaaminen ei ole yksinkertaista. (Heinonen et al. 2003). Monien maahanmuuttajien kohdalla on myös muistettava lähtötilanne, maahan tuleminen läntisen www-yhteiskunnan ulkopuolelta. Tällöin kieli, kulttuuri, teknologinen tausta ja kuvallisen viestinnän perintö saatavat poiketa tyystin pohjoismaisen, suomalaisen tietoyhteiskunnan asettamista vaatimuksista.

(Tieto)yhteiskuntaan astuminen vaatiikin useampia askelia, joiden ottamisen tarve on hyvin erilainen riippuen Suomeen tulevan ihmisen taustasta ja senhetkisestä elämäntilanteesta. Maahan esimerkiksi pakolaisena saapuva joutuu ottamaan selkeästi useampia vaikeita askelia kuin yhteiskuntamme himoitsemat ulkomaiset osaajat:

1. Kulttuurishokki – ”hengissä selviäminen” eteen tulevista asioista
2. Kielen perusteiden oppiminen
3. Tietoyhteiskuntataidot
4. Työnhaku
5. Työllistyminen

Ulkomaisen osaajan tilanne on tyystin erilainen, sillä hänen kohdallaan kohdat 1–3 täyttyvät varmasti, ja usein kohdat 4 ja 5 ovat selkeästi todennäköisemmin toteutumassa, elleivät jo kunnossa maahan tullessa.

Lisäksi maahanmuuttajien kotoutuminen vaatii ihmiseltä halua sopeutua yhteiskuntaan, ja tällöin hänen tulee myös nähdä itsensä osana yhteiskuntaa. Tunne suomalaiseen yhteiskuntaan kuulumisesta on vahvasti yhteydessä suomen kielen oppimiseen ja kontakteihin oman kieliryhmän ulkopuolelle. Osalla on kuitenkin jo valmiina

---

ajatus palata kotimaahan heti kuin se on mahdollista. Maahanmuuttajia ja erityisesti pakolaisia onkin ryhmitelty usealla tavalla eri ryhmiin heidän menestymisen edellytyksiensä ja mahdollisuuksiensa mukaan (ks. Manninen 2001).

## YHDISTYSTEN TOIMINTA

Yhdistysten toiminta on perinteisesti vapaaehtoisuuteen perustuvaa, mutta melko monen maahanmuuttajan kohdalla yhdistyksessä toimiminen korvaa tavalla tai toisella työssä käynnin puutetta. Tässä mielessä osa yhdistyksistä toimii Jeremy Rifkinin (1997) mallin mukaisena vastalääkkeenä sille syrjäytymiselle, joka vaivaa etenkin korkeasta työttömyystasosta kärsiviä maahanmuuttajia. Tämä saattaa olla eräs seikka, joka kannattaa huomioida, kun toimitaan maahanmuuttajayhdistysten kanssa, sillä paikka paikoin maahanmuuttajien kanssa toimiessa esiin nousee vapaaehtoistyön kulttuurin puute. Palveluksista tai yhteistyöstä saatetaan odottaa palkkiota tai ainakin selkeää suoraa hyötyä. Täten pelkän vapaaehtoistyön varaan ei kannattane laskea tietoyhteiskunnan kehittämisessä, ainakaan kaikkien maahanmuuttajajärjestöjen kanssa. Toisaalta tilanne kuvaa hyvin tietoyhteiskuntaa, jossa yksilön vastuu omasta elämästä ja toimeentulosta korostuu entisestään.

Kun selvitettiin valtakunnallisesti ja osin kansainvälisestikin maahanmuuttajayhdistysten ja -järjestöjen sekä monikulttuurisuuden parissa työskentelevien yhdistysten toimintaa, kentän hajanaisuus tuli voimakkaasti esiin. Erilaisia yhdistyksiä ja toimijatahoja on olemassa merkittäviä määriä, mutta monet niistä ovat jäsenmääriltään pieniä ja jäsentymättömiä. Kulttuuripiiristä riippuen yhdistysten sisäinen rakenne jäsenistön suhteen vaihtelee, sillä selkeästi miesvaltaisten kulttuuripiirien yhdistyksissä on useammin myös jäsenistö miesvaltaisempaa, kun taas esimerkiksi virolaisten yhdistyksien kohdalla tilanne on päinvastainen.

Erilaisten yhdistysten ja järjestöjen koon lisäksi niiden toiminta ja järjestäytyneisyys vaihtelevat suuresti. Suuri osa maahanmuuttajajärjestöistä on melko pieniä ja paikallisia seuroja, joiden toiminnan

---

kuva ei ole täysin jäsentynyt. Järjestön olemassaolo pohjaa lähinnä yhteiseen kotimaahan, kulttuuriin, kieleen tai uskontoon, mutta toiminnan sisältö ja tavoitteet saattavat vaihdella suurestikin. Maahanmuuttajien asema ja toiminta tai tuki yhteiskunnassa toimimiseen eivät varsinaisesti kuulu yhdistysten toimintaan. Järjestöjen toiminta ja sen jäsenyisyys poikkeaa myös monesta valtaväestön yhdistyksestä, joissa yhdistystoiminta on melko tarkkaa ja yhdistyslakia pöytäkirjoineen seurailevaa.

Poikkeuksena esiin nousee virolaisten tai Suomi-Viro seurojen toiminta, sillä niistä osa on selvästi valtaväestön järjestöjä, joissa kiinnostuksen kohteena on esimerkiksi Viron kulttuuri. Mikäli jäsenenä ei ole maahanmuuttajia, ei maahanmuuttaja-asiaa välttämättä koeta merkitykselliseksi ja oleelliseksi toiminnan kannalta. Virolaisten osalta on myös perusteltua kysyä, minkä verran maahanmuuttajatoimintaa ylipäätään tarvitaan. Virolaiset sulautuvat jo nyt suomalaisiin yhdistyksiin ja yhteiskuntaan ja kotoutuvat siten selkeästi helpommin suomalaiseen yhteiskuntaan kuin moni erilaisemmasta kulttuurista maahan saapuva.

Esiin on myös useammin kuin kerran eri tahoilla nostettu ajatus järjestökentän toiminnan hyödyntämisestä ostopalveluna. Paikallisesti voitaisiin ulkoistaa tiettyjä toimintoja järjestöjen hoidettavaksi, jolloin järjestöt saisivat toiminnalleen varoja, ja kenties jo muutoinkin järjestettävä perustoiminta saataisiin tehokkaammin hyödynnettyä myös muiden kuin pelkän yhdistyksen jäsenten hyväksi. Suurimpina ongelmina useimmilta tahoilta nouseekin esille resurssien ja tilojen puute sekä perustoimintaedellytyksien hankaluus, toiminnasta joka tapauksessa aiheutuvat tietyt peruskulut sekä yksinkertaisesti neuvonnan puute omalla kielellä.

Edellä mainittu palvelujen ulkoistaminen saattaisi olla vastaus maahanmuuttajayhdistysten toiminnan ongelmakohtaan, alkuinnostuksen jälkeen usein iskevään motivaation puutteeseen. Mikäli ihmiset eivät näe syytä osallistua yhdistyksen toimintaan, on heitä vaikea saada tekemään mitään. Toiminnan tulee siis olla mielekästä, siitä täytyy olla hyötyä ja kieliongelma tulee ylittää tavalla tai toisella, jotta kaikille kirkastuisivat yhdistyksen toiminnan tavoitteet, keinot ja vastuut (Raittinen 2002).

---

Tietoverkoista kuten internetistä saatava tieto toiminnasta on myös melko vähäistä. Esimerkiksi Suomen venäjänkielistä vähemmistöä edustavien erilaisten yhdistysten ja järjestöjen työstä tietää kovin harva, sillä useimmilla järjestöillä ei ole omia internetsivuja eikä edes sähköpostia käytössään. Pelkkä tottumus tietokoneen kanssa työskentelyyn saattaa tyystin puuttua. Moni taho toivookin apua esimerkiksi omien kotisivujen luomiseen ja ylläpitoon, sillä sähköinen media nähdään vuorovaikutusta ja informaatiota lisäävänä tekijänä. Yhden esimerkin tarjoaa omankielinen sähköinen lehti, jonka toimittaminen voisi mahdollisesti korvata kalliiksi tulevan paperilehden painattamisen.

## TIETOYHTEISKUNNAN PALVELUT

Maahanmuuttajaryhmien aktivoiminen tietoyhteiskuntaa kehittämään pelkkää verkkopalvelua rakentamalla ei ole oikotie onneen. Esimerkiksi somaliyhdistyksissä palveluiden käyttö tietokoneiden ja verkkojen kautta on hyvin harvinaista, eikä käytön vähyys rajoitu vain tähän yksittäiseen ryhmään. Syitä on monia, mutta usein taustalla on perustaitojen, osaamisen ja resurssien puute. Tämä on mielenkiintoinen tulos, sillä yleisesti ainakin pääkaupunkiseudulla somalit tuntuvat olevan melko aktiivisia yleisöopäätteiden käyttäjiä.

Lähes kaikki maahanmuuttajayhdistykset ilmoittavat atk-peruskoulutuksen ja -tilojen olevan erittäin tärkeitä ja kaivattuja. Erityisesti toivotaan erilaisten nettipalveluiden ja www-sivukurssien käytön ja teon opetusta. Sama pätee kieli-, työnhaku- ja yhteiskunnassa toimimisen kursseihin, joita on tarjolla liian vähän tai sitten niiden olemassaolosta ei tiedetä. Useimmiten olemassa ja tarjolla olevien erilaisten atk-kurssien hyödyntäminen jää niiden hintavuuden vuoksi väliin, tai ainakin maksu karsii vähemmän innokkaat pois joukosta. Erilaisia omankielisen ohjaajan vetämiä non-stop-kursseja tulisikin olla enemmän.

Suomen kielen opetteluun avautuu uusia mahdollisuuksia erilaisista opetusohjelmista, sanakirjoista ja virheet näyttävistä tekstinkäsittelyohjelmista. Suomen opetteluun lisäksi järjestöt kiinnostavat



---

huomiota oman kielen opetteluun, jotta lapset oppisivat myös oman kielen kieliopin ja kirjoittamisen. Kielen opetteluun kohdalla huomiota kiinnitettiin myös motivointiin, sillä moni maahanmuuttaja ajattelee palaavansa mahdollisimman pian takaisin kotimaahansa, joten lyhyeksi oletetun oleskelun vuoksi ei kannata ryhtyä opettelemaan vaikeata kieltä.

Tietoyhteiskunnan tarjoamista palveluista puhuttaessa toivottiin myös eräänlaista mikropajaa, jossa olisi mahdollisuus saada apua koneen korjaukseen, päivitykseen ja mahdollisesti uuden koneen ostoon. Palvelunhakukynnystä toivottiin alemmaksi, joten jos tarjolla olisi palvelua tarvittaessa omalla kielellä, vian selittäminen ja asiasta keskusteleminen helpottuisi huomattavasti. Eräänlaiselle monikulttuuriselle kansalaisen mikrotuelle olisi siis olemassa selkeä tarve maahanmuuttajatahojen keskuudessa. Palvelu voisi ulottua mikrotuesta laitteiden korjaukseen sekä tietokoneohjelmien ja matkapuhelimen käytön opastuksesta uuden laitteen ostamisen neuvontaan.

Jo olemassa olevista verkkopalveluista ovat suosittuja erilaiset uutispalvelut omasta maasta sekä jo edellä mainitut palvelut, jotka pitävät yllä kosketuksen omaan kotimaahan ja kulttuuriin. Luonnollisesti osalla on vaikeuksia niiden käyttämisessä joko puutteellisten taitojen, yhteyshmahdollisuuksien tai yksinkertaisesti kustannusten vuoksi. Innostusta oppia uutta ja pysyä kehityksessä mukana tuntuu olevan paljon.

Maahanmuuttajat ovat kuitenkin siinäkin mielessä samanlainen väestönosa kuin valtaväestö, että iän noustessa nousee myös kynnys lähteä mukaan uuden opetteluun, etenkin jos kyse on tavalla tai toisella tietoyhteiskuntaan liittyvistä laitteista, kuten tietokoneista tai matkapuhelimista. Todellinen hyöty ja palvelun luotettavuus saavat kuitenkin epäilevämmätkin mukaan, hyvinä esimerkkeinä siitä ovat verkkopankin tehokas penetraatio läpi suomalaisen yhteiskunnan, rajat ja kustannusrakenteet rikkova sähköposti sekä huomattavasti kaukopuheluita edullisemmat internet-puhelut.

Tarvittavista palveluista selkeimpänä esiin nousi tukipalvelu erilaisissa asioissa, niin arjen kuin tietoyhteiskunnankin eteen tuomissa tilanteissa. Lisäksi pidettiin tärkeänä mutta puuttuvana palvelun

---

muotona mahdollisuutta kirjoittaa omalla kielellä. Tarvittaisiin yleisöpäätteitä joilla voi kirjoittaa kyrillisillä tai arabialaisilla merkeillä. Tämä yksinkertainen ominaisuus puuttuu useimmista julkisista päätteistä, joten sähköpostin saati kirjeiden kirjoittaminen tekstin käsittelyohjelmalla ei juuri onnistu.

Lisäksi toivottiin yhtä keskitettyä paikkaa, josta löytäisi eri kielillä tietoa erityisesti seuraavista kokonaisuuksista:

- Maahanmuuttajille tarjolla olevat työpaikat
- Maahanmuuttajien kokemuksia ja ratkaisuja erilaisissa elämäntilanteissa
- Alkuvaiheen kotouttavaa materiaalia
- Virastojen tärkeimmät tiedot toiminnasta sekä yhteystiedot
- Koko maan monikulttuurisiin asioihin liittyvä tapahtumakalenteri ja uutispalvelu niistä
- Suomalaisen yhteiskunnan ja kulttuurin kokemukselliset aineistot
- Erityisesti maahanmuuttajia koskevat lait ja säädökset
- Tietoa omista oikeuksista ja niitä puolustavista järjestöistä
- Erilaisia rahoitusmalleja yhdistyksen toiminnan turvaamiseksi ja yhteistyön lisäämiseksi.

## VERKON ROOLI MAAHANMUUTTAJIEN SILMISSÄ

Sähköisten palveluiden, verkon ja ylipäätään tietoyhteiskunnan perusvaatimusten rooli nähdään maahanmuuttajayhteisöjen parissa korostuneen voimakkaana. Osa tahoista tosin toteaa, että verkko on epäolennainen tekijä, sillä maahanmuuttajille on tärkeää hankkia inhimillisiä kontakteja, ystäviä ja tuttuja suomalaisista. Moni kokee silti, ettei pärjää työssä tai ylipäätään yhteiskunnassa, mikäli ei omaa perustaitoja. Täten vertaus lukutaidottomuuteen on melko osuva. Tämän vuoksi tukea ja neuvontaa perätään poikkeuksetta joka taholta.

Verkon rooli nähdään myös merkittävänä tapana yhdistää eri puolilla asuvia oman kulttuurin edustajia. Hyvänä esimerkkinä toi-

---

mii arabiankielinen Irakin seura, joka toimii tällä hetkellä Suomessa vain Turussa, mutta johon löytyisi varmasti paljon asiasta kiinnostuneita uusia jäseniä muualta maasta, mikäli järjestö pystyisi luomaan ja ylläpitämään kotisivuja omalla kielellä. Kommunikointi tulevista tapahtumista ja yhteydenpito muualle helpottuisi huomattavasti yksinkertaisten sähköposti- ja kotisivujärjestelmien kautta. Lisäksi yhdistysten olisi tätä kautta huomattavasti helpompi pitää yhteyttä myös muualla päin maailmaa asuviin, ja yhdistyksen toimintaa olisi helpompaa tehdä tunnetuksi myös muualla.

Verkko ja sen mahdollisuudet nähdäänkin pitkälti tietoa välittävänä ja kommunikointia helpottavana tekijänä. Sovellutukset ja käyttötarkoitukset voivat toki vaihdella yhteydenpidosta sukulaisiin ja oman yhdistyksen toiminnan esittelystä tapojen, uskonnon ja kulttuurin esittelyyn ja opetteluun sekä yleisistä yhteiskunnassa toimimisen säännöistä tiedon saamiseen. Esimerkiksi suomalaisen yhteiskunnan tavat, juhlat ja niiden historia ovat valtaväestöön kuuluville itsestään selviä, kun taas maahanmuuttajat tuntevat harvoin niiden merkitystä, mutta ovat niistä erittäin kiinnostuneita. Tiedon vaihtoa ja keskustelua tarvitaan siis sekä maahanmuuttajien omista tavoista ja kulttuurista että suomalaisesta kulttuurista, jotta ymmärrys kasvaisi puolin ja toisin ja ennakkoluulot vähenisivät.

Tietoyhteiskuntavalmiuksien antamista heti maahan tullessa pidetään tärkeänä. Riippuen maahan saapuvan taustasta taidot ja kyvyt saattavat vaihdella suuresti, eikä myöskään aiemmin maahan saapuneita sovi unohtaa. Tämä vaatii luonnollisesti viranomaisten tiivistä yhteistyötä, tiedottamista ja yhteistyötä myös maahanmuuttajajärjestöjen kanssa. Valmiudet käyttää olemassa olevia mahdollisuuksia auttavat myös oman identiteetin ja kulttuurin säilyttämisessä, yhteyden pitämisessä omaan kotimaahan sekä ehkäisevät yhteiskunnalle niin kalliiksi tulevaa syrjäytymistä.

Suomalaiseen yhteiskuntaan kotoutumisen lisäksi verkon ja ylipäättään tietoyhteiskunnan mahdollisuudet nähdään tärkeinä paluumuuton järjestämisessä ja siinä auttamisessa. Tiedonsaanti erilaisista projekteista ja hankkeista, tarvittavien toimenpiteiden suorittaminen ja yhteistyötoimien löytäminen ovat kokonaisuuksia, jotka askarruttavat monia.

---

Tämän vuoksi maahanmuuttajajärjestöt pitävät tarpeellisena koottua tietolähdettä eri hankkeista ja niiden toiminnasta sekä paluumuuttajista ja heidän kokemuksistaan. Paluumuuton järjestäminen on monen erityisesti entisen Jugoslavian alueelta maahan muuttaneen mielessä, ja sen tueksi kaivattaisiin hankkeita ja apua erityisesti toisilta maahanmuuttajilta, jotka työskentelevät esimerkiksi hanketyöntekijöinä.

Käytännössä kaikkien selviteltyjen kieliryhmien kanta yleisellä tasolla oli, että maahanmuuttajien asema on muissa Pohjoismaissa selkeästi parempi kuin Suomessa. Kyseessä saattaa olla tavallinen ”ruoho on aidan toisella puolen vihreämpää” -tyylinen ajatusmalli, mutta asiassa voi olla peräinkin. Muualla Pohjoismaissa ja Euroopassa siirtolaisuuden perinne on paljon pidempi kuin Suomessa, erilaisia maahanmuuttajaryhmiä on merkittävästi enemmän ja ne ovat ehtineet integroitua pidempään yhteiskuntaan.

Järjestöiltä saatujen tietojen mukaan tietoyhteiskuntaan ohjaamisessa on eroja, mutta yhdistysten oma aktiivisuus on merkittävässä roolissa myös muualla. Oppia haetaan valtion, kunnan, yritysten tai kolmannen sektorin järjestämien kurssien kautta, jonka jälkeen taitoja opetetaan yhdistyksen muille jäsenille eräänlaisen vertaisohjauksen keinoin. Monilla yhdistyksillä on oma tai jaettu toimitila, jossa on käytössä yksi tai useampia tietokoneita, joten yhteydet ja mahdollisuus päästä verkkoihin ovat ainakin osalla olemassa.

## YHTEISTYÖ MUIDEN TAHOJEN KANSSA

Yleisesti yhdistysten yhteistyö muiden yhdistysten kanssa keskittyy kulttuurista esitteleviin tilaisuuksiin tai vastaaviin tapahtumiin, kenties eri hankkeissa mukana olemiseen ja mahdollisiin yhteisiin ystävyys- ja tutustumismatkoihin. Yhdistysten välinen aktiivinen yhteistyö esimerkiksi edellä mainittujen tärkeinä pidettyjen julkisten päätteiden tai tilojen hankkimiseksi ei noussut esille, mikä ei silti välttämättä tarkoita yhteistyön puutetta kyseisissä asioissa.

Yhteistyö kunnan tai muun suuremman tahon kanssa saatetaan kokea hankalaksi, mikäli ei tunneta oikeita menettelytapoja ja mah-

---

dollisuuksia, saati osata kunnolla kieltä. Yhteistyö kaupungin, kunnan tai valtion kanssa nähdään lähinnä yrityksenä saada omalle toiminnalle taloudellista tukea, jota moni taho myöntääkin saaneensa.

Yhteistyön kehittämisen keinot ovat vähissä. Suurin osa mainitsee varojen ja resurssien puutteen esteeksi. Ongelmana pidetään myös osassa yhdistyksistä nuorten vähäistä kiinnostusta yhdistystoimintaa kohtaan. Kiinnostavia sisältöjä nuorten aktivointiin ei ole löytynyt. Tämä seikka tulee esiin etenkin virolaisten yhdistysten ja Suomi-Viro -seurojen kohdalla.

Yhdistyksiensä kanssa toimiessa tuntuu olevan tärkeätä tuntea muutamia aktiiveja tai yhdistyksen puheenjohtaja, jonka avulla viestiä on mahdollista saada levitettyä laajemmalti. Kyseinen henkilö saattaa toimia eräänlaisena portinvartijana, jonka kautta asiat tulee esittää, ja jonka innostuessa on saatavissa mukaan yhdistyksen ”suuri massa”. Ilmiö on tuttu monesta muustakin yhteydestä, mutta tuntuu korostuvan maahanmuuttajajärjestöjen kohdalla.

## YHTEENVETO

Maahanmuuttajien toiminnallisen tason toimintaehdotuksia ei ole mielekästä listata tähän, sillä esille ei juurikaan noussut toimia, joita maahanmuuttajilta voidaan odottaa itseltään ilman muun tahon osallistumista – lukuun ottamatta aktiivista otetta ja halua sopeutua yhteiskuntaan. Luonnollisesti kotoutuminen on lopulta kiinni ihmisestä itsestään, on ympärillä miten hyvä tai heikko palvelujärjestelmä tahansa.

Nykyisiä maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuusjärjestöjä voi olla vaikeata ja kohtuutonkin velvoittaa tiiviimmin osaksi kotouttamisprosessia, sillä ne tekevät jo tällä hetkellä paljon sitä työtä, mitä kunnat eivät syystä tai toisesta tee. Järjestöjen osaamista ja henkistä pääomaa sen sijaan tulisi käyttää enemmän hyväksi, tavalla tai toisella. Ne voisi esimerkiksi ottaa osaksi kuntien virallista kotouttamistoimintaa, ja niille voisi maksaa korvauksen arvokkaasta työstä. Näin kuntien ei tarvitsisi välttämättä palkata uutta väkeä, mutta ne voisivat tarjota ostopalveluna lain määäämiä palveluita, ja järjestötkin

---

hyötyisivät. Kolmannen sektorin työ olisikin mahdollista tuottaa nykyistä tehokkaammin. Näin se voisi tarjota palveluita, jotka ovat tarpeellisia, mutta joiden tuotantoon ei kunnalla riitä vaadittavassa suhteessa esimerkiksi henkilöresursseja ja osaamista.

Maahanmuuttajatahojen ääntä kuultaessa esiin nousee paljon tarpeita, joihin vastaavia toimenpide-ehdotuksia on esitelty jo asiakaspalvelutason toimenpide-ehdotuksia käsittelevässä osiossa. Järjestöjen tarve kulminoituu pitkälti varojen puutteeseen, mutta myös tietoyhteiskuntataitojen parissa riittäisi vielä aika lailla töitä. Syy tälle saattaa olla monen järjestön jäsenistön ikärakenne. Järjestöistä puuttuvat tietoyhteiskuntaan jo sujuvasti sukeltaneet nuoret.

Selvityksen teolle on selvä syy: suomalainen yhteiskunta on jo nyt, ja tulevaisuudessa enenevässä määrin monikulttuurinen. Työn tarkoituksena oli tutkia ja tarkastella niitä mahdollisuuksia, joita tietoyhteiskunta tarjoaa nyt ja lähitulevaisuudessa maahanmuuttajien kotoutumiseen ja kotoutumistyöhön. Miten se näkyy alati monikulttuuristuvan ja monimuotoistuvan yhteiskunnan ja sen muodostavien ihmisten näkökulmasta? Riittääkö pelkkä kotoutumisen tarkastelu?

Välittömästi esiin nousi kuva siitä, että kyseessä on kaksi kokonaisuutta, jotka eivät ole juuri kohdanneet toisiaan. Tietoyhteiskuntakehitystä ja maahanmuuttoa ei ole yhdistetty toisiinsa. Ensin mainittu on totuttu liittämään taloudellista kasvua peilaavaan elinkeinopolitiikkaan ja jälkimmäinen puolestaan enemmän rasitteena yhteiskunnan sosiaali- ja terveystaloukselle. Tämä näkyy hyvin myös olemassa olevassa tutkimuskirjallisuudessa.

Toinen itsestään selvä asia on, että toiminta ja haasteet ovat tyystin erilaisia tarkasteltaessa niitä eri tasoilta. Poliittinen taso määrittelee asiat tyystin eri näkökulmasta kuin asiakastyön tekijät. Ja ennen kaikkea kohderyhmän, maahanmuuttajien, tulisi saada äänensä paremmin kuuluviin, vaikka sekin on ryhmänä äärimmäisen monimuotoinen.

---

## VALTION ELI LEIJONAN OSA

Tietoyhteiskunnan ja monikulttuurisuuden, kahden kompleksisen, horisontaalisen ja epäselvän kokonaisuuden yhdistäminen on vaikeaa. Toimijatahot kääntävät katseita jatkuvasti valtiovaltaan, jolta toivotaan rahoituksen lisäksi selviä linjauksia tulevaisuuden suhteen. Valmistunut hallituksen tietoyhteiskuntaohjelma linjaa kyseisen kokonaisuuden vaikuttavuustavoitteita, mutta ei mainitse mitenkään maahanmuuttoa tai monikulttuurisuutta, vaikka toteaakin olevansa osa yhteiskuntapolitiikkaa.

Monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajia ei voida sulkea pois (tieto)yhteiskuntapoliittisesta keskustelusta. Vaikka maahanmuuttopolitiikka onkin tietoyhteiskuntaohjelman ylittävä poliittinen kokonaisuus, tulee tietoyhteiskuntakehityksellä olla myös rooli maahanmuuttajien kotouttamistyössä sekä siirtolaisuuskysymyksessä. Asia on hyvällä tahdolla luettavissa monesta ohjelmasta ja suunnitelmasta rivien välistä, mutta samassa hengenvedossa ei näistä kahdesta asiasta juuri puhuta. Lisäksi on muistettava, ettei kotouttaminen ole suinkaan maahanmuuttopolitiikan tai monikulttuurisuuden ainoa ulottuvuus. Valtiota, alueita ja elinkeinoelämää kiinnostavat esimerkiksi ulkomainen osaava työvoima ja sen houkuttelu maahan.

Tietoyhteiskuntakehitys jää pikemminkin asiana monikulttuurisuuden alle, mutta koska toimenpiteiden ja varojen suuntaaminen tietoyhteiskuntaan on houkuttelevampaa, tulisi monikulttuurisuus ottaa ehdottomasti sen osaksi – monikulttuurisuuden vahvuuksia, mahdollisuuksia ja hyötypuolia korostaen.

Selkeä havainto on ollut, että vastuunotto monikulttuurisuuden amebamaisesta asiakokonaisuudesta ei tunnu onnistuvan. Valtiotasolla kukin viranomainen pitää huolta ymmärrettävästi omasta sektoristaan, joten etenkin monikulttuurisuuden mukanaan tuomat työvoimapolitiittiset haasteet kaadetaan työministeriön kontolalle, opetusministeriö ja opetushallitus puolestaan saavat katsoa asiaa koulutus ja kulttuuripalveluiden näkökulmasta. Liikenne- ja viestintäministeriö kantaa huolta etenkin laajakaistayhteyksien tilanteesta, sisäasiainministeriö puolestaan katsoo asiaa maahantulon ja -lähdön näkökulmista, ulkomaalaisvirasto lupa-asioiden mukaisesti värittyneenä.



---

Hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmaan asia ei puolestaan kuulu, koska kukaan ei asiakokonaisuutta ole sinne edes tohtinut vaatia eikä poliittisena itsemurhana halua luultavasti tehdä sitä jatkossakaan.

Yhteistyötä valtiotasolla toki tehdään, ja hyvänä esimerkkinä siitä on etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO, joka kokoaa yhteen ministeriöiden edustajien lisäksi myös kunnallishallinnon, työmarkkinaosapuolten, kansalaisjärjestöjen, kirkon, maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen edustajia. Ongelmana nähdään, että kyseessä on keskustelukerho, jolla ei ole päätösvaltaa. Eikä näin mahdollisuutta esimerkiksi kohdistaa resursseja tarpeellisina pidettyihin toimenpiteisiin. Kokonaisvaltaiselle, kenties koordinoivalle näkemykselle nähdään silti huutava tarve.

Tulisiko ETNOlla sitten olla oma tietoyhteiskuntaryhmänsä, jos monikulttuurisuus ei näy osana tietoyhteiskuntaohjelmaa? Vai tulisiko tietoyhteiskuntaohjelman toteuttamiseen perustaa uusi osa-aluekohtainen työryhmänsä? Kaikkiin nykyisiin ryhmiin on ohjelmajohtajan mukaan ollut kova hinku. Olisiko monikulttuurisuusryhmään?

ETNON voisi olla hyvä tuottaa kansallisen menestysstrategian ehtoja määrittelevä selvitys, jossa maahanmuuttajien kotoutuminen ja heidän korostaminen resurssina on avainasemassa. Tarve on kansalliselle ohjelmalle, joka tulee saada osaksi hallitusohjelmaa. Tällainen kansallinen ohjelma tulisi sitoa tietoyhteiskunta-asiaan, johon suunnattujen määrärahojen osuus on selvästi merkittävämpi. Tueksi tulee saada yliopistot ja niiden professorit, jolloin kansalliselle keskustelulle olisi paremmat mahdollisuudet, ja poliitikot saisivat selustansa tueksi uskottavia tieteen ja talouselämän vaikuttajia.

Toisena mahdollisuutena olisi luoda valtioneuvoston toimesta strategia, joka velvoittaisi kaikki ministeriöt käsittelemään maahanmuuttopolitiikkaa ja siinä ohessa tietoyhteiskunnan tarjoamia keinoja osana kokonaisuuden ratkaisemista. Näin ministeriöt saataisiin paremmin sitoutettua, kuten nyt on tekeillä alueiden kehittämisen suhteen. Tällöin ministeriöiden valmistellessa omia ohjelmiaan olisi monikulttuurisuus ja maahanmuutto yksi osa ohjelmaa, eikä sitä voisi unohtaa taka-alalle.

---

Yhteisesti tulisi hoitaa tällä hetkellä ainakin sisäasianministeriön ja sen alaisten instituutioiden vastuulla oleva maahantulopoliitiikka sekä työministeriön kontolla oleva maassaolopoliitiikka, joka on pitkälti kotouttamispolitiikkaa. Lisäksi huomiota tulisi kiinnittää hyvin etnisiin suhteisiin liittyviin poliittisiin toimiin. Näin muodostuisi toivottavasti toimivampi kokonaisuus maahanmuuttopoliittisen kokonaisuuden käsittelyyn.

Mikäli valtiotasolla ei löydy yhtä koordinoivaa tahoa, tulee asiaa tarkastella sektorikohtaisesti vastuualueittain, kuten toimintaa jo käsitelläänkin. Tällöin esimerkiksi vastuu e-oppimisesta kuuluisi opetusministeriölle, jolloin kaikki koulutukseen ja opiskeluun liittyvät kokonaisuudet menisivät OPM:n kautta. Näin siis suomen ja maahanmuuttajan oman äidinkielen opettelu, virtuaaliopiskelu, opettajien koulutus, koneiden ja yhteyksien hankkiminen, etätulkaus, kääntäminen ja tietoyhteiskunnan perustaitoihin liittyvät kokonaisuudet olisivat OPM:n heiniä.

Verkkotoimintamallin luomiseen olisi selkeä tarve esimerkiksi e-oppimisen osalta. Olemassa olevia toimintojen päällekkäisyyksiä tulisi myös karsia. Kielen opiskelijoiden kannalta on tärkeää, ettei synny pitkiä taukoja. Tässä etenkin etäopetuksella, videoneuvotte luilla, portaali palveluilla ja muilla tulisi olla nykyistä suurempi rooli, ja kyseinen toiminta tulisi mallintaa ja ohjeistaa selkeästi. Lisäksi täytyy muistaa vielä työministeriön, sisäasiainministeriön ja muiden toimijoiden merkittävä rooli omilla sektoreillaan.

## SUURET KUNNAT PAKON EDESSÄ

Valtiotason vastuunoton vaikeuksien vuoksi työssä kiinnitettiin huomiota myös varsinaiset haasteet kohtaaviin suuriin kaupunkeihin ja niiden kaupunkipoliittisiin ohjelmiin, strategioihin ja suunnitelmiin. Monikulttuurisuus nousee niissä luonnollisesti enemmän tai vähemmän esille, ja puhetta on melko paljonkin voimavarasta, joka tulee saada paremmin käyttöön. Tietoyhteiskunnan kehittämistä maalaileviin osioihin monikulttuurisuus ei tosin eksy edes suunnitelmasolla huolimatta siitä, että kunnilla on yhteisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta.

---

Asioiden yhdistäminen on vaikeaa: tietoyhteiskunta-asia ei kohtaa maahanmuuttajia, ja kuntien erilaiset kotouttamissuunnitelmat tarkastelevat asiaa lähinnä ongelmalähtöisesti miettien peruspalveluiden tarjonnan tehostamista ja järjestämistä maahanmuuttajille sopivaan malliin. Toimintaa ohjaavista suunnitelmista on vaikeaa päästä keino-tasolle, jossa löydettäisiin tapoja saada toiminta suunnitelmien mukaiseksi tietoyhteiskunnan välineet ja monikulttuurisuuden haasteet yhdistämällä. Suuret kaupungit joutuvat joka tapauksessa kohtaamaan monikulttuurisuuden haasteet, hyvien tai huonompien suunnitelmien ja resurssien kanssa, toistensa ja valtion tukemina tai ilman.

Globaalitalouden osajia, joista kunnat kilpailevat, ja joista suuri osa on ulkomaalaisia, ei ilmeisesti pidetä maassamme maahanmuuttajina. Osajista ei välttämättä ole tulevaisuuden työvoimapulan ratkaisijoiksi, mutta heidän roolinsa on puolestaan ratkaiseva taloudellisen kilpailukyvyyn kannalta ja tietoyhteiskunnan kehittämisessä. Mikäli osajia halutaan Suomeen, tulee katseta kohdistaa opiskelijoihin, joita on helpompi saada monin tavoin vähemmän houkuttelevaan maahanamme. Mikäli etsitään ratkaisua työvoimapulaan, huomiota tulee kiinnittää palvelusektorin työntekijöihin. Joka tapauksessa huomioitavia asioita ovat lupa-asoiden lisäksi myös esimerkiksi edullinen asuminen ja monet muut yhteiskunnan perusasiat. Tällöin tietoyhteiskunnan rooli on lähinnä tiedon levittämisen ja vuorovai-kutteen sujuvan viestinnän kehittämisessä sekä oppimisessa. Lisäksi se voi tarjota tietotyön työpaikkoja, välineitä, jotka voivat olla osana tehostamassa toimintaa verkostoyhteistyön muodossa.

## ASIAKASPALVELU AVAINASEMASSA

Poliittisen tason alle sijoittuvalla toimintaa toteuttavalla virkamies- ja asiakaspalvelutasolla yritetään konkretisoida suunnitelmia ja ohjel-mia toimenpiteiksi. Erityisen kirjavan ja haastavan kohderyhmän vuoksi autuaaksitekeviä keinoja ei ole löytynyt. Maahanmuutta-jajärjestöt ja vastaavat toimijat näkevät tarpeita, mutta useimmiten kyseessä on jo olemassa olevien palveluiden lisääminen ja ennen kaikkea tarve lisäresursseille.

---

Yksinkertaisilta kuulostavien perusratkaisujen, kuten tietoyhteis-kuntavalmiuksien koulutuksen, neuvonnan, laitteiden, yhteyksien ja palveluiden paremman saatavuuden sekä käytettävyyden perään huudellaan myös maahanmuuttajien piirissä. Nämä kehitystoiveet ovat myös hallituksen tietoyhteiskuntaohjelmassa, mutta sanallakaan maahanmuuttajia huomioimatta.

Asiakastason eli maahanmuuttajien ja heidän parissaan työtä tekevien tilannetta helpottamaan voidaan kohdistaa selkeitä toimenpiteitä. Tietoyhteiskunnan välineet tarjoavat useita mahdollisuuksia ainakin kotoutumisen kannalta tärkeän kielen opiskeluun ja monipuolisempaan viestintään. Niiden avulla voidaan osallistua tasa-arvoisemmin yhteiskuntaan ja saadaan uusia keinoja käyttää palveluita hyväksi. Erilaisin verkkopalveluin ja tietopankein on mahdollista yksinkertaistaa sekä maahanmuuttajan tiedonhakua ja kommunikointia että häntä palvelevan virkamiehen työtä. Esimerkiksi etätulkkaus, tekstiviestipalvelut, monikieliset yleisöpäätteet ja kansalaisen mikro-tuki tarjoavat tasa-arvoistavia elementtejä käytännön työhön. Maahanmuuttajien keskuudessa tarvetta on yhä tietoyhteiskunnan vaatimien perustaitojen opetteluun ja neuvontaan.

Kaikki tämä vaatii vain lähinnä lisää rahaa; palveluita jotka taloudellisesti tuskaiset kunnat kustantavat pakon edessä, resurssiensa ääri rajoilla. Yhteistyö lienee jo taloudenkin sanelema pakko, joten tarvetta esimerkiksi suurten kaupunkien väliselle maahanmuuttoliittista toimintaa linjaavalle kaupunkisopimukselle olisi. Perusteltua yhteistyö on joka tapauksessa, koska suuri osa maahanmuuttajista käyttää kunnissa samoja palveluita, joten niiden järjestäminen yhteisesti muitakin kuntia palvelemaan muotoon olisi järkevää.

Lähellä asiakkaita olevat tahot katsovatkin koko tilannetta tyystin eri näkökulmasta kuin mihin strategiatason suunnitelmissa ohjataan. Asiakaspalvelutyötä tekevät ovat niin lähellä problemaattista pelikenttää, että heillä omat ja asiakkaiden tarpeet ovat hyvin konkreettisia ja liittyvät lähes poikkeuksetta huoleen nykyisten resurssien riittämättömyydestä. Sama sävel toistuu joka puolella: maahanmuuttaja-asiaan ei ole ohjattu läheskään sitä määrää taloudellisia ja henkilöresursseja kuin paikallisesti eri puolilla tarvittaisiin. Yhtenä

---

syynä on kenties valtionosuuksien riittämättömyys etenkin niiden kuntien osalta, jonne maahanmuuttajia muuttaa merkittäviä määriä omaehtoisesti.

Asiakaspalvelu on hankalaa, mikäli sitä toteutetaan projektein, määräaikaikaisilla työsuhteilla ja epävarmalla ulkopuolisella rahoituksella. Huoli monella taholla tehtävän työn jatkuvuudesta ja elintärkeästä pitkäjänteisyydestä on aito. Nämä arkirealismiin ongelmat luovat tulppaa vertikaaliselle tiedonsiirrolle, jolloin keskusteluyhteys ja tarvittavien suunnitelmallisten toimenpiteiden toteuttaminen hankaloituvat. Kyseisessä tilanteessa tietoyhteiskunnan välineet eivät juuri auta. Ikuinen keskustelu rahapulasta ei vie asiaa eteenpäin, etenkin mikäli tehdyn tai tehtävän merkitystä ei pystytä osoittamaan saavutettuina säästöinä tai tuottona.

On mielenkiintoista kysyä mistä tämä johtuu. On selvää, että maahanmuuttajat eivät häviä noin vain suomalaisesta yhteiskunnasta mihinkään. Maalla onkin selkeä tarve institutionaalisemmalle toiminnalle nykyisen projektiääripään sijasta.

Tietoyhteiskunnan välineillä pystytään luomaan uudenlaisia malleja ja vaihtoehtoja tasa-arvoisemman tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Eri keinojen avulla on mahdollista auttaa kotoutumisen kannalta elintärkeiden taitojen, kuten kielitaidon, hankkimisessa ja työsaannissa, lisätä tietoisuutta yhteiskunnassa toimimisen perusperiaatteista ja rakenteiden hahmottamisesta, tarjota perustietoa maassa elämisestä ja toimimisesta asiakokonaisuuksina sekä helpottaa useita asiakaspalvelun tilanteita. Kommunikoimalla ymmärrettävästi taholta toiselle. Asiakkaalta asiakkaalle, virkamieheltä virkamiehelle, asiakkaalta virkamiehelle ja päinvastoin, kunkin tahon omaehtoista aktiivisuutta unohtamatta.

## LISTA HANKEAIHIOISTA

Selvityksessä esitetyt keinot tavoitteiden saavuttamiseksi voidaan yhteenvetona koota matriisitaulukkoon (taulukko 1). Sen avulla on mahdollista erottaa ne toiminnan tasot, joihin tietoyhteiskunnan tarjoama mahdollisuus tai keino kohdistuu. Riippuen ehdotuk-

---

sesta keinot ovat vaikutuksineen ja toiminnaltaan sijoitettavissa useammalle eri toimenpidetasolle. Maahanmuuton / kotoutumisen toimenpidetasoja ovat 1) maahanmuuttajien omaa toimintaa vaativa taso, 2) varsinainen asiakaspalvelutyö, 3) asiakastason työn puitteita, työvälineitä ja mahdollisuuksia järjestävä virkamiestyö sekä 4) monikulttuuristuvan yhteiskunnan vaikutuksiin kohdistuva poliittinen taso.

Oleennaista on, että keino tavoitteen saavuttamiseksi voi olla tasosta riippuen lähtökohdiltaan kotoutumista / maahanmuuttoproblematiikkaa helpottava mahdollisuus tai tunnettu ongelma. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi tietty toimenpide voidaan nähdä toteutettavalla tasolla selkeästi toimintaa helpottavana, mutta korkeammalla tasolla kyse on ongelmalähtökohtaisesta tilanteesta, jossa on ratkaistavana asiaan välillisesti liittyviä kokonaisuuksia. Esimerkistä käy viranomaistiedon yhteiskäyttö, joka tunnustetusti tarjoaa suuria mahdollisuuksia etenkin viranomais- ja asiakaspalvelutasolla, mutta joka on selvästi ongelmalähtökohtainen poliittisella tasolla tietoturvallisuuden ja jo nykyisen lainsäädännönkin vuoksi.

Ongelmalähtökohtaisuus ei tarkoita oletusta toimenpiteen negatiivisuudesta, vaan kyse on yksinkertaisesti siitä, että toimenpide on tunnustettuun ongelmaan kohdistuva ratkaisukeino, ja/tai siinä on suoraan nähtävissä erillisiä välillisiä haasteita. Keinojen oletettu lähtökohtaisuus ei siis tarkoita toimenpiteen toteuttamisen kannatettavuutta. Pikemminkin kyse on huomion kiinnittämisestä jo tunnustettuun tarpeeseen eri tasojen näkökulmista.

Esimerkiksi tietokonealuokkien tehokkaampi käyttö on todella kannatettavaa ja tarjoaa mahdollisuuden parantaa nykytilannetta, mutta lähtökohta on ongelmalähtöinen koulujen tilojen hyödyntämättömyyden ja niiden yhteiskäytölle luotujen esteiden vuoksi. Esimerkkinä ongelmalähtökohtaisesta keinosta, joka ei ole puhtaasti tietoyhteiskunnan välineiden tarjoama mahdollisuus, on korkeamman profiilin monikulttuurisuus koulutus. Siinä on selkeästi nähtävissä ongelma eli koulutuksen tarve lähes joka tasolla, johon tulisi puuttua esitetyin keinoin, mutta keinot eivät ole suoraan tietoyhteiskunnan tarjoamia välineitä.

---

Mikäli toimenpide on ryhmitelty lähtökohdiltaan mahdollisuudeksi, on kyseessä tilaisuus, joka antaa mahdollisuuden testata jotain uutta tai hyväksi havaittua laajemmassa mittakaavassa. Esimerkistä käyvät lisenssittömät yleisöpäätteet, joiden käyttöönottoa ei ole vielä testattu siinä mittakaavassa kuin olisi mahdollista ja kannatettavaa. Puhumattakaan säästöistä, joita lisenssittömillä yleisöpäätteillä voitaisiin saavuttaa. Vastaavasti korkeammalla, poliittisella tasolla esimerkiksi ei puhtaasti tietoyhteiskunnan tarjoamasta mahdollisuudesta voisi olla aineettomien kilpailuetujen raportointimalli, joka saattaisi tarjota mahdollisuuden uudentyypiseen kilpailuedun esittämiseen.

Keinot eivät välttämättä ole yksinään valmiita hankkeita tai hankeaihioita, vaan toimiva kokonaisuus saattaa vaatia useamman keinon yhdistämistä. Esimerkkinä kielen opetteleminen, jonka menestyksekkäs toteuttaminen hankkeen tai peräti perustoiminnan muodossa saattaisi sisältää useampia ehdotettuja keinoja.

Taulukko 1. Selvityksen tavoitteiden saavuttamisen keinot ja niiden kohdentuvuus eri tasoille.

Tietoyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet – keinot	Maahanmuuton / kotoutumisen eri toimenpidetasot			
	Maahanmuuttajan omaehtoinen toiminta	Asiakaspalvelun taso	Virkamiestyön taso	Poliittinen taso
1A: Monikulttuurisuuskoulutus ja kansallinen keskustelu (§)			O	O
1B: Viranomaistiedon yhteiskäyttö		M	M	O
1C: Vuorovaikutusväylien kehittäminen			M	O
1D: Suurten kaupunkien välinen kaupunkisopimus (§)			M	M
1E: Valtakunnallinen maahanmuuttajapoliittinen strategia (§)			M	O
2A: Aineettomien kilpailuettujen raportointimalli (§)				M
2B: Suomea markkinoiva internet-palvelu		M	M	M
2C: Maahanmuuton pisteytysjärjestelmä (§)			M	O
2D: Työnhakuviisumi (§)			M	O
2E: Verotus & palkkaus (§)				O
2F: Suomi – kansainvälinen luova ongelmanratkaisuympäristö (§)				M
2G: Osajien puolisoiden ja perheen viihtyvyys (§)			O	O
2H: Opiskelun ja työelämän "uraputki" (§)		O	O	O
3A: Valtakunnallinen tietopankkipalvelu	M	M	M	M
3B: Viranomaisen ja asukkaan välinen "Front Office"		M	M	
3C: Verkkotoimituskunta		M	M	
4A: Maahanmuuttajat kotouttamistyöntekijöinä (§)	O	O	O	O
4B: Monikulttuurisuusohjeistukset työnantajatahoille (§)		M	O	O
5A: Kielen opiskelu digitaalisten viestinten avulla	M	M		M

Käytettyjen merkkien selitykset:

1A = Keino 1A

§ = ei puhtaasti tietoyhteiskunnan välineiden tarjoama mahdollisuus

O = ongelmalähtökohtainen tilanne

M = lähtökohdiltaan mahdollisuus

Tummennettu merkki = kertoo toimenpidetason, josta toimenpide-ehdotus löytyy



	Maahanmuuton / kotoutumisen eri toimenpidetasot			
	Maahanmuuttajan omaehtoinen toiminta	Asiakaspalvelun taso	Virkamiestyön taso	Poliittinen taso
<b>Tietoyhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet – keinot</b>				
5B: Näkö- ja kuulovammaisten apuvälineiden joustava käyttö	M	M		
5B: Näkö- ja kuulovammaisten apuvälineiden joustava käyttö	M	M		
5C: Selko- ja blisskielten hyödyntäminen		M	M	
5D: JyU:n Nettlehtori-hankkeen loppuunsaattaminen	O	O		
5E: Oppimispeli/simulaattori	M	M		
5F: Virtuaalitulkkauk		M	O	M
5G: Tekstiviestipalvelut eri toimialasektoreille		M		
6A: Tietokoneiluokkien tehokkaampi käyttö	O	O		
7A: Vanhojen tietokoneiden kierrätys	O	O		
7B: Lisenssittömät yleisöpäätteet		M		
7C: Edullisemmat perustietokoneet		O		O
7D: Tietokoneiden lainausjärjestelmän luominen		M		
7E: Liikkuva monikulttuurinen multimedialuokka		M		
7F: Kyrilliset ja arabialaiset yleisöpäätteet		O		
8A: Tietoyhteiskuntataitoinen kulttuuritulkki, kansalaisen mikrotuki	M	M		

*Käytettyjen merkkien selitykset:*

*1A = Keino 1A*

*§ = ei puhtaasti tietoyhteiskunnan välineiden tarjoama mahdollisuus*

*O = ongelmalähtökohtainen tilanne*

*M = lähtökohdiltaan mahdollisuus*

*Tummennettu merkki kertoo toimenpidetason, josta toimenpide-ehdotus löytyy*

---

## TIIVISTELMÄ

Selvitystyön tarkoituksena on tutkia ja tarkastella niitä valtakunnallisia haasteita, mahdollisuuksia ja velvollisuuksia, joita tietoyhteiskunta tarjoaa nyt ja lähitulevaisuudessa maahanmuuttajien kotoutumiselle ja kotoutumistyölle. Selvityksessä ei keskitytä yksinomaan kotoutumiseen, vaan tarkastellaan mahdollisuuksia myös monikulttuuristuvan yhteiskunnan ja sen jäsenten kannalta. Asiaa tarkastellaan maahanmuuttajien, asiakaspalvelun, virkamiestyön ja poliittisten päättäjien näkökulmista.

Työssä on etsitty näkökulmia niin valtiotasolta, kuntatasolta kuin kolmannelta sektoriltakin. Huomiota on kiinnitetty niihin mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja ratkaisukeinoihin, joita tietoyhteiskunta tarjoaa monikulttuuristuvalla Suomelle eri tasoilla. Monikulttuurisuutta on tarkasteltu pelkän kotouttamistyön lisäksi maahanmuuttopoliittisesta näkökulmasta. Luonnollisesti paikalliset tarpeet ja valtiotason toimintalinjaukset eivät helposti kohtaa toisiaan.

Eri tahojen haastattelut ja kerätyt kokemukset ovat olleet tiedonkeruun kannalta tärkeitä, vaikka olemassa olevaa kirjallisuutta on pyritty myös hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti ja kattavasti. Valtioston toimijoiden ja muiden tietoyhteiskunnan tai maahanmuuttaja-asioiden parissa työskentelevien virkamiesten näkemysten avulla on rakennettu kokonaiskuvaa siitä, mitä mahdollisuuksia tulisi hyödyntää jatkossa nykyistä tehokkaammin. Maahanmuuttajajärjestöjen välityksellä on kerätty lisäksi maahanmuuttajien näkemyksiä tärkeistä kehitystarpeista ja mahdollisuuksista.

### Perusongelma

Keskeisenä tuloksena voidaan todeta, että tietoyhteiskunta ja maahanmuutto monikulttuurisuuden osana ovat yhteiskunnan horisontaalisesti läpäiseviä megatrendejä, joiden yhdistämiseksi ei ole laadittu suunnitelmia oikein millään tasolla. Maahanmuutto koskettaa yhteiskuntaa valtakunnallisesti, mutta sen seuraukset koetaan paikallisesti. Tämä on perustavanlaatuinen lähtökohta, kun pohditaan valtakunnallisen työn tai hankkeen toimintaedellytyksiä. Samalla se vaikeuttaa vastuullisen tahon löytämistä.

---

Vuorovaikutus yhteiskunnassa ei toimi riittävän hyvin, joten yhteistyön ja sen mallien kehittäminen on olennaista, samoin yhteistyöhön liittyvä aiempaa tehokkaampi tiedon siirto. Tietoyhteiskunta tarjoaa tähän erilaisia mahdollisuuksia, sillä yhteistyö ei ole teknisesti mahdotonta. Kysymys on pikemminkin yhteistyöstä yli hallinnollisten sektorirajojen sekä ajatusmaailman muutoksesta eri tasoilla ja tahoilla. Yhteistyöalittiuttakin löytyy monelta taholta, esteenä ovat usein vain hankaluudet resurssien jaossa ja vastuunotossa. Maahanmuutto ja siihen liittyvät yhteiskunnalliset kokonaisuudet eivät muodosta kokonaisuutta, josta eri tahot kilpailisivat.

On muistettava, että kotouttaminen ei ole suinkaan maahanmuuttopolitiikan tai monikulttuurisuuden ainoa ulottuvuus. Itse asiassa kotouttaminen on osa maahantulon sääntelypolitiikkaa, ja sillä pyritään vastaamaan yhteiskunnan moniarvoistumiseen ja tarpeeseen sopeuttaa muuttajat maassaolon vaatimiin tapoihin ja toimiin. Kotouttamispolitiikka on vastaus sille maahanmuutolle, joka koskee Suomeen vanhojen siteiden takia muuttavia tai humanitaarisista syistä saapuvia pakolaisia. Niin sanottuun osaajien piiriin, joka on tullut maahan vain työhön, ei kotouttamispolitiikka yllä. Yhteiskunnallinen tukijärjestelmä kaikkien maahanmuuttajien tehokkaamman sitoutumisen saavuttamiseksi olisikin tarpeen.

Valtiota, alueita ja elinkeinoelämää kiinnostaa osaavan ulkomaisen työvoiman houkuttelu maahan. Ongelmana on kunnollisen työperäisen maahanmuuttopolitiikan puute. Tulevaisuuden kannalta kysymys on keskeinen, joten kattavan poliittisen keskustelun aloittaminen olisi erittäin ajankohtaista. Tietoyhteiskuntakehityksen huomioiminen on elintärkeää tässä keskustelussa, sillä tietoyhteiskunta tarjoaa välineitä tehokkaampaan sosiaaliseen verkottumiseen. Suomelle se tarjoaa mahdollisuuden nousta esiin sekä sähköisillä että yksilöiden mentaalisilla kartoilla. Tietoverkkojen kautta rajat ylittävä sosiaalinen verkottuminen antaa myös mahdollisuuden luoda ja levittää erilaisia innovaatioita, ja sitä kautta väylän kehittää kilpailukykyä.

Tietoyhteiskuntakehitys jää asiana laajuudeltaan monikulttuurisuuden alle. Toimenpiteiden ja varojen suuntaaminen sen edistämiseksi tuntuu silti olevan houkuttelevampaa ja helpompaa, joten

---

monikulttuurisuus tulisi ehdottomasti ottaa tietoyhteiskuntakehityksen aktiiviseksi osaksi – vahvuuksia, mahdollisuuksia ja hyötyjä korostaen.

### **Tietoyhteiskunnan keinot eri tasoilla**

Toimenpide-ehdotukset voidaan jakaa eri tasojen havaintoihin, tarpeisiin ja keinoihin tavoitteiden saavuttamiseksi. Asiakastason eli maahanmuuttajien ja heidän parissaan työtä tekevien ihmisten tilannetta voidaan helpottaa selkeillä toimenpiteillä. Tietoyhteiskunnan välineet tarjoavat useita mahdollisuuksia ainakin kotoutumisen kannalta tärkeän kielen opiskeluun ja monipuolisempaan viestintään. Niiden avulla voidaan myös edistää tasa-arvoisempaa osallistumista yhteiskuntaan sekä erilaisten palvelujen käyttöä. Esimerkiksi verkkopalveluilla voidaan yksinkertaistaa maahanmuuttajan tiedonhakua ja kommunikointia yhtä lailla kuin häntä palvelevan virkamiehen työtä. Etätulkkaus, tekstiviestipalvelut, monikieliset yleisöpäätteet ja kansalaisen mikrotuki voivat lisätä tasa-arvoa käytännön työssä. Maahanmuuttajilla on yhä tarvetta myös tietoyhteiskunnan vaatimien perustaitojen opetteluun ja neuvontaan.

Keinoille ja ohjeille on havaittavissa kysyntää myös ylemmällä tasolla, jossa tehdään poliittisia ja tulevaa toimintaa linjaavia päätöksiä sekä pohditaan, miten toimintaa voitaisiin tehostaa nykyisestä. Tarvetta olisi koko yhteiskunnan läpäisevälle maahanmuutto- ja monikulttuurisuusstrategialle, joka sitouttaisi esimerkiksi ministeriöt käsittelemään kokonaisuutta suunnitelmissaan. Maahanmuutto tulisi huomioida samaan tapaan kaikissa ratkaisuisissa kuin tietoyhteiskuntakehitys pyritään ottamaan nykyisin huomioon.

Kunnilla on yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta. Suurilla kaupungeilla, jotka konkreettisimmin kohtaavat maahanmuuton seuraukset, on luonnollisesti erilaisia kotouttamissuunnitelmia, mutta ne ovat lähinnä ongelmalähtöisiä eivätkä tarkastele asiaa lainkaan kaupungin kilpailukyvyyn ja tietoyhteiskunnan tarjoamien mahdollisuuksien näkökulmasta. Maahanmuuttajia ei nähdä osana

---

tietoyhteiskuntakehitystä, ja ulkomaalaisia osaajia ei puolestaan nähdä perinteisinä maahanmuuttajina.

Kun tarkastellaan osaajia, joita Suomi tarvitsee tulevaisuudessa kipeästi, katseet tulisi suunnata ulkomaille. Kilpailu globaalitalouden osaajista on kovaa, eikä Suomi juuri houkuttele maana. Huomiota tulisikin kiinnittää huomispäivän kilpailukyvyyn takaajiin, opiskelejiin. Heidän houkuttelu hyvinvointiyhteiskuntaa pelastamaan saattaa onnistuakin. Kenties Suomen tulisikin tuotteistaa oma korkealle arvostettu koulutusjärjestelmänsä, ja saada siten ote ulkomalaisista lahjakkuuksista? Koulutukseen keskittynyt tietoyhteiskunta? Oppimisyhteiskunta?

Kaupunkien olisi tarpeen syventää yhteistyötään monikulttuurisuusasioissa, jotta pyörää ei tarvitsisi aina keksiä uudelleen. Strategisen tason yhteistyöllä, kuten kaupunkisopimuksin, olisi mahdollisuus luoda linjauksia, jotka ohjaisivat kaupunkien monikulttuurisuuspolitiikkaa yhtenäisempään suuntaan. Tietoyhteiskunnan välineet tosin tarjoavat mahdollisuuksia suoremmin asiakaspalvelutason työhön kuin poliittisen päätöksenteon ongelmiin, kuten kysymyksiin vastuunotosta tai resursoinnista.

### **Tulevaisuuden tehtävä**

Edellytykset yhden tai useamman hankkeen toteutukselle ovat olemassa, mutta kaikkien toimijoiden tulisi ymmärtää työn taloudellinen, sosiaalinen ja yhteiskunnallinen tarpeellisuus, jotta sen perustelemiseen ei tarvitsisi hukata aikaa. Maahanmuuton kokonaisuutta tulisi tarkastella nykyisen ongelmakeskeisen näkökulman sijaan hieman myönteisemmin, myös sen mukanaan tuomia mahdollisuuksia tarkastellen. Tämä tulisi ottaa huomioon toimittaessa millä tasolla tahansa, mutta erityisesti, mikäli yhteistyötä halutaan tehdä valtakunnan tason toimijoiden kesken, koska näillä toimijoilla on omat sektorikohtaiset toimenkuvansa huolehdittavanaan. Lisäksi osa asioista herättää runsaasti intohimoja suuntaan jos toiseenkin. Usein maahanmuuttokeskustelua leimaavatkin tunteet itse asian sijasta.

---

Maahanmuuttajien parissa tehtävä työ on vaativaa ja pitkäjänteistä, kun taas projektein tehtävissä töissä on usein ongelmana toiminnassa eteen tulevien asioiden tuoreus ja työntekijöiden puutteellinen kyky käsitellä ja ratkoa niitä. Hankkeisiin tulee saada kokeneita tietoyhteiskunnan jäseniä ja maahanmuuttajatyön ammattilaisia, joilla on selvä näkemys ratkaisumahdollisuuksista sekä taitoa tehdä työtä myös tietoyhteiskunnan vaatimilla välineillä. Strategisella tasolla on välttämätöntä saada mukaan mahdollisimman korkean tason virkamiehiä, jotta päätöksiä tekevillä on riittävästi myös toimeenpanovaltaa. Asiallinen kysymys lienee myös, onko ylipäättään mieltä hoitaa määräaikaisin projektein maahanmuuton kaltaiseen kokonaisuuteen liittyviä institutionaalisia tarpeita, kuten suomen kielen opetusta.

Selvää on, että elämme ratkaisevia hetkiä maamme tulevaisuuden kannalta. Mikäli monikulttuurisuuden tuomien muutosten ei haluta räjähtävän silmille, jatkossa tulisi toimia nykyistä tehokkaammin. Maahanmuuttajat voidaan nähdä indikaattorina yhteiskuntamme toimivuudesta. He heijastavat yhteiskunnan hyvinvointia.

Tietoyhteiskuntakehitys tarjoaa mahdollisuuksia, mutta myös velvoitteita yhteiskunnan jäsenille. Mikäli haluamme aktivoida koko väestön mukaan tietoyhteiskuntaan, nyt on luotava sitovat strategiat ja koottava varoja monikulttuurisuuden tukemiseen. Tehtävä on osa aktiivista kotouttamistyötä, mutta myös osa maamme ja sen eri alueiden kilpailukyvyyn säilyttämistä ja kehittämistä. Tietoyhteiskunta ei ratkaise monikulttuurisuuden haasteita, mutta voi olla osana ratkomassa niitä helpottamalla työtä ja säästämällä yhteiskunnan tulevia varoja.

---

## LÄHTEET

- Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmä (2003). Suomi tarvitsee suurkaupunkipolitiikkaa. Aluekeskus- ja kaupunkipolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 1/2003. Sisäasiainministeriö, Helsinki. Internet-osoitteesta: <http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/vwByType/B4A2E7A61EEF3A3DC2256CCC00445DBC?>
- Andersson, Karl-Erik (2003). Strategies for eGovernment in Europe. Local and Regional Information Society, 24<sup>th</sup>–25<sup>th</sup> March, Hradec Králové.
- van der Berg, Leo & Russo Antonio P. (2003). The Student City: Strategic Planning for Students' Communities in EU Cities. EURICUR – European Institute for Comparative Urban Research. Erasmus University Rotterdam.
- van der Berg, Leo & Russo Antonio P., Lavanga Mariangela & Cantell Timo (2003). Helsinki as a student city. Kvartti 2/2003. Internet-osoitteesta: [http://www.hel.fi/tietokeskus/kvartti/2003/3/student\\_city.pdf](http://www.hel.fi/tietokeskus/kvartti/2003/3/student_city.pdf)
- Cardfelt, Lena (2003). Wilma – Web-based Information System Linking Migration Authorities. European eGovernment Conference 2003, 8.7.2003. Internet-osoitteesta: [http://www.e-govconference2003.org/en/n02\\_b533.php](http://www.e-govconference2003.org/en/n02_b533.php)
- Castells, Manuel & Himanen Pekka (2002). The Information Society and the Welfare State – The Finnish Model. Oxford University Press.
- Cortés-Téllez, Mikko & Lehikoinen Anita (2003). Suunnittelija Mikko Cortez-Tellezin ja Opetusneuvos Anita Lehiköisen haastattelu 10.6.2003. Opetusministeriö, Helsinki.
- Dutta, Soumitra & Jain Amit (2003). The Networked Readiness of Nations. Teoksessa Dutta Soumitra, Lanvin Bruno & Paua Fiona (toim.): Global Information Technology Report 2002–2003. World Economic Forum. Internet-osoitteesta: [http://www.weforum.org/pdf/Global\\_Competitiveness\\_Reports/Reports/GITR\\_2002\\_2003/GITR\\_Rankings](http://www.weforum.org/pdf/Global_Competitiveness_Reports/Reports/GITR_2002_2003/GITR_Rankings)
- Eloranta, Eppie & Krook Pekka (2003). Diges – sisältöä teknologiaan. Kauppa- ja teollisuusministeriö ja SATU ry, Helsinki.
- Espoon kaupunki (2000). Espoon maahanmuuttajien kotouttamisohjelma. Espoon kaupunki. Internet-osoitteesta: <http://www.espoo.fi/attachment.asp?path=1;606;608;43999;46497;44003;12914>
- Espoon kaupunki (2002). Espoo –strategia 2003–2005. Espoon kaupunki. Internet-osoitteesta: <http://www.espoo.fi/attachment.asp?path=1;606;608;20181;39571>
- European Commission (2002). Towards a knowledge based Europe – The European Union and the information society. Directorate General press and Communication.
- European Union (2003). Cover letter to the EU contribution to the draft declaration of principles and on the The EU views on the action plan in a summary, 31.5.2003. European Union document WSIS/PC-3/CONTR/74-E. Internet-osoitteesta: [http://www.itu.int/dms\\_pub/itu-s/md/03/wsispc3/c/S03-WSIS-PC3-C-0074!MSW-E.doc](http://www.itu.int/dms_pub/itu-s/md/03/wsispc3/c/S03-WSIS-PC3-C-0074!MSW-E.doc)
- Florida, Richard (2002). The Rise of the Creative Class. Basic Books/A Member of the Perseus Books Group.
- Forsander, Annika (2002). Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väitöskirja Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitokselle. Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos D 39/2002. Väestöliitto. Helsinki.

- 
- Forsander, Annika, Helander Mika, Raunio Mika & Salmenhaara Perttu (2004). Sitran vielä julkaisematon nimetön tutkimus bioalan osaajista. Edita.
- Gustafsson, Magnus & Mannerman Pia (2003). OSKU Itä-Turku käyttäjätutkimus 2003. PBI – Research Institute for Project-Based Industry, Turku.
- Harjuhahto-Madetoja, Katrina (2003). Hallituksen tietoyhteiskuntaohjelma. Tietoyhteiskuntaohjelmajohtaja Katrina Harjuhahto-Madetojan puheenvuoro Turun kaupungin keskustelutilaisuudessa, 23.10.2003. Turku.
- Hautamäki, Antti (toim.) (1996). Suomi teollisen ja tietoyhteiskunnan murroksessa, Tietoyhteiskunnan sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset. Sitra. Helsinki.
- Heinonen, Sirkka, Hietanen Olli, Kiiskilä Kati & Koskinen Laura (2003). Kestääkö tietoyhteiskunta? Käsitteanalyysia ja alustavia arvioita. Suomen ympäristö 603. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit (2002). Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelma. Osaaminen ja osallisuus. Toteuttamisohjelma 2002–4. Pääkaupunkiseudun kaupunginjohtajien yhteistyö 2002. Helsingin kaupunginkansian julkaisusarja A, A8/2002. Helsingin kaupungin hankintakeskus, Helsinki.
- Helsingin Sanomat (2003). Asiantuntijoiden oikeutta verohelpotukseen jatketaan. Helsingin Sanomat, 22.10.2003.
- Helsinki klubi II (2003). Helsingin seudun menestysstrategiat ja kumppanuushankkeet. Helsinki.
- Holstila, Eero (2003). Toimitusjohtaja Eero Holstilan haastattelu, 7.10.2003. Culminatium Oy, Espoo.
- Huotari, Christina (2003). Projektikoordinaattori Christina Huotarin sähköpostiviesti 6.8.2003. Avain-projekti, Itä-Helsingin maahanmuuttajien neuvontapiste, Helsingin kaupunki.
- Ikonen, Kristiina et al. (2003). Opetushallituksen ylitarkastaja Kristiina Ikonen, opetusneuvos Jari Koiviston, ylitarkastaja Sinikka Lipsasen, suunnittelija Katja Niemisen ja projektipäällikkö Minna Prunnilan haastattelu, 5.9.2003. Opetushallitus, Helsinki.
- Inkinen, Sam (2002). Tietoteknologia. Vaasa 14.10.2002. Tulevaisuusfoorumi 2002.
- Itäpuisto, Timo (1999). Kotipesänä Pohjanmaa. Etelä-Pohjanmaan muuttajat ja kotiseudulla pysyneet. Siirtolaisinstituutin Pohjanmaan aluekeskuksen tutkimuksia 2. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala.
- Joensuun kaupunki (2002a). Joensuun kaupungin kansainvälistymisstrategia. Joensuun kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.jns.fi/suomi\\_uusi/Strategiat/Kvstr.pdf](http://www.jns.fi/suomi_uusi/Strategiat/Kvstr.pdf)
- Joensuun kaupunki (2002b). Joensuun kaupungin Maahanmuuttajapoliittinen ohjelma. Joensuun kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.jns.fi/suomi\\_uusi/maahanmuuttajaohjelma.html](http://www.jns.fi/suomi_uusi/maahanmuuttajaohjelma.html)
- Joronen, Tuula (2003). Helsingin ulkomaalaispolitiikan teoria ja käytäntö. Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa. Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 1/2003. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Juuti, Pauli (2003). Tutkimus asenteista maahanmuuttajia kohtaan työyhteisöissä ja maahanmuuttajien kokemuksista työyhteisöissä. ETMO – Monikulttuurisuusvoimavarana työyhteisössä. Internet-osoitteessa: [http://www.kio.fi/etmo/ETMO\\_kyselyaineistonraportti.doc](http://www.kio.fi/etmo/ETMO_kyselyaineistonraportti.doc)



- 
- Kansalaisen tietoyhteiskuntaohjelma 2006 (2003). Ihminen@turku.fi. Kansalaisen tietoyhteiskuntaohjelma vuoteen 2006 – Kolmekymmentä askelta kansalaisen tietoyhteiskuntaan Turussa. Turun kaupunki, Turku.
- Karinen, Risto & Virtanen Petri (2003). OSKU – Oppivat Seutukunnat. Kansalaisten tietoyhteiskuntaan paikallisin voimin, 2. väliraportti, tammikuu 2003. Net Effect Oy.
- Kauhanen, Anna-Liina & Lyytinen Jaakko (2003). Parasta ennen 01012015. Tullevaisuuden tekijät - Suomi 2015. Kauhanen, Anna-Liina & Lyytinen Jaakko (toim.). Sitra, Helsinki.
- Kavonius, Veijo (2003). Aluekehitysjohtaja Veijo Kavoniuksen haastattelu, 31.10.2003. Sisäasiainministeriö, Helsinki.
- Koistinen, Olavi (2003). Tanskassa jo sata yritystä kertoo aineettomista kilpailu- eduistaan. Helsingin Sanomat, 30.6.2003.
- Kokko, Karoliina (2002). Maahanmuuttajien Suomen sisäinen muuttoliike. Taustatutkimuksena Turku. Maantieteen tutkielma, maantieteen laitos, Turun yliopisto.
- Kotkan kaupunki (2003). Kotkan maahanmuutto-ohjelma 2004–2010. Kotkan kaupunki. Internet-osoitteessa: <http://www.kotka.fi/maahanmuutto-ohjelma.pdf>
- Lassila, Anni (2003). Volvo hakee markkinoita monikulutturuudella. Helsingin Sanomat, 20.11.2003.
- Laukkanen, Osku (2003). Turun yliopiston tutkija Osku Laukkasen haastattelu valmisteilla olevaan liseniaattityöhön liittyen, 26.6.2003. Turun yliopisto, Turku.
- Liikanen, Erkki (2003). eEUROPE 2005. Euroopan komission jäsen Erkki Liikasen puhe, IT-Dynamon vihkiäisjuhla. Jyväskylä 19.9.2003.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2003a). Alustava luonnos hallituksen tietoyhteiskuntapoliittiseksi ohjelmaksi 31.3.2003. Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsinki.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2003b). Alueellisen laajakaistatarjonnan edistäminen. Liikenne- ja viestintäministeriön mietintöjä ja muistioita B4/2003. Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsinki.
- Liikenne- ja viestintäministeriö (2003c). Laajakaistapalvelujen käyttötarpeet: Internetiä käyttämättömät lähikuvassa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 27/2003. Julkaisusarja (A-sarja). Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsinki.
- Leppilampi, Asko, Malm Sinikka & Vaso Juha (2003). Oppivat Seutukunnat -projekti (OSKU). Vertaiskoulutuksen arviointi ja mallintaminen. Arviointiraportti. Asko Leppilampi Oy.
- Lunnas, Heikki (2003). Kehittämispäällikkö Heikki Lunnaksen sähköpostiviesti, 16.6.2003. Tietoyhteiskunta, Suomen Kuntaliitto, Helsinki.
- Lämsä, Kari (2003). Kirjastonjohtaja Kari Lämsän haastattelu, 10.6.2003. Kirjakaupeli, Helsingin kaupunginkirjasto, Helsinki.
- Manninen, Milla (2001). Katsaus kotoutumistutkimukseen. Yhteenveto Suomessa tehdystä maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyvästä tutkimuksesta. Maahanmuuttoasiaa 5. Työministeriö.
- Markkala, Markku (2003). eOppimisen selvitysraportti. eOppiminen suomalaisen osaamisyhteiskuntakehityksen vauhdittajana. Internet-osoitteessa: [www.minedu.fi/opm/hankkeet/sisu/eoppiminen.pdf](http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/sisu/eoppiminen.pdf)
- Marsh, Jesse B.T. (2001). Cultural Diversity and the Information Society – Policy Options and Technological Issues. European Parliament, Directorate General

- 
- for Research, Directorate A, The STOA Programme. Division for Industry, Research, Energy, Environment and STOA – Scientific and Technological Options Assessment. Bryssel.
- Martin, Maisa (2003). Professori Maisa Martinin haastattelu, 5.9.2003. Turku.
- Mustonen, Anu (2001). Mediapsykologia. WSOY, Porvoo.
- Okkonen, Katja (2002). Kohti koneiden internetiä. Taloussanomien, 16.10.2002. Internet-osoitteessa: [http://www.profiun.com/library/TaISA\\_SemWeb\\_021016.pdf](http://www.profiun.com/library/TaISA_SemWeb_021016.pdf)
- Pietikäinen, Kristiina (2003). Viestintäneuvos Kristiina Pietikäisen haastattelu, 6.6.2003. Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsinki.
- Pitkänen, Pirkko & Päivi Atjonen (2003). Monikulttuurisuus itäsuomalaisissa yrityksissä. Siirtolaisuus – Migration 2/2003. Siirtolaisuusinstituutti, Turku.
- Pärssinen, Kyösti (2003). Työministeriö harkitsee Tallinnaan työvoiman värväyspistettä. Helsingin Sanomat, 27.10.2003.
- Raeste, Juha-Pekka (2003). Veroprofessori: Suomi saattaa siirtyä ansiotulojen tasaveroon. Helsingin Sanomat, 25.9.2003.
- Rajamäki, Kari (2003). Päällekkäisyydet pois pakolaisasioista. Helsingin Sanomat, 9.11.2003.
- Raunio, Mika (2002). Suomi globaalitalouden osajien valintojen kentällä. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Sente-julkaisuja 15/2002. Cityoffset Oy, Tampere 2002.
- Raunio, Mika (2003). Tutkija Mika Raunio haastattelu, 6.10.2003. Tampereen yliopisto, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Tampere.
- Reinikainen, Mika (2003). Maahanmuutto kaipaa suunnittelua. Turun Sanomat, 15.8.2003.
- Rifkin, Jeremy (1997). Työn loppu. WSOY, Porvoo.
- Raittinen, Virve (2002). Yhdistystoiminta – opas maahanmuuttajille. Vuonna 1997 ilmestyneen oppaan (käsikirjoitus Helvi Ollikainen) pohjalta uudistanut Virve Raittinen. Työministeriö. Internet-osoitteessa: <http://www.mol.fi/migration/yhdistystoimiopas.pdf>
- Salmenhaara, Perttu & Forsander Annika (2003). Pakolaisasiat ulkoministeriölle. Helsingin Sanomat, 3.11.2003.
- Salo, Mikko, Turunen Minna, Roslakka Juha (2003). Kelan toimisto yhteistyökumppanina. Kela, Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 57, Helsinki.
- Sasi, Kimmo (2002). Tietoteknologian ja -liikenteen hyödyntäminen hyvinvointipalveluissa, liikenne- ja viestintäministeriö Kimmo Sasi, Vaasa 14.10.2002. Tulevaisuusfoorumit 2002.
- Siirtolaisuusinstituutti (2003a). Ulkomaalaisten osuuden kehitys Suomessa vuosien 1980–2002 välisenä aikana. Internet-osoitteessa: [http://www.utu.fi/erill/instmigr/img/ff\\_04.gif](http://www.utu.fi/erill/instmigr/img/ff_04.gif)
- Siirtolaisuusinstituutti (2003b). Maahanmuuttajien maan sisäinen nettomuutto kunnittain vuonna 2001. Internet-osoitteessa: <http://www.utu.fi/erill/instmigr/img/mamu3.gif>
- Siirtolaisuusinstituutti (2003c). Maahanmuuttajien osuus 1000 asukasta kohden kunnittain 2001. Internet-osoitteessa: <http://www.utu.fi/erill/instmigr/img/mamu4.gif>
- Sisäasianministeriö (2003). Hallituksen esitys uudeksi ulkomaalaislaiksi annettiin eduskunnalle. 13.6.2003. Internet-osoitteessa: <http://www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/vwSearchView/3EE86A5F988F7F97C2256D44002605A3>

- 
- Snellman, Saska (2003). Nyt nousee luova luokka. Helsingin Sanomat 24.8.2003.
- Sullivan, Keith (2003). Access to Information Technology – The Digital Divide. For Conference at Lund University, Lund, Sweden. June 2003. Internet-osoitteessa: [http://www.svet.lu.se/intensive\\_sem/default.html](http://www.svet.lu.se/intensive_sem/default.html)
- Talli, Riikka (2003). Kotka laati maan ensimmäisen maahanmuutto-ohjelman. Helsingin Sanomat 27.9.2003.
- Talvinen, Päivi (2003). Kotouttamistoimintojen palvelun prosessin kehittäminen sosiaalitoimen Ulkomaalaistoimiston KOTO-toiminnassa – vuonna 2002 ja keväät 2003. Turun kaupunki.
- Tampereen kaupunki (2001). Tampereen kaupungin maahanmuuttaja- ja kotouttamisohjelma. Tampereen kaupunki. Internet-osoitteessa: <http://www.tampere.fi/strategia/maamu/index.htm>
- Tampereen kaupunki (2002a). Kaikem paree Tampere. Tampereen tasapainoinen kaupunkistrategia 2001–2012. Tampereen kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.tampere.fi/strategia/tampere/strategiaosa\\_2003.pdf](http://www.tampere.fi/strategia/tampere/strategiaosa_2003.pdf)
- Tampereen kaupunki (2002b). Kaikem paree Tampere. Tampereen tasapainoinen kaupunkistrategia 2001–2012. Talousarvion 2003 mukainen. Päivitetty strategian lyhennelmä. Tampereen kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.tampere.fi/strategia/tampere/lyhennelma\\_2504.pdf](http://www.tampere.fi/strategia/tampere/lyhennelma_2504.pdf)
- Tanner, Arno (2003). Siirtolaisuus, valtio ja politiikka – Kanadan, Sveitsin ja Uuden Seelannin työvoiman maahanmuutto ja politiikka 1975–2001. Ulkomaalaisviraston julkaisu 4, ulkomaalaisvirasto 2003.
- Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2002a). Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan raportti hallitukselle, 11.12.2002. Tietoyhteiskuntakehityksestä Lipposen II hallituksen kaudella. Valtiovarainministeriö, Helsinki.
- Tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta (2002b). Kohti hallittua murrosta – julkiset palvelut uudella vuosituohannella. Julkisen hallinnon sähköisen asioinnin toimintaohjelma 2002–2003.
- Torvi, Kai (2003). Suomalaiset ja virolaiset suhtautuvat toisiinsa myönteisesti. EVA-raportti. Elinkeinoelämän valtuuskunta.
- Tukiainen, Janne (2003). ICT Cluster Study Helsinki Region. Helsinki city urban facts office: Web Publications 2003:2. Internet-osoitteessa: <http://www.hel.fi/tietokeskus/tutkimuksia/hrclusterstudy210103.pdf>
- Turun kaupunki (2001). Turku-strategia 2001–2004. Turun kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.turku.fi/turkuinfo/tku\\_strategia.html](http://www.turku.fi/turkuinfo/tku_strategia.html)
- Turun kaupunki (2002). Turun kaupungin kansainvälistymisstrategia vuoteen 2004. Turun kaupunki. Internet-osoitteessa: [http://www.turku.fi/turkuinfo/kansainv\\_strategia.html](http://www.turku.fi/turkuinfo/kansainv_strategia.html)
- Turun kaupunki (2003). Turun kaupungin ja Turun korkeakoulujen yhteistyö. Muistio 29.8.2003. Turun kaupunki, Viestintäkeskus, Yhteiskuntasuhteiden ryhmä. Turku.
- Työministeriö (2001). Kohti etnistä yhdenvertaisuutta ja monimuotoisuutta. Hallituksen etnisen syrjinnän ja rasismien vastainen toimintaohjelma. Työhallinnon julkaisu 284, Helsinki 2001.
- Työministeriö (2002a). Kotouttamislain toimeenpanoa koskevan selontekoprojektin loppuraportti. Työministeriö.
- Työministeriö (2002b). Hallituksen selonteko kotouttamislain toimeenpanosta. Työministeriö.

- 
- Työministeriö (2003a). Työvoiman rekrytointimahdollisuudet EU- ja ETA-alueen ulkopuolelta. Maahanmuuttopolitiikan tulevat haasteet -projekti. Työministeriö. Internet-osoitteessa: <http://www.mol.fi/migration/matuharap.pdf>
- Työministeriö (2003b). Tilastoja ja kaavioita maahanmuutosta (31.12.2002). Internet-osoitteessa: <http://www.mol.fi/migration/kal02sui.pdf>
- Ulkomaalaisvirasto (2003a). Ulkomaalaisviraston vuosikertomus 2002. Ulkomaalaisvirasto, Helsinki.
- Ulkomaalaisvirasto (2003b). Työlupa Suomeen. Internet-osoitteessa: [http://www.uvi.fi/pdf/olelupa\\_su.pdf](http://www.uvi.fi/pdf/olelupa_su.pdf)
- Ulkomaalaisvirasto (2003c). Oleskelulupa Suomeen. Internet-osoitteessa: [http://www.uvi.fi/pdf/tyolupa\\_su.pdf](http://www.uvi.fi/pdf/tyolupa_su.pdf)
- Valtioneuvosto (2003). Hallituksen strategia-asiakirja 2003. Tietoyhteiskuntaohjelma. Internet-osoitteessa: <http://www.valtioneuvosto.fi/vn/liston/base.lsp?r=43075&k=fi&old=754>
- Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle (2002). Tasapainoisen kehityksen Suomi 2015. Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 1/2002, 11.12.2002.
- Vantaan kaupungin maahanmuuttaja-asiain neuvottelukunta (2002). Vantaan kaupungin monikulttuurisuusohjelma. Vantaan kaupunki. Internet-osoitteessa: <http://www.vantaa.fi/pdf/maahanmuuttajat/monikulttuuri.pdf>
- Vantaan kaupungin viestintästrategia 2002-2004 (2003). Viestintästrategia ja verkkoviestintästrategia. Vantaan kaupunki. Päivitetty 18.3.2003. Internet-osoitteessa: <http://www.vantaa.fi/cgi-bin/sivut?kat=viestinta&sivu=strategia>
- Viiäläinen, Matti (2003). EU:n laajentuminen haastaa Suomen yhteiskuntamallin. SAK:n apulaisjohtaja Matti Viiäläinen, Kuntamarkkinat 11.9.2003, Helsinki.
- Viiherä, Marja-Liisa (1999). Ihminen tietoyhteiskunnassa. Kansalaisten viestintävalmiudet kansalaisyhteiskunnan mahdollistajana. Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja Sarja A-1. Turku.

## Haastattelut:

- Viestintäneuvos Kristiina Pietikäinen, liikenne- ja viestintäministeriö (6.6.2003).
- Työmarkkinaneuvos Sirkku Päivärinne, erikoissuunnittelija Helinä Kokkarainen ja suunnittelija Arja Saarto, työministeriö (6.6.2003).
- Yksikön esimies Kari Lämsä, Kirjakaapeli, monikulttuurinen kirjasto, Helsingin kaupunginkirjasto (10.6.2003).
- Opetusneuvos Anita Lehikoinen ja suunnittelija Mikko Cortez-Tellez, opetusministeriö (10.6.2003).
- Projektikoordinaattori Ulla Korhonen, Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa, Avoin oppimiskeskus -projekti (17.6.2003).
- Projektipäällikkö Hannele Lautiola ja tiedottaja Seniha Djihangir, Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa, Seudullinen Monikulttuurinen Tietopalvelukeskus (17.6.2003).
- Tutkija Osku Laukkanen, Mediatutkimus, Turun yliopisto (26.6.2003).
- Ylitarkastaja Kristiina Ikonen, opetusneuvos Jari Koivisto, ylitarkastaja Sinikka Lipsanen, suunnittelija Katja Nieminen ja projektipäällikkö Minna Prunnila, opetushallitus (5.9.2003).
- Professori Maisa Martin, Kielten laitos, Jyväskylän yliopisto (5.9.2003).

---

Yhteiskuntasuhteiden päällikkö Esa Tuomisto, kansainvälisten asioiden koordinaattori Mika Akkanen ja projektipäällikkö Sami Savolainen, Turun kaupunki (19.9.2003).

Tutkija Mika Raunio, Alueellisen kehittämisen tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto (6.10.2003).

Toimitusjohtaja Eero Holstila, Culminatum Oy (7.10.2003).

Tutkimuspäällikkö Elli Heikkilä, Siirtolaisuusinstituutti, Turun yliopisto (10.10.2003).

Projektipäällikkö Päivi Luoma ja rehtori Lauri Tiikasalo, Turun kaupunki (22.10.2003).

Aluekehitysjohtaja Veijo Kavonius, sisäasiainministeriö (31.10.2003).

### **Maahanmuuttajajärjestöjen haastattelut:**

#### **Ramin Badvinezhadin haastattelemat:**

Riad Muthana, Irak-seura

Al Fayadh Mohammed Sabae, Mandealaisten yhdistys (12.5.2003)

Wahid Alkozai, Afganialaisten yhteisö

Al-Ebadi Ali ja Al-Khafayi Mohammed, Islamilaisten yhdistys

#### **Nedad Jakupovicin haastattelemat:**

Dzermal Hadzic, iäkäs ihminen, tavallinen käyttäjä, puh. (02) 244 0742 (22.5.2003)

Zuhdija Sehic, Suomen Bosnialainen Islam yhdyskunta -järjestön sihteeri, puh. 040 5902591 (30.5.2003)

Jasmin Dedic, bosnialaisten nuorten edustaja Turun alueella, puh. 044 5517975 (3.7.2003)

Halid Cero, puheenjohtaja Suomi-BiH -seura "Ljiljan" -Turku, puh. 040 7503980 (1.7.2003)

### **Maahanmuuttajajärjestöjen sähköiset kyselyt:**

#### **Ramin Badvinezhadin haastattelemat tahot:**

Irak-seurat:

Suomi irakseura@oskut.fi

Ruotsi thaban2000@yahoo.com

Hollanti hgm32\_alasmar@hotmail.com

Jordania amira-jasa@hotmail.com

USA msalehmms@msn.com

Mandevalaiset yhdistykset:

Suomi mandean-finland@yahoo.com

Hollanti mandaeers@hotmail.com

Tanska saberiaberturfe@hotmail.com

Saksa roadman@amx.de

USA smanahi@hotmail.com

---

Englanti mandaeanseouneil@yahoo.co.uk  
Ruotsi mowfaknashi@hotmail.com  
Irak anhar@warkaa.net

**Nedad Jakupovicin haastattelemat (vastanneet tahot):**

Izeta Ramic, Turun kototoiminnan työntekijä  
Sanda Slipic, Turun Kansainvälisen kohtauspaikan työntekijä  
Suomi-Kroatia seura ry  
Suomi-BiH seura ry, Mikkeli

**Valeri Närjäsen haastattelemat (vastanneet tahot):**

<http://www.suomi.ru:n> keskustelupalstan ihmiset (useina päivinä)  
Turun Venäjän konsulaatti

**Abdullahi Sultanin haastattelemat (vastanneet tahot):**

Allianssi ry.  
Espoon maahanmuuttaja yksikkö, Mohammed Assad  
Hakunilan Kansainvälinen Yhdistys, Vantaa  
Kansainvälinen kohtauspaikka, Turku  
KOTOtoiminta Turku, erityissosiaalityöntekijä Päivi Talvinen  
Turun Nuorten Yökahvila  
Suomen punainen risti, Helsinki, Pirjo Vesala  
Soodaal Somali Yhdistys  
Vantaan monikulttuurinen yhdistys ry., Konstantin Karin  
Yhdessä yhdistys ry.

**Inna Taukin haastattelemat (vastanneet tahot):**

Espoon Suomi-Viro-seura  
Hyvinkään Tuglas-seura,  
Hämeenlinnan ja Riihimäen Suomi-Viro yhdistys,  
Janakkalan Suomi-Viro-seura  
Joensuun Suomi-Viro-seura  
Kokkolan seudun Suomi-Viro-seura  
Porin seudun Suomi-Viro-seura  
Suomen Viro-yhdistysten liitto  
Tuusulan Suomi-Viro yhdistys  
Vaasa-Pärnu seura  
Valkeakosken seudun Suomi-Viro seura  
Varsinais-Suomen Viro-keskus  
Virkkü ry

**Muut sähköpostikyselyt:**

Maahanmuuttajakoordinaattori Mari Pyy, Espoon kaupunki (30.5.2003)  
Monikulttuurisuusasiain koordinaattori Helena Korpela, Vantaan kaupunki  
(4.6.2003)

---

Maahanmuuttajatyön pääkoordinaattori Marja Nyrhinen, Tampereen kaupunki (4.6.2003)

Kehittämispäällikkö Heikki Lunnas, Suomen Kuntaliitto (16.6.2003)

Projektikoordinaattori Christina Huotari, Avain-projekti (6.8.2003)

Lisäksi luonnollisesti lukemattomia puheluja ja sähköpostiviestejä eri tahojen kanssa, keskusteluja Sitran Leni Haaviston, Kari-Pekka Mäki-Lohiluoman ja Pia Meron kanssa. Lisäksi tekstin ja mielipiteiden testaamista Helsingin yliopiston tutkijan Annikka Forsanderin ja Turun kaupungin eri asiantuntijoiden parissa, kuten maahanmuuttajakoordinaattori Regina Ruohonen, projektipäällikkö Sari Hannila-Neulainen sekä muut tietoyhteiskunta-asioiden kanssa tekemisissä olevat eri ihmiset.

### **Sitran 20.5.2003 järjestämään keskustelutilaisuuteen osallistuneet henkilöt:**

Kotoutumisohjaaja Hilma Bukareva, Kotopolku-projekti, SPR  
Erityissuunnittelija Meri-Sisko Eskola, työministeriö  
Projektiohjaaja Edmon Dolaian, Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa,  
Avoim oppimiskeskus –projekti  
Projektipäällikkö Leni Haavisto, Sitra  
Projektikoordinaattori Christina Huotari, Avain-projekti  
Projektipäällikkö Lea Karjomaa, PiiSavo-projekti  
Projektikoordinaattori Ulla Korhonen, Kansainvälinen kulttuurikeskus  
Caisa, Avoim oppimiskeskus –projekti  
Monikulttuurisuusasiain koordinaattori Helena Korpela, Vantaan kaupunki  
Projektipäällikkö Hannele Lautiola, Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa,  
Seudullinen Monikulttuurinen Tietopalvelukeskus  
Opetusneuvos Anita Lehikoinen, opetusministeriö  
Yksikön esimies Kari Lämsä, Kirjakaapeli, monikulttuurinen kirjasto,  
Helsingin kaupunginkirjasto  
Tutkimuspäällikkö Pia Mero, Sitra  
Projektijohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma, Sitra  
Projektipäällikkö Mikko Pakarinen, MATKA II –projekti, Turun kaupunki  
Maahanmuuttajakoordinaattori Mari Pyy, Espoon kaupunki  
Maahanmuuttajatyön koordinaattori Anu Riila, Helsingin kaupunki  
Maahanmuuttajakoordinaattori Regina Ruohonen, Turun kaupunki

### **Sitran 4.9.2003 järjestämään keskustelutilaisuuteen osallistuneet henkilöt:**

Suunnittelija Mikko Cortés-Téllez, opetusministeriö  
Projektipäällikkö Leni Haavisto, Sitra  
Projektikoordinaattori Christina Huotari, Avain-projekti  
Hallitusneuvos Riitta Koponen, sisäasiainministeriö  
Projektikoordinaattori Ulla Korhonen, Kansainvälinen kulttuurikeskus  
Caisa, Avoim oppimiskeskus –projekti

---

Projektipäällikkö Hannele Lautiola, Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa,  
Seudullinen Monikulttuurinen Tietopalvelukeskus  
Ylitarkastaja Sinikka Lipsanen, opetushallitus  
Yksikön esimies Kari Lämsä, Kirjakaapeli, monikulttuurinen kirjasto,  
Helsingin kaupunginkirjasto  
Tutkimuspäällikkö Pia Mero, Sitra  
Projektijohtaja Kari-Pekka Mäki-Lohiluoma, Sitra  
Peruskoulutoimenjohtaja Kaisu Niskanen, Vantaan kaupunki  
Maahanmuuttajakoordinaattori Marja Nyrhinen, Tampereen kaupunki  
Projektipäällikkö Mikko Pakarinen, MATKA II –projekti, Turun kaupunki  
Maahanmuuttajakoordinaattori Mari Pyy, Espoon kaupunki  
Työmarkkinaneuvos Sirkku Päivärinne, työministeriö  
Koordinaattori Anu Riila, Helsingin kaupunki  
Projektikoordinaattori Tanja Tauro, Vantaan kaupunki  
Yhteiskuntasuhteiden päällikkö Esa Tuomisto, Turun kaupunki



## MAAHANMUUTTOASIOIDEN HALLINTO SUOMESSA

<b>MAAHANMUUTTOPOLITIIKAN YHTEISTYÖELIMET</b>	- Ministerityöryhmä (SM, TM, UM, OPM, STM, ym) - Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO):
Ministeriöiden, kunnallishallinnon, työmarkkinaosapuolten, kansalaisjärjestöjen, ev.lut kirkon, maahanmuuttajien ja muiden etnisten vähemmistöjen edustajia	

Kullekin sektorille kuuluvat kansainväliset asiat, säädösvalmistelu ja hallinnon ohjaus

UM	SM	TM	OPM	STM	OM	YM
Kansainvälisen yhteistyön koordinointi, kv-sopimukset, viisumipolitiikka.	<b>MAAHANMUUTTOPOLITIikka</b>	<b>Maahanmuuttoasiat</b> Pakolaisuus, siirtolaisuus, turvapaikanhakijoiden vastaanotto sekä maahanmuuttajien yhteiskuntaan ja työelämään kotoutumista edistävät toimenpiteet	Maahanmuuttajien koulutus ja kulttuuripalvelut  <b>Opetushallitus</b> Maahanmuuttajien koulutusasiat	Ohjaus sosiaali- ja terveydenhuollon kysymyksissä  Työsuojeluasiat	Oikeusturva ja syrjintäasiat  Muutoksenhaku ja valitustahot: Valitukset ulkomaalais- ja kansalaisuuslain nojalla tehdystä päätöksistä: Hallinto-oikeudet (turvapaikka-asioiden Helsingin hallinto-oikeus)	Asuntoasiat
<b>Suurlähetystöt ja konsulaatit ulkomailla:</b> Oleskelu- ja työluvut, viisumit	<b>Ulkomaalaisasiat</b> Maahantulo ja maastalähtö, ulkomaalaisen oleskelu ja niiden valvonta, kansalaisuusasiat, EU-asioiden koordinointi  <b>Ulkomaalaisvirasto</b> Oleskelu- ja työluvut, turvapaikka-asiat, käännytykset ja karkotukset, kansalaisuusasiat, ulkomaalaisrekisteri, turvapaikkahakemusten tutkinta  <b>Rajaviranomaiset</b> Maahantulo-edellytysten tarkistukset, käännyttäminen  <b>Poliisi</b> Oleskelu- ja työluvut, tp-hakemusten tutkinta, matkustusasiakirjat ja muukalaispassi, käännytyksen ja karkotusten toimeenpano, valvontatehtävät	<b>Koordinointi: etniset suhteet, rasismien ja syrjinnän ehkäisy</b>  <b>Vähemmistövaltuutetun toimisto</b> Etnisten vähemmistöjen ja ulkomaalaisten aseman ja oikeuksien turvaaminen, etnisen syrjimättömyyden periaatteen valvonta  <b>Työvoima- ja elinkeinokeskukset</b> TE-keskukset (15) Kuntien, työvoimatoimistojen ja vastaanotto-keskusten ohjaus, työvoimapalvelujen kehittäminen ja työllisyyden edistäminen  <b>Vastaanottokeskukset (15)</b> Valtio 3, kunnat 10, SPR 2  <b>Työvoimatoimistot (167)</b> Maahanmuuttajien kotouttamisen, työvoimapolittiset toimenpiteet, työlupalausunnat ja paluumuuttoasiat				
YHTEISTYÖVERKOSTOT (maakunnat, läänit, kunnat)			Kunnilla on yleisvastuu maahanmuuttajien kotouttamisesta			

## LIIKTEET

### Liite 1: Maahanmuuttoasioiden hallinto Suomessa

Muokattu työministeriön mallin pohjalta. Lähde: <http://www.mol.fi/migration/hallika99.pdf>.

---

## Liite 2: Aineisto ja menetelmät

Selvitystyön aineistona on käytetty runsaasti olemassa olevaa kirjallisuutta, tutkimuksia, selvityksiä, raportteja ja lehtiartikkeleita sekä monikulttuurisuuteen, maahanmuuttoon että tietoyhteiskuntaan liittyen. Internetin merkitys tiedonhaussa on ollut merkittävä, sillä se on mahdollistanut aineiston etsimisen ja hankinnan huomattavan helpolla tavalla, kuitenkin lähdekritiikkiä harjoittaen.

Kirjallisen aineiston tutkimisen lisäksi työn kannalta ratkaisevassa roolissa ovat olleet maahanmuuttajaryhmien edustajien parissa tehdyt haastattelut ja kyselyt, joita on tehty mahdollisuuksien mukaan henkilökohtaisin tapaamisin, puhelimitse sekä sähköpostin avulla strukturoitu kyselylomake työn tukena. Maahanmuuttajajärjestöjen edustajia haastateltiin joko kasvotusten, puhelimitse tai sähköpostikyselyn avulla 50 henkilöä, jonka lisäksi tietoa kerättiin myös etenkin venäjänkielisten keskustelupalstojen kautta.

Haastatteluja on tehty myös valtakunnallisten vaikuttajatahojen parissa, keskittyen tahoihin, jotka ovat osana luomassa valtakunnallisia linjauksia, kuten eri ministeriöihin. Syvällisemmin haastateltiin 26 henkilöä eri tahoilta, joiden lisäksi keskusteluja on käyty runsaasti eri puolilla eri keinoin.

Tavoitteena on ollut saada kuuluviin ne kehittämistarpeet, joita eri tahot näkevät nykyään ja tulevaisuudessa sekä niihin mahdollisia ratkaisumalleja, vastuutahoja ja toimintatapoja. Miten tietoyhteiskunta ja sen välineet voisivat paremmin palvella maahanmuuttajien kotoutumista, kotoutumistyötä sekä ylipäättään yhteiskunnan monikulttuuristumista? Miten kaupungit varautuvat strategioissaan monikulttuurisen tietoyhteiskunnan mukanaan tuomiin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Mikä on kaupunkipoliittisen tason rooli toimijakentällä, jos koordinoivaa tahoja ei valtiotasolla sektorikohtaisuuksien vuoksi tahdo löytyä?

Tämän lisäksi selvitystyössä pyrittiin saamaan kuuluviin myös maahanmuuttajajärjestöjen ja -toimijoiden ääni, haastatteleamalla heitä edellä mainituin menetelmin. Tuloksien tehostamiseksi haastatteluja käytiin osaksi eri kielillä, jotta asioiden selittäminen ja kysymyksiin vastaaminen olisi maahanmuuttajajärjestöjen edustajille helpompaa. Käytettyjä kieliä suomen lisäksi olivat arabia, bosnia, persia, somali, viro ja venäjä. Internetin rooli tiedon lähteenä on ollut merkittävä, sillä sen kautta on esity runsaasti tietoa olemassa olevasta toiminnasta maahanmuuttajasektorin parissa Suomessa, muissa Pohjoismaissa sekä osin myös muualta maailmasta. Internetisivujen tarkastelussa ja tutkimisessa käytettiin luonnollisesti samoja kieliä, ja lisäksi englantia ja ruotsia.

Olemassa olevan kirjallisuuden ja tehtyjen haastattelujen sekä eri puolilla käytyjen lukuisien keskusteluiden lisäksi selvitystyön avuksi järjestettiin kaksi asiantuntijoiden keskustelutilaisuutta Helsingissä Sitran kutsusta 20.5. ja 4.9.2003. Näihin tilaisuuksiin osallistuneet henkilöt sekä haastatellut tahot löytyvät lähdeluettelon lopusta.

Haastattelujen järjestämisessä ja vastauksien saamisessa oli pitkin selvityksen tekoa hienoisia ongelmia, eikä kaikkien toivottujen yhteistyötahojen kanssa saatu sovittua tapaamisia toistuvista yhteydenottoyrityksistä huolimatta. Maahanmuuttajajärjestöille tehdyissä haastatteluissa ja kyselyissä oli myös ongelmana tavoittaminen ja vastauksien saaminen, sillä moni taho ei vastannut haastattelupyyntöihin lainkaan, tai ei vastannut lähetettyihin kysymyksiin. Tämä siitä huolimatta, että niiden mukana oli mennyt selkeä selvitys työn tarkoituksesta, tavoitteista ja hyödystä, ja kommunikointi oli mahdollista järjestää omalla äidinkielellä.

---

Osasyynä saattoi olla asian vieraus, jonka vuoksi vastaajat eivät kokonaisuuden selittämisestä huolimatta ymmärtäneet mistä on kyse, jolloin osalle vastaaminen muuttui mahdottomaksi. Myös haastatteluihin tai muihin yhteydenottoihin vastanneet tahot saattoivat kieltää kokonaan omien tietojensa ilmaisemisen, joten esimerkiksi venäjänkielillä tehtyihin haastatteluihin vastanneista ei valitettavasti ole olemassa tietoja lähdeluettelossa.

Selvitystyön teossa projektipäällikkönä toimineen Mikko Pakarisen apuna tietoja omien kieli- ja kulttuuriryhmien tilanteesta Suomessa ja muualla keräsivät hankkeessa työskennelleet Ramin Badvinezhad (arabia, persia), Nedad Jakupovic (bosnia), Valeri Närjänen (venäjä), Abdullahi Sultan (somalil) ja Inna Tauk (viro).

Aineiston tulkinnan menetelmät ovat olleet pääosin kvalitatiivisia eli laadullisia, joten saatuja tuloksia on purettu arvioimalla esitettyjä mielipiteitä ja vastauksia etsien niistä asiaankuuluvat merkitykset sekä selvitystyön kannalta olennaisimmat kokonaisuudet sekä yksityiskohdat. Havainnot ovat elimellinen osa selvitystyötä, joten erillistä haastattelujen tuloksien esittelyä ei raportin rakenteeseen ole sisällytetty.

Menetelmien avulla on pyritty löytämään eri toiminnan tasoille kuuluvat tavoitteet, keinot ja alustavat toimenpiteet. Tavoitteet ovat usein luonteeltaan abstrakteja ja vaihtelevat luonnollisesti myös toimenpidetason, ja siten kohderyhmän mukaan. Tavoitteiden saavuttamiseksi on esitetty yksi tai useampi keino, joilla tavoite voitaisiin saavuttaa. Keinoja on lisäksi purettu alustavasti auki toimenpidetasolle, jotka konkretisoivat vaadittavia tehtäviä.

■ Maahanmuutto ja monikulttuurisuus on tunnustettu kansallisesti tärkeiksi kilpailutekijöiksi, mutta käytännössä ne ovat jääneet vähäiselle huomiolle tietoyhteiskuntakehitystä linjaavissa suunnitelmissa.

Tämä raportti tarkastelee tietoyhteiskunnan tarjoamia mahdollisuuksia maahanmuuttajatyön ja monikulttuurisuuden näkökulmasta. Selvitystyötä varten on haastateltu maahanmuuttaja-asioiden parissa työskenteleviä asiantuntijoita sekä maahanmuuttajajärjestöjen edustajia.

Asiakaspalvelun tasolla integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan voitaisiin helpottaa tarjoamalla nykyistä laajemmin etätulkkausta, tekstiviestipalveluja, monikielisiä yleisöpäätteitä ja kansalaisten mikro-tukea. Tietoyhteiskunta tarjoaa uusia keinoja myös viranomaistyöhön: tarvetta olisi koko yhteiskunnan läpäisevälle strategialle, joka tuo monikulttuurisuuden osaksi arkipäivää.

ISBN 951-37-4154-0  
ISSN 1457-571X

